

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ

ΕΝ ΤΩ Α' ΤΜΗΜΑΤΙ (ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ)

ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ Α' ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΥΠΟ

ΘΕΜ. Ι. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ζ'.

§ 21. "Ότι δὲ αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια περὶ τῶν λεγομένων ἐγγραμμάτων καὶ ἀγγραμμάτων, ὅταν ἀνωτέρω ἐξέθηκα, τοῦτο ἀποδεικνύουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀριθμοὶ τῆς Στατιστικῆς.

Ἐν πρώτοις εἶνε λίαν διαδεδομένη ἡ πλάνη ὅτι τὰ περισσότερα ἀδικήματα διαπράττουσι καὶ διὰ τοῦτο τὰς φυλακὰς πληροῦσι μᾶλλον οἱ ἀγνοοῦντες ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ἢ τοὶ ἀγγράμματοι, ὡς κοινῶς λέγονται. Ἐπὶ δὲ τῆς πλάνης ταύτης στηριζόμενοί τινες συνάγουσιν εὐνοϊκὰ ὑπὲρ τῆς παιδευτικῆς τῶν γραμμάτων ἀξίας συμπεράσματα. Δὲν εἶνε ὅμως οὔτε ἡ βᾶσις οὔτε τὰ συμπεράσματα τῆς τοιαύτης θεωρίας ὀρθά. Διότι κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης δημοσιευθεῖσαν τὸ παρελθὸν ἔτος Στατιστικὴν τῶν φυλακῶν τοῦ Κράτους τοῦ ἔτους 1901 οἱ ἐν αὐταῖς κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1902 κρατούμενοι 6 039 κατάδικοι ἦσαν :

ἀγγράμματοι μὲν	2 883
ἐγγράμματοι δὲ	3 156

ἐκ τῶν τελευταίων δὲ τούτων εἶχον στοιχειώδη μὲν παιδείαν 2 812, ἀνωτέραν δὲ ταύτης 344.

Ἐν παλαιότεροις χρόνοις πιστεύω ὅτι ἐπεκράτουν ἐν ταῖς φυλακαῖς κατ' ἀριθμὸν οἱ ἀγγράμματοι. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο φυσικώτατον νὰ συμβαίη τότε, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι οἱ ἀγγράμματοι ἐπεκράτουν τότε κατ' ἀριθμὸν καὶ ἐκτὸς τῶν φυλακῶν. Οὐδεμία δ' ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἂν ἅπασ ἡ πληθυσμὸς χώρας τινὸς ἦτο ἀγγράμματος, τότε ἀγγράμματοι κατ' ἀνάγκην θὰ ἦσαν καὶ ἅπαντες οἱ ἐν ταῖς φυλακαῖς κρατούμενοι κατάδικοι.

1 Τὴν θεωρίαν ταύτην ἠναγκάσθη ἤδη καὶ κατὰ τὸ ἐν Κηφισίᾳ δοθὲν γεῦμα, οὗ ἐν ταῖς πρόσθεν (§ 4 ὕποσ.) ἐμνήσθη, νὰ ἀποκρούσῃ, ἐξενεχθεῖσαν ὑπὸ συναδέλφου.

Δὲν ἔχει ἄρα οὐδεμίαν ὡς πρὸς τὴν ἠθοποιὸν ἢ μὴ δύναμιν τῶν γραμμάτων ἀποδεικτικὴν σημασίαν οὔτε ὁ ἀπόλυτος ἀριθμὸς τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς χώρας τινὸς κρατουμένων ἀγραμμάτων καταδίκων, οὔτε ὁ λόγος τοῦ ἀριθμοῦ τούτου πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐγγραμμάτων καταδίκων καθ' ἑαυτὸν λαμβανόμενος, ἀλλ' ἡ σχέσις τοῦ εἰρημένου λόγου πρὸς τὸν λόγον τῶν ἀριθμῶν τῶν ἀγραμμάτων καὶ ἐγγραμμάτων τοῦ ἔλου πληθυσμοῦ.

Αὕτη δὲ ἡ σχέσις πράγματι καὶ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. Ἡ ἀκρίβεια δ' ὅμως ἀπαιτεῖ καὶ τι πλεόν τούτου. Ἐν χώραις δηλαδὴ ἐν αἷς ἢ εἰς ἐκάτερον τῶν φύλων διάδοσις τῶν γραμμάτων εἶνε λίαν ἄνισος, ὡς παρ' ἡμῖν συμβαίνει, ἀνάγκη ὅπως ὁ ἐγκληματικός, οὕτως εἰπεῖν, ἀπολογισμὸς τῶν ἀνδρῶν γίνηται χωριστὸς ἢ ὁ τῶν γυναικῶν, καὶ διότι ἡ ἀναλογία τῶν ἐγγραμμάτων ἀνδρῶν πρὸς τοὺς ἀγραμμάτους εἶνε πολὺ διάφορος τῆς τῶν ἐγγραμμάτων καὶ ἀγραμμάτων τοῦ ἔλου πληθυσμοῦ, πολὺ δὲ μᾶλλον τοῦ ἐτέρου φύλου, καὶ διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς ἀδικήματα περιπιπτουσῶν γυναικῶν εἶνε οὐ μόνον πρὸς τὸν τῶν ἀνδρῶν παραβαλλόμενος, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὸν οὐδαμινός, ἀφ' οὗ κατὰ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν στατιστικὴν τῶν φυλακῶν τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1902 ἐκρατοῦντο ἐν ταύταις κατάδικοι ἄνδρες μὲν 5 976, γυναῖκες δὲ μόνον 63 (ἀγράμματοι μὲν 53, ἐγγράμματοι δὲ 10).

Ἀλλὰ δυστυχῶς ὅμως τοὺς ἀριθμοὺς τῶν τε ἐγγραμμάτων καὶ τῶν ἀγραμμάτων πρῶτον μὲν τοῦ ἔλου πληθυσμοῦ, εἶτα δὲ ἐκατέρου τῶν φύλων, μόνον ἢ ἐν ἔτει 1879 γενομένη ἀπογραφή ἐχορήγησεν ἡμῖν, οὐχὶ δὲ καὶ ἢ ἐν ἔτει 1896, διότι συμβῆσα τότε πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσε τὰ δελτία τῆς ἀπογραφῆς πρὶν ἢ ἐξαχθῶσιν ἐξ αὐτῶν ἅπασαι αἱ χρήσιμοι πληροφορίαι. Διὸ εἰμεθα ἠναγκασμένοι ἢ ν' ἀποστῶμεν πάσης περὶ τῆς σχέσεως τῶν γραμμάτων πρὸς τὰ δίκαια ἐπὶ τῆς στατιστικῆς τῶν φυλακῶν ἐρειδομένης κρίσεως ἢ ν' ἀναπληρῶσωμεν τὴν ἔλλειψιν τῶν εἰρημένων ἀριθμῶν δι' ἄλλων κατὰ προσέγγισιν ἰσοδυνάμων.

§ 22. Κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου τῶν στρατιωτικῶν πεμφθεῖσας πρὸς τὸ Συνέδριον (διὰ τοῦ ἀπὸ 4 Φεβρουαρίου 1905 καὶ ὑπ' ἀριθμὸν 67629 ἐγγράφου) περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς παιδείας ἐν τῷ στρατεύματι πληροφορίας, ἃς ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ εἶχε τὴν πρόνοιαν νὰ ζητήσῃ,

«ἐκ 15108 στρατιωτῶν

2355 κέκτηνται στοιχειώδη μόρφωσιν

6182 γνωρίζουσιν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν

καὶ 6571 στεροῦνται πάσης μορφώσεως».

Καθ' ὁμοίαν δὲ, ἀπὸ 18 Νοεμβρίου 1903 καὶ ὑπ' ἀριθ. 23408, πληροφορίας τοῦ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν Ἰπουργείου περὶ τῶν γραμματικῶν γνώσεων τῶν κληρωτῶν τῶν ἐτῶν 1902 καὶ 1903,

«ἐκ 1535 προσελθόντων κληρωτῶν

426 εἶχον στοιχειώδη μόρφωσιν,

435 ἐγνώριζον μόνον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν

καὶ 674 ἔστεροῦντο πάσης παιδείσεως».

Ἐκ τῶν ἀριθμῶν λοιπὸν τούτων ἐξάγεται ὅτι ἐν μὲν τῷ στρατῷ τῆς ἐγγρᾶς οἱ ἀγράμματοι στρατιῶται ἀνέρχονται εἰς 56,5 ἐν τοῖς 100. ἐν δὲ τῷ ναυτικῷ εἰς 56,1 ἐν τοῖς 100.

Ἡ συμφωνία τῶν ἀριθμῶν τούτων εἶνε ἀξία παρατηρήσεως. Ἄλλ' ἂν αὕτη ἀποδεικνύη πλὴν ἄλλων καὶ ὅτι ἐν τῇ νεωτέρᾳ γενεᾷ, τῇ παιδευθείσῃ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν, οἱ ἐγγράμματοι ἄρρενες ὑπερβαίνουν μικρὸν τι κατ' ἀριθμὸν τοὺς ἀγραμμάτους, δὲν ἀποδεικνύει ὅμως ὅτι τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν τῷ ἔλω ἄρρενι πληθυσμῷ τῆς χώρας. Τούναντιον δ' ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἄρρενι πληθυσμῷ ὁ λόγος τῶν ἐγγραμμάτων πρὸς τοὺς ἀγραμμάτους εἶνε πολὺ μικρότερος τοῦ 56 ⁴/₁₀, ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν, καθ' ἃ κατωτέρω ἐκτίθημι, μικρότερος καὶ αὐτοῦ τοῦ 44, 2 ⁰/₁₀.²

1 Πολυῶ δ' ἦττον ἐν τῷ ἔλω πληθυσμῷ ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

2 Ὅτι τῷ ὄντι ὁ λόγος οὗτος εἶνε πρῶτον μὲν πολὺ μικρότερος τοῦ 56 ⁰/₁₀, τοῦτο ἐξάγεται, ἂν λάθωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἡλικίαι αἱ ὑπερβαίνουσαι τὴν τοῦ 21ου ἔτους περιλαμβάνουσι περισσοτέρους ἀγραμμάτους, καὶ δὴ τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσῳ μᾶλλον ἀφίστανται ἀπὸ τοῦ 21ου ἔτους, αἱ δ' ἡλικίαι τῶν 7 πρώτων ἐτῶν ἀποτελοῦνται καθ' ὁλοκληρίαν, εἰπεῖν, ὑπὸ ἀγραμμάτων.

Ἄκριβέστερον δ' ὅτι ὁ εἰρημένος λόγος εἶνε μικρότερος καὶ αὐτοῦ τοῦ 44, 2 ⁰/₁₀, τοῦτο ἀποδεικνύουσι τὰ ἐξῆς:

Ἐὰν λάθωμεν τὴν ἡλικίαν τοῦ 21ου ἔτους ὡς μέσον, θεωρήσωμεν δὲ δύο ἐκατέρωθεν αὐτῆς κειμένης, ἰσάκις δὲ καὶ οὐχὶ πολὺ ἀπ' αὐτῆς ἀπεχούσας ἡλικίας, λ. χ. τὴν τοῦ 20οῦ καὶ τὴν τοῦ 22ου (ἢ τοῦ 15ου καὶ τὴν τοῦ 27ου κ. οὐ. κ.), εἶνε φανερόν ὅτι, ἂν ἡ ἡλικία τοῦ 21ου ἔτους περιλαμβάνῃ ἐγγραμμάτους 56 ⁰/₁₀, τοσοῦτους ἐν τοῖς ἐκατὸν κατὰ μεγάλην προσέγγισιν ἐγγραμμάτους θὰ περιλαμβάνουσι καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ ἡλικίαι καθόσον τὸ μὲν εἶνε ἐκατέρα τῶν προσθέτων ἡλικιῶν—ἀπὸ ἐπόψεως κυρίως διαδόσεως τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως—σχεδὸν σύγχρονος τῇ τοῦ 21ου ἔτους, ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἀπ' αὐτῆς ἀποστάσεως, τὸ δὲ, ἐὰν ἡ ἑτέρα τούτων, ἡ πρεσβυτέρα, ἡ ἐκπαιδευθεῖσα ἐν παλαιότερῳ πως χρόνῳ, ὑπερῆ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐγγραμμάτων κατὰ τι τῆς ἡλικίας τοῦ 21ου ἔτους, ἀντιστρόφως ὅμως ὑπερτερεῖ ταύτης κατὰ τι ἡ ἑτέρα, ἡ ἐκπαιδευθεῖσα ἐν χρόνῳ νεωτέρῳ.

Διὰ τοῦτο δὲ δυνάμεθα περίπου νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τοῖς 100 ἐγγραμμάτων τῆς ἡλικίας τοῦ 21ου ἔτους παριστᾷ ἐν ταύτῳ κατὰ μεγάλην προσέγγισιν καὶ τὸν μέσον ὄρον τῶν ἐν τοῖς ἐκατὸν ἐγγραμμάτων τῶν ἐκατέρωθεν αὐτῆς κειμένων, ἰσάκις δὲ καὶ οὐχὶ πολὺ ἀπ' αὐτῆς ἀπεχουσῶν ἡλικιῶν. Κατὰ ταῦτα δὲ, ἂν θεωρήσωμεν ὅτι κάτω μὲν τοῦ 21ου ἔτους μόνον 13 τὸ πολὺ ἡλικίαι περιλαμβάνουσι ἐγγραμμάτους, (διότι αἱ λοιπαὶ 7 περιλαμβάνουσι πάντῃ ἀγραμμάτους παῖδας), αἱ 13 αὐταὶ ἡλικίαι μετὰ ἰσαριθμῶν ἄλλων ἡλικιῶν πρε-

Ἐάν δ' ὅμως ἀποδεχθῶμεν τοῦτο ὡς ἀληθές, οἷον καὶ πράγματι εἶνε, θελήσωμεν δ' ἐπὶ τῆς ἀναλογίας τῶν τοῦ ὄλου πληθυσμοῦ καὶ τῶν ἐν- τὸς τῶν φυλακῶν ἐγγραμμάτων καὶ ἀγραμμάτων στηριζόμενοι, νὰ συμ- περάνωμεν περὶ τῆς παιδευτικῆς δυνάμεως τῶν γραμμάτων, ὡς τινες πράττουσι, τὸ συμπέρασμα θὰ ἦτο πάλιν κατὰ τῶν γραμμάτων καθό- σον οἱ ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐγγράμματοι εἶνε πολὺ πλείονες τῶν ἀναλογούν- των εἰς τοὺς ἐγγραμμάτους τῆς ὅλης χώρας, ἀπ' οὗ οὗτοι μὲν ἐν ἔτει 1903 εἶνε ὀλιγώτεροι τῶν 44,2⁰/₁₀ ἤτοι 442 ἐν χιλίοις κατοίκοις, οὐχὶ πλείονες δὲ κατὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1902, οἱ δ' ἐν ταῖς φυλακαῖς κρατού- μενοι 3 146 ἐγγράμματοι ἄρρενες κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἶνε 52,6⁰/₁₀ ἤτοι 526 ἐν χιλίοις καταδικαίους.

§ 23. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὅμως εἶνε καθ' ἑαυτὸ τὸ γεγονός τοῦτο ἀληθές, δὲν δυνάμεθα νὰ στηρίξωμεν ἐπ' αὐτοῦ οὐδὲν εἰσέτι ἀσφαλές συμπέρα- σμα περὶ τῆς σχέσεως τῶν γραμμάτων πρὸς τὰς ἀξιοποίνους πράξεις, πολὺ δ' ὀλιγώτερον περὶ τῆς παιδευτικῆς καθόλου τῶν γραμμάτων δυ- νάμεως.

Καθότι, ἐπειδὴ τὰ αἷτια τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων εἶνε πολλά, οἷον ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ φύσις ἤτοι αἱ λεγόμεναι φυσικαὶ προδιαθέσεις καὶ ἡ κρᾶσις ἐκάστου ἀνθρώπου, καθ' ἕνα, ὡς γνω- στόν, καὶ αἱ ἐπιθυμίαι καὶ ὁ θυμὸς τῶν διαφόρων ἀνθρώπων διαφέρου- σιν, εἶτα δὲ τὸ ἔθος καὶ προσέτι ἡ διάνοια καὶ ὁ λόγος, διὰ ταῦτα δ' ὅμως συντείνουσι κατὰ συμβεβηκὸς εἰς γένεσιν τῶν βουλήσεων καὶ τῶν πρά- ξεων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄρα καὶ εἰς γένεσιν καὶ πρόληψιν τῶν ἀδικη-

σχυτέρων τῆς τοῦ 21ου ἔτους ἀποτελοῦσι πληθυσμὸν περιλαμβάνοντα τὰς ἡλι- κίας τῶν ἐτῶν 8ου-35ου, περιέχοντα δὲ ἐγγραμμάτους 56 0/0.

Πόσον ὅμως μέρος τοῦ ὄλου ἄρρενος πληθυσμοῦ ἀποτελοῦσιν αἱ ἡλικίαι αὗται τῶν ἐτῶν 8ου-35ου ;

Ὁλόκληρος ὁ ἄρρην πληθυσμὸς τοῦ Βασιλείου κατὰ μὲν τὸ ἔτος 1879 ἀπε- τελεῖτο ἐξ 880 952 ψυχῶν, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1896 ἐξ 1 266 816 συμφώνως πρὸς τὰς ἐπισήμους στατιστικὰς πληροφορίας τῶν ἐτῶν τούτων. Ἐπὶ τῇ βᾶσει δὲ τῶν δεδομένων τῆς τελευταίας ἐκ τῶν στατιστικῶν ἐξάγομεν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1903, εἰς 8 ἀναφέρονται αἱ ἀνωτέρω ἀναγραφεῖσαι πληροφορίαὶ περὶ τῆς κατα- στάσεως τῆς παιδείας ἐν τῷ στρατῷ τῆς τριτοῦ καὶ τῆς θαλάσσης, ὁ πληθυ- σμὸς τοῦ Βασιλείου περιελάμβανεν ἄρρενας κατοίκοις 1 331 000.

Ἐκ τῶν στοιχείων ὅμως, ἃ αἱ μνημονευθεῖσαι στατιστικαὶ τοῦ πληθυσμοῦ παρέχουσιν ἡμῖν, ἐξάγεται ὅτι :

α') αἱ μὲν ἡλικίαι 1 - 7 ἐτῶν περιλαμβάνουσι περίπου τὰ 0,210 τοῦ ὄλου ἄρρενος πληθυσμοῦ, τ. ἔ. σχεδὸν 292 110 κατοίκοις.

β) αἱ δὲ ἡλικίαι 8 - 35 ἐτῶν τὰ 0,476 ἤτοι 662 146 περίπου κατοίκοις.

μάτων καὶ πολλὰ ἄλλα αἷτια, οἷον ἡ διδαχὴ, εἶτα δ' ἡ ἡλικία¹,—καθ' ἣν οὐ μόνον τὸ λογίζεσθαι ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ κρᾶσις πῶς μεταβάλλονται, καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία—προσέτι δὲ ἡ πενία καὶ ὁ πλοῦτος² κ.λ., εἶνε φανερόν ὅτι τότε μόνον ἀσφαλῶς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῆς ἀκριβοῦς σχέσεως ἐκάστου τῶν αἰτίων τούτων πρὸς τὰ ἀδικήματα, ὅταν γινώσκωμεν πῶς μεταβάλλονται ταῦτα, μεταβαλλομένου ἐνὸς μόνου τῶν εἰρημένων αἰτίων, μενόντων δὲ πάντων τῶν λοιπῶν τῶν αὐτῶν.

Ἐπειδὴ δὲ, προκειμένου ἰδίᾳ περὶ γραμμάτων, ταῦτα, παρ' ἡμῖν μά- λιστα, λίαν ἀνίσως εἶναι διαδεδομένα εἰς τὰς διαφόρους ἡλικίας, ἡ δὲ ἡλικία εἶνε, ὡς εἶδομεν, σπουδαιότατον κατὰ συμβεβηκὸς αἷτιον καὶ αὐτὴ τῶν ἀδικημάτων, εἶνε ἀνάγκη, ὅπως πρὸς ἐξακρίθωσιν τῆς σχέ- σεως τῶν γραμμάτων πρὸς τὰ ἀδικήματα γίνηται ἰδιαίτερος ἐγκληματικὸς ἀπολογισμὸς δι' ἐκάστην ἡλικίαν. Τοιαῦτα δ' ὅμως παρατηρήσεις παρ' ἡμῖν δὲν ἔχουσι γίνεαι, οὐδ' αἱ ὑπάρχουσαι Στατιστικαὶ προσφέρουσιν ἡμῖν ἐπαρκῆ στοιχεῖα πρὸς τοιοῦτόν τινα σκοπόν.

§ 24. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἀνέλαβε λίαν προθύμως νὰ ἀναπληρώσῃ ἐν μέρει, ὅσον δηλαδὴ ἦτο δυνατόν ἐν διαστήματι ὀλίγων ἡμερῶν, τὸ

γ') αἱ δὲ πέραν τοῦ 35ου ἔτους ἡλικίαι τὰ 0,314 τοῦ ὄλου ἄρρενος πληθυ- σμοῦ, ἤτοι 436 774 περίπου κατοίκοις.

Εἰς πληθυσμὸν ὅμως 862 146 ἄρρένων, περιέχοντα 56 0/0 ἀγραμμάτους, μινύμενος ὁ ἐκ 292 110 ὄλων ἀγραμμάτων ἄρρένων ἀποτελούμενος πληθυσμὸς τῆς πρώτης κατηγορίας ὑποβιβάζει τὴν ἀναλογίαν τῶν εἰς τὸ ἄθροισμα (662 146+292 110) ἀντιστοιχοῦντων ἀγραμμάτων εἰς μόνον 38,8 0/0. Τὴν ἀναλο- γίαν δὲ ταύτην δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βελτιώσῃ ἐπὶ πολὺ ἡ προσθήκη τῶν 436 774 κατ. τῶν ὑπερβηκῶν τὴν ἡλικίαν τοῦ 35ου ἔτους. Διότι, καὶ ἂν ἔτι ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ παρὰ τούτοις οἱ ἐγγράμματοι ἀναλογοῦσι πρὸς 56 0/0, ὅπερ ὡς εἶδομεν, εἶνε ἀδύνατον, πάλιν οἱ εἰς τὸν ὄλον ἄρρενα πληθυσμὸν ἀναλογοῦντες ἐγγράμματοι δὲν θὰ ὑπερβαίνουσι τοὺς $\frac{56 \times (47,6 + 31,4)}{100}$ ἤτοι τοὺς 44,2 0/0, ὡς

ἀπλοῦστατος μαθηματικὸς ὑπολογισμὸς ἀποδεικνύει. Νῦν δ' ὅμως (ὡς δηλ. εἶχον τὰ πράγματα κατὰ τὸ 1903), ἐπειδὴ ἡ ἀναλογία τῶν ἐγγραμμάτων παρὰ τοῖς ὑπερβηκῶσι τὴν τοῦ 35ου ἔτους ἡλικίαν εἶναι κατώτερα τοῦ 56 0/0, (κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἐπὶ ἄλλων στατιστικῶν δεδομένων ἐρεῖδομένην, περὶ ὧν ὅμως ὁ χρόνος δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν ἐνταῦθα νὰ διαλάβωμεν, κατώτερα καὶ τοῦ 46 0/0), διὰ ταῦτα καὶ οἱ εἰς 100 ἄρρ. κατοίκοις τοῦ Βασιλείου ἀναλο- γοῦντες ἐγγράμματοι εἶνε κατ' ἀνάγκην ὀλιγώτεροι τῶν 44,2, ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

Εἰς ὅμοιον δ' ἐξαγόμενον καταλήγομεν καὶ ἐξ ὧν ἔτι ἄλλων κατέχομεν δεδομένων.

1. Ὅτι τῷ ὄντι σπουδαιότατον τοιοῦτον αἷτιον εἶναι ἡ ἡλικία, τοῦτο μαρ- τυρεῖ ὁ ἀκόλουθος πίναξ, ὁ ἐκ τῆς μνημονευθεῖσης Στατιστικῆς τῶν φυλακῶν

Υπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἰδίᾳ ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἐπὶ τῶν Φυλακῶν τμήματος τοῦ Υπουργείου τούτου. Κατὰ παράκλησίν μου ἐξηγήθησαν προχείρως διὰ προσφάτου τηλεγραφικῆς ἐγκυκλίου διαταγῆς τοῦ Υπουργεῖου πρὸς τὰς Διευθύνσεις τῶν διαφόρων ἀνά τὸ κράτος φυλακῶν αἱ ἐξῆς πληροφορίες:

α') Πόσοι τῶν ὑπαρχόντων καταδίκων τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν καταδικασθέντων ἦγον κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταδίκης τῶν ἡλικίαν 25 ἐτῶν ἢ κατωτέραν.

β') Πόσοι τούτων ἦσαν ἀγράμματοι, πόσοι δ' ἐκέκτηντο στοιχειώδη παιδευσιν, πόσοι δὲ ἀνωτέραν ταύτης.

Εἰ καὶ διὰ τὸν ἀπασχολοῦντα ἡμᾶς σκοπὸν θὰ ἤρκει ἀπλῶς ἡ γνώσις τῶν ἀριθμῶν τῶν ἐγγραμμάτων καὶ ἀγραμμάτων καταδίκων ὠρισμένης ἡλικίας, ἐφρόνου ὅμως καὶ φρονῶ ὅτι ἡ διάκρισις τῶν ἐγγραμμάτων καταδίκων εἰς ἔχοντας ἀπλῶς στοιχειώδη παιδευσιν καὶ εἰς ἔχοντας παιδευσιν ἀνωτέραν ταύτης θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιχύση πρόσθετον ἐπιφῶς ἐπὶ τὴν σχέσιν τῶν γραμμάτων πρὸς τὰ ἀδικήματα, καθ' ἃ θέλομεν ἴδει κατωτέρω. Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης κατέχομεν τὰς εἰς τὰνωτέρω ἐρωτήματα ἀπαντήσεις εἴκοσι καὶ πέντε ἐν συνόλῳ φυλακῶν τοῦ Κράτους. Ἡ ἔλλειψις πληροφοριῶν ἐκ δέκα ἐπιπέδων φυλακῶν ἐμποδίζει ἡμᾶς δυστυχῶς νὰ συναγάγωμεν πλήρη καὶ ἀκριβῆ τὰ πο-

σοῦ ἔτους 1901 εἰλημμένος, ἐν ᾧ ἐμφαίνεται ὅτι ἐκ τῶν 6039 ἐγκληματικῶν πράξεων αἱ τετρακισχίλιαι περίπου διεπράχθησαν ὑπὸ τῶν ἀγόντων ἡλικίαν 20 - 40 ἐτῶν.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

τῶν κρατουμένων τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1902 κατὰ ἡλικίαν.

Ἡλικία	Ἀριθμὸς καταδίκων
10—14 ἐτῶν	16
14—20 »	673
20—30 »	2203
30—40 »	1716
40—50 »	869
50—60 »	393
60—70 »	130
70 » καὶ ἄνω	39
Ἐν ὅλῳ	6039

Δὲν εἶνε ὅμως ἡ ἡλικία τὸ κυρίως αἴτιον τῶν πράξεων «εἰ γὰρ συμβέβηκε τοῖς νέοις ὀργίλοις εἶναι ἢ ἐπιθυμητικοῖς, οὐ διὰ τὴν νεότητά πρᾶττουσι τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ δι' ὄργην καὶ διθυμίαν». Ἀριστ. Ῥητ. Α. 10, 1369 a 9.

2 «Συμβέβηκε τοῖς μὲν πένησι διὰ τὴν ἔνδειαν ἐπιθυμεῖν χρημάτων, τοῖς δὲ πλουσίοις διὰ τὴν ἐξουσίαν ἐπιθυμεῖν τῶν μὴ ἀναγκαίων ἡδονῶν. Ἀλλὰ πρᾶττουσι καὶ οὗτοι οὐ διὰ πλοῦτον ἢ πενίαν ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιθυμίαν» Ἀδτ. 1369 a 12 κέ.

θεύμενα πορίσματα. Ἐν τούτοις καὶ αὐτὰ τὰ ὑπάρχοντα δεδομένα εἶνε ἐπὶ τοῦ παρόντος πολυτίμητα.

Πρὶν δ' ὅμως εἰσελθῶ εἰς ἐξέτασιν τούτων, ἀναγινώσκω ὑμῖν ὡς ἔχουσι τινάς ἐκ τῶν ληφθεισῶν ἀπαντήσεων καὶ δὴ τηλεγράφημα τοῦ κ. Εἰρηνοδίκου Πύλου καὶ ἕτερον τοῦ κ. Εἰσαγγελέως τῶν ἐν Πάτραις Πλημμελειοδικῶν.

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

ἐκ Πύλου
306

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Ἀθήναι

Ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀρ. 8808 ἐ. ἔ. τηλ. διαταγῆς, ἐκ τῶν καταδικασθέντων καταδίκων κατὰ τελευταίαν πενταετίαν ἦτοι ἀπὸ 1899 καὶ ἐντεῦθεν, καὶ κρατουμένων εἰς τὰς ἐνταῦθα φυλακὰς καὶ ἡλικίας οὐχὶ ἀνωτέρας τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου ἔτους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς καταδίκης τῶν 36 εἰσὶν ἀγράμματοι, 41 ἔχουσι στοιχειώδη παιδευσιν καὶ 18 ἔχουσιν ἀνωτέραν στοιχιώδους παιδείσεως ἦτοι 15 τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ 3 τῆς πρώτης καὶ δευτέρας Γυμνασίου.

2/4/4/ (ν).

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

ἐκ Πατρῶν

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Ἀθήναι

Ἐκ τῶν καταδικασθέντων κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν καὶ ἀγόντων ἡλικίαν οὐχὶ ἀνωτέραν 25 ἔτους ἐκ γενομένης ἐξετάσεως προέκυψεν ὅτι εἰς μὲν τὰς ἐνταῦθα φυλακὰς κρατοῦνται ἤδη 36 ἀγράμματοι, 32 μὲ στοιχειώδη παιδευσιν καὶ 11 φοιτήσαντας εἰς Ἑλληνικὸν σχολεῖον. Εἰς δὲ τὰς τοῦ Ῥίου 29 ἀγράμματοι, 9 μὲ στοιχειώδη παιδευσιν καὶ 5 φοιτήσαντας εἰς Ἑλληνικὸν σχολεῖον.

Ἐπὶ 8808 τηλ. διαταγῆς του».

Ἐπειδὴ δ' ὅμως πρῶτον μὲν ἡ μεταξὺ ἐγγραμμάτων καὶ ἀγραμμάτων καταδίκων ἀριθμητικὴ σχέσις, δεύτερον δὲ ἡ ἀριθμητικὴ σχέσις ἡ μεταξὺ καταδίκων κεκτημένων στοιχειώδη παιδευσιν καὶ καταδίκων κεκτημένων παιδευσιν ἀνωτέραν ταύτης ποικίλλουσι ἀπὸ φυλακῆς εἰς φυλακὴν, ὑποβάλλω ὑμῖν ἀλφαριθμητικὸν κατὰ φυλακὴν πίνακα περιέχοντα ἐν λεπτομερείᾳ πάσας τὰς ἐξ ἐκάστης τῶν εἰρημένων 25 φυλακῶν εἰλημμένας μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης πληροφορίας καὶ τὸ ὅλικόν τούτων ἐξαγόμενον.

ΠΙΝΑΞ

Ἐμφαίνων τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν ἐκάστη φυλακῇ κρατούμενων καταδικῶν τῶν ἀγόντων ἡλικίαν 25 ἐτῶν ἢ κατωτέραν καὶ τὴν κατάστασιν αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν.

Φυλακαὶ	ὁλικὸς ἀριθμὸς καταδικῶν	Ἀγράμματοι	Ἐγγράμματοι	Ἐγγράμματοι	
				ἔχοντες στοιχειώδ. παιδευσιν	ἔχοντες ἀνωτέραν παιδευσιν
Αἰθέρων	203	122	81	81	—
Αἰγίνης	146	33	113	104	9
Αμφίσης	46	16	30	30	—
Αρσῆς	7	5	2	2	—
Γυθείου	21	6	15	8	7
Ζακύνθου Ποινικαὶ	24	14	10	8	2
» Ἐπανορθωτικαὶ	73	41	32	19	13
Ιθάκης	39	18	21	12	9
Καλαμῶν	57	23	34	32	2
Κερκύρας Σωφρονιστικαὶ	53	38	15	14	1
» Ἐπανορθωτικαὶ					
Κορίνθου	27	13	14	14	—
Λεβαδείας	12	5	7	7	—
Λαμίας	34	12	22	21	1
Λευκάδος	34	28	6	6	—
Μεσολογγίου	33	12	21	18	3
Παλαμηδίου Ποινικαὶ	121	46	75	70	5
» Ἐπανορθωτικαὶ					
Πύλου	95	36	59	41	18
Πατρῶν	79	36	43	32	11
Ρίου	43	29	14	9	5
Πύργου	94	56	38	37	1
Σπάρτης	38	—	38	23	15
Σύρου	27	15	12	11	1
Χαλκίδος	40	20	20	20	—
	1346	624	722	619	103

§ 25. Ἐπειδὴ οἱ ἄγοντες ἡλικίαν μέχρι τοῦ 18ου ἔτους καταδικοὺν φυλάσσονται ἐν ἰδιαιτέραις φυλακαῖς, τῇ ἐνταῦθα Σωφρονιστηρίῳ Ἀθέρωφ, ἔπεται ὅτι ἅπαντες οἱ ἐν ταῖς λοιπαῖς φυλακαῖς κρατούμενοι κατάδικοι, εἰς οὓς ἀναφέρονται αἱ ζητηθεῖσαι καὶ ληφθεῖσαι πληροφορίες, εἶνε οἱ ἄγοντες τὰς ἡλικίας τῶν ἐτῶν 19ου—25ου. Ἐπειδὴ δὲ δι' οὗς ἤδη λόγους ἔχω εἶπει ἢ τῶν γραμμάτων σχέσις πρὸς τὰ δίκαια ὀρθὸν εἶνε ὅπως ἐρευνᾶται ἐν ἰδιαιτέρῳ ἐγκληματικῷ ἀπολογισμῷ ἐκάστης ἡλικίας, ἃς ἐξετάσωμεν νῦν ποῖα εἶνε ἢ σχέσις αὕτη πρῶτον μὲν ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῶν ἐτῶν 10ου-18ου, εἶτα δὲ ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῶν ἐτῶν 19ου-25ου, ἀδυνατοῦντες ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ προδῶμεν εἰς ἐτι στενοτέρας ὑποδιαίρεσεις.

Κατὰ τὴν παιδικὴν λοιπὸν καὶ ἐφηβικὴν ἡλικίαν τῶν 10-18 ἐτῶν ἔχομεν ἐν 203 καταδικοῖς 122 ἀγράμματοις, ἐγγράμματοις δὲ μόνον 81, τ. ἔ. περίπου 40 0/0. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τοῦ θλου ἄρρενος πληθυσμοῦ ἐγγράμματοι τῶν ἐτῶν 10-18, καθ' ἃ ἐν τοῖς πρόσθεν (§ 22 ὑποσ.) εἶδομεν, υπερβαίνουν τοὺς 56 0/0, ἐμφανίζονται ὁμολογουμένως τὰ γράμματα κατὰ τὴν νεαρὰν ταύτην ἡλικίαν ὡς προληπτικὴ τῶν ἀδικημάτων δύναμις. Ἀλλὰ τὸ πόρισμα τοῦτο, καίπερ διὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ὄν καθ' ἑαυτὸ ἤδη λίαν πιθανόν, ἵνα ἔμωσ λάβῃ τὴν ὄψιν καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδεδειγμένης ἀληθείας, θὰ ἦτο βεβαίως ἀκόμη ἀνάγκη ὅπως στηριχθῇ καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐτι παρατηρήσεων.

Ἀλλὰ τοῦναντίον ἔμωσ ὑποδηλοῦσιν οἱ ἀριθμοὶ τοῦ ἀνωτέρου πίνακος, προκειμένου περὶ τῆς ἡλικίας τῶν ἐτῶν 19-25. Διότι, ἀφαιρουμένων τῶν καταδικῶν τῶν ἐτῶν 10-18, ὑπολείπονται

κατάδικοι ἡλικίας 19-25 ἐτῶν 1143

ἐκ δὲ τούτων ἀγράμματοι μὲν 502,

ἐγγράμματοι δὲ 641 ἤτοι 56 0/0.

Ἡ τοῦ τελευταίου τούτου ἀριθμοῦ σύμπτωσις πρὸς τὸν ἀριθμὸν 56 0/0, ὄν ἔχομεν ἤδη εὑρεῖ (ἐν § 22) παριστῶντα τοὺς ἐγγράμματοις τῆς ἡλικίας τοῦ 21ου ἔτους, εἶνε ἀξιοπαρατήρητος, θὰ ἐσήμαινε δέ, ἐὰν ἐπὶ τῶν δεδομένων τούτων ἠθέλομεν στηριχθῆ, ἢ ὅτι τὰ γράμματα, ἃ ἐδιδάχθησαν οἱ νῦν ἄγοντες τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν κατάδικοι, ἦσαν διάφορα τῶν νῦν καὶ ἀπὸ δεκαετίας διδασκομένων, ἢ ὅτι, ἀφοῦ οἱ ἐφηβοὶ ἡμῶν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν, τὰ γράμματα παρὰ τούτοις παύονται πλέον ἔχοντα προληπτικὴν τῶν ἀδικημάτων δύναμιν, ἀφοῦ ὁμοίως εἰς ταῦτα ἐκτίθενται κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην οἱ τε ἀγράμματοι καὶ οἱ ἐγγράμματοι. Θὰ ἦδύνατο δὲ τις εὐκόλως μάλιστα νὰ διδῆ καὶ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἐκ πρώτης ὄψεως παραδόξου ἴσως τούτου φαινομένου. Πρὶν δ' ἔμωσ ἀναζητήσωμεν τὴν ἐξήγησιν ταύτην, ἀναγκαῖον εἶνε νὰ ἐξακριβωθῇ τοῦτο προηγουμένως διὰ πληρεστέρων παρατηρήσεων. Ἀλλὰ τοιαύτας μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης δυστυχῶς δὲν ἔχομεν¹.

§ 26. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀνωτέρου πίνακος ἐξάγεται ὅτι ἐκ τῶν 641 ἐγγράμμάτων καταδικῶν τῆς ἡλικίας τῶν ἐτῶν 19-25, οἱ μὲν 538 κέκτηνται στοιχειώδη παιδευσιν, οἱ δὲ 103 παιδευσιν Ἑλληνικοῦ σχολείου ἢ καὶ ἀνωτέραν ταύτης.

Ὁ τελευταῖος οὗτος ἀριθμὸς, μεγάλως σχετιζόμενος πρὸς τὸ ποῖον τῆς ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις παρεχομένης παιδεύσεως, καὶ καθ'

1. Κατὰ τὰς ὑπερὸν ληφθεῖσας ἐκ πέντε ἐτι φυλακῶν (Ἐργοστολίου, Καρδίτσης, Τριπόλεως, Σωφρονιστηρίου Συγγροῦ Ἀθηνῶν καὶ Ἐπανορθωτ. φυλακῶν Ἀθηνῶν) πληροφορίας οἱ ἐν ταῖς φυλακαῖς ταύταις κρατούμενοι κατάδικοι, ἡλικίας 19 - 25 ἐτῶν, εἶνε 208, ἐκ δὲ τούτων ἀγράμματοι μὲν 73, ἐγγράμματοι δὲ 135. Οἱ ἀριθμοὶ δ' οὗτοι οὐ μόνον ἐνισχύουσι τὸ ἀνωτέρω εἰρημένα, ἀλλὰ καὶ τεῖνουν ν' ἀποδείξωσιν ὅτι τὰ γράμματα ἀπὸ μειώσεως τῶν ἐγκληματικῶν μᾶλλον τοῦναντίον μέχρι τοῦδε ἔχουσι ἐπερῆκει παρ' ἡμῶν ἀποτελεσμα.

ἑαυτὸν ἤδη εἶνε ἴσως λυπηρὸς καὶ δὴ εἰς τοὺς σκεπτομένους ὅτι, ἂν ἡ ἀπλή ἱκανότης τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς ὄφειλε νὰ προφυλάττει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ ἀδικεῖν, πολὺ μᾶλλον ἢ παιδεύσει αὐτῶν ἐν Ἑλληνικῇ σχολείῳ, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐλάχιστοι ἐκ τῶν ἀποφοίτων Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ Γυμνασίων ἔπρεπε νὰ εὐρίσκωνται ἐν ταῖς φυλακαῖς καὶ οὐχὶ 103 ἀπέναντι 538 μὲν κεκτημένων ἀπλῶς στοιχειώδη παιδεύσειν, τ. ἔ. σχεδὸν τὸ 1)5 τούτων, 1040 δὲ ἐν συνόλῳ λοιπῶν καταδίκων, τ. ἔ. τὸ 1)10 σχεδὸν τούτων. Ἄλλ' ἀκριβῆ ἕμως καὶ ἀσφαλῆ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ διδακτικὰ συμπεράσματα τότε μόνον θὰ ἠδυνάμεθα καὶ ἐν τῇδε τῇ περιπτώσει νὰ συναγάγωμεν, ἐὰν τὸ μὲν κατείχομεν τὰς νῦν ἐκ δέκα ἔτι ἄλλων φυλακῶν ἐλλειπούσας πληροφορίας, τὸ δὲ ἐγινώσκωμεν α') πόσοι ἐν τοῖς 0)0 ἐκ τοῦ ἔλλου ἄρρενος πληθυσμοῦ τῶν ἡλικιῶν 19-25 ἔτων ἔχουσι παιδεύσειν Ἑλληνικοῦ σχολείου ἢ καὶ ἀνωτέραν ταύτης· β') τίς ἢ ἀριθμητικὴ σχέσις μεταξὺ τῶν ἐκτὸς τῶν φυλακῶν ἐγγραμμάτων τῆς αὐτῆς ἡλικίας τῶν ἐχόντων ἀπλῶς στοιχειώδη παιδεύσειν καὶ τῶν ἐγγραμμάτων τῶν ἐχόντων παιδεύσειν Ἑλληνικοῦ σχολείου ἢ ἀνωτέραν.

Ἐν τῇ μέλλοντι μάλιστα φρονῶ ὅτι δι' ἐκάστην τῶν ἡλικιῶν 15-20, 20-25, 25-30 ἔτων κ. ἔ. πρέπει νὰ γίνηται χωριστὸς ἐγκληματικὸς ἀπολογισμὸς τῶν ἐχόντων παιδεύσειν α') Ἑλληνικοῦ σχολείου, β') Γυμνασίου καὶ γ') ἀνωτέραν ταύτης, καὶ αὐτὸς δὲ οὐ μόνον γενικὸς ἀλλὰ καὶ κατ' εἶδη ἀδικημάτων, προσέτι δὲ καὶ ἀναφερόμενος οὐχὶ εἰς μόνους τοὺς ἐν ὄρισμένην τινὶ ἡμέρᾳ εὐρισκομένους ἐν ταῖς φυλακαῖς καταδίκους, ἀλλ' εἰς ἅπαντας τοὺς διατελέσαντας ἢ τοὺς διεληθόντας δι' αὐτῶν κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνὸς ὁλοκλήρου ἔτους. Πρὸς δὲ τούτους εὐκταῖον θὰ ἦτο νὰ συνετάσσοντο ὅμοιοι τοῖς εἰρημένους ἀπολογισμοὶ τῶν τε φυγοδικῶν καὶ τῶν φυγοποιῶν. Τὰ αὐτὰ δὲ φρονῶ καὶ περὶ τῶν κατωτέρας παιδεύσεως ἐγγραμμάτων δι' ὃ καὶ σκόπιμον θεωρῶ, εἰ καὶ οὗτοι, οἱ τε ἐντὸς καὶ οἱ ἐκτὸς τῶν φυλακῶν, διεκρίνοντο α') εἰς κεκτημένους ἀπολυτήριον ἐκ τῆς Α' τοῦλάχιστον τάξεως Δημοτικοῦ σχολείου καὶ β') ἀπλῶς γινώσκοντας μόνον γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν. Διότι τότε θὰ κατεφαίνετο κάλλιον καὶ ἡ σχέσις ἐκάστου τῶν διαφόρων τούτων εἰδῶν ἢ θαθμῶν γραμμάτων πρὸς τὰδικήματα καὶ τὰ εἶδη τούτων. Τότε δὲ θὰ κατεφαίνετο ἔτι ἐναργέστερον καὶ ἐκείνο, ὅπερ ἦ τε παιδαγωγικὴ θεωρία διδάσκει καὶ ὁ ἐν § 22 τοῦ Ζ' κεφαλαίου καταδειχθεὶς πλεονασμὸς τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐγγραμμάτων καταδίκων μαρτυρεῖ, ὅτι δηλ. τὰ γράμματα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, καὶ ὅταν ἔτι νοῶνται ὡς ἀνωτέρα τις διανοητικὴ μάθησις, πολὺ δὲ μᾶλλον ὅταν ὡς ἀπλή ἱκανότης τοῦ ἀναγνώσκου καὶ γράφου, ἀδυνατοῦσι νὰ προφυλάξωσι τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ ταῦ ἀδικεῖν καὶ νὰ «μειώσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐγκληματικῶν», ὅπερ τινὲς πιστεύουσι.¹

1. Θὰ καταδεικνύοντο δ' ὅμως τότε, πιστεύω, ἔτι εἰδικώτερον καὶ τὰ ἐξῆς· Πρῶτον μὲν ὅτι ὁ πλεονασμὸς τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐγγραμμάτων ὀφείλεται εἰς τὸν μέγαν σχετικῶς ἀριθμὸν τῶν γινωσκόντων μόνον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν κατα-

Η'.

§ 27. Μετὰ τὰ ἐν τοῖς δυοῖς τελευταίοις κεφαλαίοις ἀπὸ τε θεωρητικῆς καὶ ἀπὸ στατιστικῆς ἀπόψεως περὶ τῶν γραμμάτων ἀποδειχθέντα γίνεται φανερόν ὅτι οἱ ἐπιθυμοῦντες ὅπως διὰ τῆς παιδείας παρασκευάσωσιν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν εὐδαιμονέστερόν τινα, τ. ἔ. ἀνθρωπινώτερον βίον, ἄτοπον εἶνε νὰ ἐπιδιώκωσι τὸν σκοπὸν τοῦτον διὰ τῆς ἀπλῆς διαδόσεως τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀναγνώσεως καὶ ὅτι διὰ τοῦτο αἱ ὑποβαλλόμεναι εἰς τὸ Συνέδριον προτάσεις περὶ ἰδρύσεως ἐσπερινῶν σχολῶν, ἢ σχολῶν ἐν τῇ στρατῷ καὶ ταῖς φυλακαῖς, λειτουργουσῶν διὰ γραμματιστῶν ἢ διὰ τῶν ἱερέων τῶν μικροτάτων ἐκείνων κωμῶν, ἐν αἷς οὐδὲ γραμματσοχολεῖα ὑπάρχουσι, ἢ περὶ ἀμοιβῆς παντὸς διδασκάλου ὅστις «ἤθελεν ἀποδείξει ὅτι ἐδίδαξεν ἀποτελεσματικῶς ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν εἰς ὄρισμένον ἀριθμὸν ἀγγραμμάτων», πρέπει ν' ἀποκρουσθῶσι.

Τούναντίον δέ, ἐπειδὴ ἡ εὐδαιμονία ἢ ἡ κακοδαιμονία τῶν ἀνθρώπων ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν πράξεων, ὀρθότατα δ' οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι τὸ εὐδαιμονεῖν εἰς πρᾶττειν ἔλεγον, ἐκ τῶν αἰτίων δ' ὅμως τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ἃ ἐν § 23 ἐμνημονεύσαμεν, τὰ μὲν κείνται ἐφ' ἡμῖν, τὰ δ' οὐχί, ἐκ τῶν ἐφ' ἡμῖν δὲ τυγχάνουσι πρῶτον μὲν τὸ ἔθος, καὶ τοῦτο τασούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ νεωτέρα εἶνε ἡ ἡλικία, εἶτα δὲ ὁ λόγος καὶ ἡ διδασχὴ, —διὰ ταῦτα οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν ἀνθρώπων ὀφείλουσι νὰ μὴ λησμονῶσιν ὅτι πρὸς ταύτην δύο ὑπάρχουσι ἐφ' ἡμῖν κυριώτατα μέσα:

α') πρῶτον μὲν ὁρθὸς ἐθισμὸς·

β') δευτέρον δὲ σπουδαία διδασκαλία, σκοπὸν ἔχουσα οὐχὶ ἀπλῶς νὰ διδάξῃ τὸν λαὸν τὰς μαθήσεις τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς γνώσεις καὶ δεξιότητας ἐκείνας ὅσαι εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖαι

δικῶν, οὓς καταλέγουσι καὶ αὐτοὺς μεταξὺ τῶν ἐγγραμμάτων. Δεύτερον δ' ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς κρατουμένων καταδίκων ἐξ ἐκάστης τῶν διαφόρων κατηγοριῶν ἢ τάξεων ἐγγραμμάτων κατοικῶν παριστᾷ μίαν μόνον ὄψιν ἢ ἐν μόνον μέρος τῆς πραγματικῆς ἠθικῆς καταστάσεως ἐκάστης τῶν τάξεων τούτων καὶ ὅτι εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν ἀνωτέρας τάξεως ἐγγραμμάτων τὰ γράμματα, ὅταν μὴ συνοδεύονται ἐπὶ ἤθους χρηστοῦ καὶ εὐγενεῦς, χρησιμεύουσι οὐχὶ ὅπως ἀποτρέπωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως κατὰ τὴν διάπραξιν αὐτοῦ προφυλάττωσι α') ἀπὸ τῆς φανερᾶς συγκρούσεως πρὸς τοὺς τύπους τοῦ Ποινικοῦ νόμου β') ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως, γ') ἀπὸ τῆς καταδίωξεως, καὶ δ') ἀπὸ τῆς καταδίκης· Δι' ὃ καὶ οὐ μόνον νῦν καὶ παρ' ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ κατὰ πάντα χρόνον καὶ ἐν πάσῃ γῶρᾳ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πολλοὶ καὶ πολλὰκις οἱ μέγιστοι τῶν ἀδίκων καὶ κακοποιῶν (οἱ τὰ μεγάλα λ. γ. κλέπτοντες καὶ οὐχὶ τὰ μικρὰ καὶ οἱ πολλοὺς διὰ μιᾶς φρονέοντες καὶ οὐχὶ ἓνα κ.λπ. κ.λπ.) ἐκ τῶν ἀνωτέρας τάξεως ἐγγραμμάτων ὑπάρχουσι ἐκτὸς τῶν φυλακῶν.

καὶ χρήσιμοι, σήμερον μάλιστα, εἰς τὸν βίον τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, προσέτι δὲ καὶ πολλὰς ἄλλας αἰτινας αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ἔχουσιν ἀξίαν, μετὰ δὲ τούτων καὶ διὰ τούτων, μεθοδικῶς διδασκομένων, νὰ μεταδώσῃ ἅμα καὶ τὴν πρέπουσαν διανοητικὴν παιδευσιν, πρὸ πάντων ὅμως σκοπὸν ἔχουσα, ψυχολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ οὕσα καὶ ἐπὶ παρατηρήσεων τῶν ἀξιολογητῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν φαινομένων, μάλιστα δὲ τῶν τελευταίων τούτων, στηριζομένη καὶ ἐξετάζουσα κατὰ τὸ μέγα παράδειγμα τοῦ ἀθανάτου θεμελιωτοῦ τῆς διδασκαλίας ταύτης Σωκράτους «τί εὐσεβές, τί ἀσεβές, τί καλόν, τί αἰσχρόν, τί δίκαιον, τί ἀδίκον, τί σωφροσύνη, τί μανία, τί ἀνδρεία, τί δειλία, τί πόλις κλπ. κλπ.»¹, νὰ ἐπιδράσῃ—τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ σπουδαιότατον—ὅσον ἐνδέχεται ἐπὶ τε τὸ συναισθητικὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν βούλησιν καὶ τὴν προαίρεσιν καὶ μεταδῶσῃ οὕτω εἰς αὐτὸν τὴν πρέπουσαν καὶ δυνατὴν, ὑπὲρ πᾶσαν δ' ἄλλην μάθησιν καὶ παιδευσιν ἀναγκαίαν ἠθικὴν, θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν παιδευσιν, ἐξ ἧς κυριώτατα ἐξαρτᾶται ἡ ἀγαθὴ ἢ κακὴ τελικὴ χρήσις ἄλλης μαθήσεως, καὶ δὴ καὶ τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀναγνώσεως, καὶ ἡ πραγματικὴ εὐδαιμονία τῶν τε οὕτω μεμορφωμένων ἀτόμων καὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ ἔθνους, εἰς ἃ ταῦτα ἀνήκουσιν.

§ 28. Ἐὰν εἰς μόνον τὸ τελευταῖον τοῦτο παιδευτικὸν μέσον ἀποβλέψωμεν, εἶνε φανερόν ὅτι τοιοῦτον σκοπὸν ἐπιδιώκουσα διδασκαλία δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ἄλλως ἢ διὰ δημοδιδασκάλων, καὶ δὴ δημοδιδασκάλων ἐκλεκτῶν, ἐν καλῶς λειτουργοῦσι διδασκαλείοις παιδευθέντων, ἢ δι' ἄλλων προσώπων κεκτημένων ἴσῃν καὶ ὁμοίαν ἢ ἐτι ἀνωτέραν παιδευσιν.

Τοιαύτην δὲ πού διδασκαλίαν παρεχούσας ἀπὸ μακροῦ παρ' ἡμῖν ἐσπερινὰς σχολὰς ἔχομεν νὰ μνημονεύσωμεν τὰς ἐξῆς:

1ον) Τὴν ἀρχαιοτάτην καὶ ὀνομαστὴν παρ' ἡμῖν γενομένην, τὴν ἐν ἔτει 1864 ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἀλεξάνδρου Σούτσου ἰδρυθεῖσαν, εἰς τὴν νεανικὴν δὲ μάλιστα καὶ τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν ἀποδεδέπουσαν «Ἐταιρίαν τῶν φίλων τοῦ Λαοῦ»².

2ον) Τὰς μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἀρχαιοτάτας καὶ μάλιστα εὐδοκίμησάσας, εἰς τὴν παιδικὴν δὲ ἰδίᾳ καὶ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ἀποβλεπούσας σχολὰς τῶν ἀπόρων παιδῶν τοῦ ἐνθάδε «Φιλολογικοῦ Συλλόγου Πανασσῶ», ὧν τὴν πρωτοβουλίαν εἶχε λάβει ὁ ἀειμνήστος ποιητῆς Σπυρ. Βασιλειάδης³.

1. Ξενοφ. Ἀπομν. Α α 16.

2 Σημ. 6' ἐκδ. Καίπερ οὐχὶ ἡ παροχὴ τῆς περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται διδασκαλίας ἀλλὰ κυρίως «ἡ προαγωγή τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν πλουτοπαραγωγικῶν ἐπαγγελματῶν ἢ ἀνάπτυξις» ἦτο ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς δι' ὃν τὸ πρῶτον ἰδρύθη ἐν Ἀθήναις, ἐν ἔτει 1892, ἡ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως διατελοῦσα, εὐδοκίμωτατα δ' ἐργασθεῖσα, Ἐλληνικὴ Βιοτεχνικὴ

3ον) Τὰς ἀξιολόγους σχολὰς τῶν ἀπόρων παιδῶν τοῦ ἐν Πειραιεῖ ἀπὸ τοῦ 1895 ἰδρυθέντος σπουδαιότατου σωματείου «Πειραϊκοῦ Συνδέσμου», τοῦ διὰ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὸ πρακτικὸν ἅμα πνεῦμα τῶν διοικούντων καὶ ἀπαρτιζόντων αὐτὸ μελῶν τῆς προοδευτικωτάτης γείτονος πόλεως εὐτυχήσαντος νὰ ἰδρῦσῃ πλὴν τῶν σχολῶν τούτων καὶ ἰδιαιτέραν Σχολὴν Μηχανικῶν χάριν ἰδίᾳ τῶν ἐν ταῖς Πειραιαῖς μηχανουργεῖαις ὑπηρετούντων ἐφήβων, καὶ προσέτι Σχολὴν μουσικὴν, πρὸς δὲ τούτοις καὶ Γυμναστήριον, διηρημένον εἰς τρία τμήματα, ἐκπαιδεύοντος δὲ κατ' ἔτος ἑκατοστυίας μαθητῶν, κατὰ δὲ τὸ ἐνεστὼς ἔτος μαθητὰς ἐνεακοσίους εἴκοσι (920).

Ἐν ὁμοίῳ δὲ πνεύματι λειτουργήσασαι ἢ λειτουργοῦσαι ἐτι ἐσπερινὰι σχολαὶ ἀναφέρονται ἐν ταῖς ὑποβιβλημέναις ὑπομνήμασι καὶ αἱ ἐξῆς:

4ον) Ἡ ἐν Κερυνείᾳ τῆς Κύπρου ἀπὸ τοῦ 1894—1898 λειτουργήσασα Νυκτερικὴ σχολή, ἡ ὑπὸ τοῦ ἀντιπροέδρου τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου Θρησκευτικοῦ Συλλόγου «Ὁρθοδοξίας» κ. Κυρίλλου Κ. Παυλίδου καὶ τῶν κ. Κ. Β. Καρατζᾶ καὶ Ν. Β. Καρατζᾶ ἰδρυθεῖσα.

5ον) Αἱ ὑπὸ τοῦ ἐν Κύπρῳ «Κεντρικοῦ Διδασκαλικοῦ Συνδέσμου» ἀπὸ τοῦ 1898 καὶ ἐξῆς ἰδρυθεῖσαι ἑμοῖαι σχολαί.

6ον) Ἡ ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου ὑπὸ τοῦ ἀξιολόγου θρησκευτικοῦ σωματείου «Ὁρθοδοξίας», τοῦ ὑπὸ τοῦ πανοσιολογιωτάτου ἀρχιμανδριτοῦ ἀρχιεπισκοπῆς Κυρίου Φιλοθέου προεδρευομένου, ἀπὸ τετραετίας ἰδρυθεῖσα καὶ νῦν ὑπὲρ τοὺς 100 μαθητὰς πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας περιλαμβάνουσα Νυκτερικὴ σχολή.

7ον) Ἡ ἐν Χανίοις τῆς Κρήτης Νυκτερικὴ σχολή.

8ον) Ἡ ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης » »

9ον) Ἡ τοῦ ἐν Πύργῳ τμήματος τοῦ Συλλόγου «Ἀναπλάσεως», τοῦ ἰδρυθέντος τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἱατροῦ κ. Πέτρου Πετροπούλου, ἀπὸ πενταετίας λειτουργοῦσα Νυκτερικὴ σχολή, περιλαμβάνουσα 200 περίπου κατ' ἔτος μαθητὰς ἡλικίας 10-20 ἐτῶν.

Ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου Συλλόγου ὑποβιβλημένου ἀξιολόγου ὑπομνήματος τοῦ Ἐφόρου τῆς σχολῆς κ. Γεωργ. Α. Λαμπρινοπούλου, ἱατροῦ, παρατίθημι ἀπόσπασμα μαρτυροῦν ὅταν συναίσθησιν τοῦ σκοποῦ τῶν σχολῶν τούτων καὶ τῶν προσηκόντων μέσων καὶ μεθόδου ἔχουσιν οἱ ἐπαξίως διευθύνοντες τὰ τοιαῦτα κοινωφελῆ καὶ ἐθνωθελῆ ἰδρύματα:

³Ἐταιρεία, πρέπει ὅμως νὰ μνημονεῦθῃ ὅτι καὶ αὕτη σὺν τῷ γρόνῳ συνεπλήρωσε τὸ πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας αὐτῆς κατὰ τὴν ἀνωτέρω (§ 27) περιγραφομένην ἔννοιαν διὰ τῆς προσθήκης καὶ Θρησκευτικῶν μαθημάτων, προσέτι δὲ καὶ ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ἀπὸ τινων δ' ἐτῶν καὶ διὰ τῆς συστάσεως ἰδίᾳς τάξεως «διὰ τοὺς ἀγραμμάτους μαθητὰς καὶ τοὺς μὴ ἀποπερατώσαντας τὸ δημοτικὸν σχολεῖον», ἐν ἧ' οὗτοι διδάσκονται οὐχὶ μόνον ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμητικὴν, ἀλλὰ καὶ λογιπὰ μαθήματα τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου.

«Ὁ σκοπὸς τῶν τοιούτων σχολῶν εἶναι νὰ μορφώσῃ δι' ἰδιαξούσης, οὕτως εἰπεῖν, παιδεύσεως χρηστοὺς καὶ ἐναρέτους πολίτας καὶ νὰ χειραγωγήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος, καὶ ἵνα ἐμπνεύσῃ τὰ μεγάλα πρὸς τὴν πατριδα συναισθήματα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐποταγῆς εἰς τὰ κελεύσματα αὐτῆς.

»Διὰ τὰ ἄπορα παιδιά τὰ φοιτῶντα εἰς τὰς σχολὰς ταύτας ἐκείνο τὸ ὅποισ' δὲν ἔπραξαν οἱ ἀγαθόντες εἰς τὸν κόσμον αὐτὰ γονεῖς ἀναλαμβάνει νὰ ἐνεργήσῃ ἢ φιλανθρωπία διὰ τοῦ σχολείου, ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ ἀμόρφωτοι οὗτοι παῖδες, ὅσων ἰδίως ἡ λιψὴ τῆς διαφθορᾶς ἀπεπειράθη νὰ μαράνη τὰς ψυχὰς, ἐξέρχονται σὺν τῷ χρόνῳ διαπεπλασμένοι ἠθικῶς καὶ ὠπλισμένοι πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου μὲ τὰ ἐφόδια τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἐργασίαν.

»Ἐκτὸς τούτου αἱ σχολαὶ τῶν ἀπόρων, ἀναπληροῦσαι τὴν ἑλλείπουσαν οἰκογενειακὴν ἐπίβλεψιν, σκοπὸν κύριον ἔχουσιν ὅπως ἐκρίζωνοσι τὰς κακὰς τοῦ παιδίου ἕξεις δι' εἰδικῆς διδασκαλίας. Ὅταν οἱ διοικοῦντες αὐτὰς ζήλου πρὸς τὸ ἔργον τῶν τοιούτων ἰδρυμάτων ἐμφορῶνται, ἐνσπείρουσι τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἐμπνεύουσι δὲ τὴν πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ καθήκον ἀφοσίωσιν καὶ οὕτω διαπαιδαγωγούμενοι οἱ παῖδες διαπλάσσονται εἰς τιμίους πολίτας καὶ ἐργάτας.

»Εἰς τὰς μεγάλας κυρίως τῶν πόλεων κοινωνίας τὰ παιδιά ἀφιέμενα ἄνευ οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς καὶ διαπαιδαγωγήσεως, ὡς εἶνε οἱ πλείστοι τῶν μαθητῶν τῶν τοιούτων Σχολῶν, δὲν δύνανται καὶ λόγῳ τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος ν' ἀποβῶσι χρηστοὶ πολῖται. . . »

Ὅμοιως δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἀξιολόγου ὑπομνήματος τοῦ ὑπὸ τοῦ μνημονευθέντος κ. Κ. Κ. Παυλίδου ὑποβεδλημένου παρατίθημι σχετικὸν ἀπόσπασμα περὶ τῆς ἐν τῇ Νυκτερινῇ σχολῇ Κερυνείας τῆς Κύπρου συντελεσθείσης ἐργασίας:

«Ἐδιδάχθησαν (οἱ μαθηταὶ πάντες) τὸ περισπούδαστον τοῦ ἀειμνήστου Λέοντος Μετὰ βιβλίον «Ὁ Γεροσιάτης», τοῦ ὁποίου τὰ ἀδρὰ νοήματα καὶ τὰς σοφὰς ἰδέας κτῆμα ἑαυτῶν ἀναφαίρετον κατέστησαν, ὡς καὶ ἐν συνόψει τὴν γραμματικὴν, πᾶσαν τὴν πρακτικὴν ἀρυθμητικὴν καὶ σχεδὸν πᾶσαν τὴν ἱερὰν καὶ ἑλληνικὴν ἱστορίαν, μετὰ τῶν ἀναλόγων γεωγραφικῶν γνώσεων. Ἐν γένει κατέστησαν ἱκανοὶ νὰ κατανοῶσι πάντας τοὺς ἰεωτέρους Ἑλληνας συγγραφεῖς, νὰ ἀναγινώσκουσι καὶ γράφωσιν ἀπαισιῶς τὴν καθαρεύουσαν καὶ νὰ ἐπαρκῶσιν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ βιοπορισμοῦ τῶν ἐπαγγέλματος, ὅποσον δήποτε ἤθελεν εἶναι τοῦτο. Ἄλλ' ἔτι ὑπῆρξε κάλλιστον, ὡς προείπομεν, εἶναι ὅτι ἡ σχολὴ ἐκράτυνε τὰ ἠθῆ ἐνισχύσασα τὰ υγιῆ καὶ ἀνορθώσασα τὰ χαλαρά, καὶ τὰς πρὸς κακὸν τεινούσας διαθέσεις, εἴ που τοιαῦτα ὑπῆρχον, πρὸς μέθην ἢ ἀσωτίαν ἢ πρῆδος ἢ ἀδικίαν, ἐρωμένως πολεμήσασα καὶ καταστρέψασα».

Ἐπὲρ τῆς ἰδρύσεως τοιούτων Σχολῶν ἀποφαίνεται καὶ ὁ «Φιλοπρόδος Σύλλογος Ἀνδρον».

Πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ σκοπὸν λίαν ὀρθῶς συνιστᾷ ὁ κ. Κ. Παυλίδης καὶ τὰ Κυριακὰ σχολεῖα.

§ 29. Τὸ γεγονός ὅτι ἅπασαι αὐταὶ αἱ μέχρι τοῦ νῦν ἰδρυθεῖσαι καὶ λειτουργοῦσαι σχολαὶ ἰδρύθησαν ὑπὸ ἰδιωτικῶν Συλλόγων καὶ συντηροῦνται τὸ μὲν διὰ τῆς ἀφιλοκερδοῦς ἐργασίας τῶν ἀπαρτιζόντων τούτους μελῶν, τὸ δὲ δι' ἰδιωτικῶν χρηματικῶν πόρων, εἰς οὓς ἐνίοτε προσέρχονται ἐπίκουροι καὶ αἱ συνδρομαὶ τῶν δήμων, σπανιώτερον δὲ καὶ τῆς πολιτείας, νομίζω ὅτι ἔχει λύσει καὶ τὸ πρακτικὸν καὶ ἰδίᾳ τὸ οικονομικὸν μέρος τοῦ ζητήματος τῶν σχολῶν τούτων.

Ἐπειδὴ δ' ὅμως ἐκ τῶν ὑποβαλόντων ὑπομνήματα ὁ μὲν κ. Κ. Παυλίδης, ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ζήλου ὑπὲρ τῶν ἐσπερινῶν καὶ Κυριακῶν σχολείων ὀρμώμενος, ἐκφράζει τὴν ἰδέαν ὅτι τὴν ἐν ταῖς σχολαῖς ταύταις διδασκαλίαν πρέπει ν' ἀναλαμβάνωσι δωρεὰν οἱ πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι παρακαλοῦμενοι «δὲν θὰ διστάσωσι πρὸς δόξαν τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους νὰ δεῖξωσι τὴν ὑπὸ τῆς ἀπολύτου τῶν περιστάσεων ἀνάγκης ἐπιβαλλομένην αὐτοῖς αὐτοθυσίαν καὶ αὐταπάρησιν ταύτην», ὁ δὲ κ. Γ. Παπασωτηρίου προτείνει ὅπως καὶ δημοτικῶς ἐπιβάλληται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους ἢ πρόσθετος αὕτη ἐν ταῖς ἐσπεριναῖς σχολαῖς ὑπηρεσία δωρεὰν, — φρονῶ ὅτι ὀφείλομεν νὰ σκεφθῶμεν ὅτι αἱ ὑπὲρ τῶν κοινωφελῶν σκοπῶν ἀναγκαῖαι θυσίαι εἶνε μὲν εὐπρόσδεκτοι καὶ ἀξίεπαινοι προσερχόμεναι παρ' οἰωνδήποτε, μάλιστα δὲ παρὰ τῶν ἀπορωτέρων, δὲν πρέπει δ' ὅμως νὰ ἀπαίτωνται, καὶ πολὺ ὀλιγότερον νὰ ἐπιβάλλωνται εἰς τοὺς τελευταίους τούτους, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τοὺς εὐπορωτάτους καὶ τοὺς μάλιστα δυναμένους. Διὸ καὶ τιμῶ μὲν μεγάλως τὴν «αὐτοθυσίαν καὶ αὐταπάρησιν» πολλῶν διδασκάλων, δὲν συμφωνῶ δ' ὅμως εἰς τὸ ὑποχρεωτικὸν ταύτης, ἀφοῦ ἄλλως χάριν αὐτῆς ταύτης τῆς εὐδοκίμησεως τοῦ ἔργου τῶν προκειμένων σχολῶν ἀναγκαῖον εἶνε ὅπως ὁ διδάσκων ἐν αὐταῖς δημοδιδάσκαλος προσέρχεται ἔχων τὰς πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖας σωματικὰς τε καὶ ἠθικὰς δυνάμεις, καὶ μάλιστα ὁ οἰκογενειαρχῆς δημοδιδάσκαλος, πρὸς ὧν ὅμως τὴν συντήρησιν ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα εἶνε τὰ ὑλικά μέρη. Μὴ λησμονῶμεν δ' ὅτι καὶ οἱ λύχνου δεόμενοι ἔλαιον ἐπιχέουσι».

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα φρονῶ ὅτι ὀρθὸν εἶνε ὅπως τὸ Συνέδριον ἐκφράσῃ τὰς ἐξῆς εὐχάς:

Πρότ. α'. «Χάριν τῆς ἀναγκαίας οὐ μόνον διανοητικῆς ἀλλὰ καὶ ἠθικῆς, θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς, προσέτι δὲ καὶ εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον χρησίμου παιδείσεως τοῦ ὑπερβάλλοντος τὴν σχολικὴν ἡλικίαν ἄρρενος πληθυσμοῦ, τοῦ χρῆζοντες τοιαύτης, τὸ Συνέδριον εὐχεται ὅπως:

α') Ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσι καὶ κομποπόλεσιν, ἐν αἷς ὑπάρχουσι δημοσὶ δάσκαλοι, Σύλλογοι ὑπὸ ἰδιωτῶν ἀποτελούμενοι ἀναλάβωσι τὴν ἰδρυσιν 1) Ἐσπερινῶν σχολῶν, 2) Κυριακῶν σχολῶν.

β') Ὅμοιαι σχολαὶ διὰ δημοδιδασκάλων λειτουργοῦσαι ἰδρυθῶσιν ἐν τῇ Στρατῷ καὶ ἐν ταῖς Φυλακαῖς.

§ 30. Μέτρα τέλος δυνάμενα νὰ συντελέσωσιν ἐμμέσως εἰς περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγραμμάτων προτείνουσι λίαν ὀρθῶς ὁ μὲν κ. Ἀ.

Βαλάσης, Π. Αιβαδάς, Γ. Μπουκουβάλας καὶ Κ. Σταθόπουλος τὴν μακροτέραν ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρεσίαν τῶν ἀγραμμάτων κληρωτῶν, ὁ δὲ κ. Ν. Παπαδάκης τὴν ἀπαγόρευσιν πάσης προσλήψεως εἰς ὑπηρεσίαν δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν ἀγραμμάτων παιδῶν ἡλικίας κατωτέρας τῶν 15 ἐτῶν». Ἀμφότερας τὰς εὐχὰς ταύτας, κατὰ τι συμπληρουμένης δύναται φρονῶ, ν' ἀσπασθῆ τὸ Συνέδριον (ὡς **προτάσεις 16'** καὶ **17'**).

Ὡς ἀναγκαίαν δὲ συμπλήρωσιν τούτων θεωρῶ τῆς μὲν πρώτης τὸν αὐστηρότερον καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀγραμμάτου διότι ὁ μὲν κ. Γ. Μπουκουβάλας ἀγραμμάτους λέγων ἐννοεῖ τοὺς «ἀναλαφρήτους», ὁ δὲ κ. Π. Αιβαδάς τοὺς μὴ ἔχοντας ἀπολυτήριον δημοτικοῦ σχολείου τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην γνώμη, σύμφωνον καὶ πρὸς τὰ ἤδη περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐκτεθειμένα, φρονῶ ὅτι ὀφείλομεν ν' ἀσπασθῶμεν. Τῆς δὲ προτάσεως τοῦ κ. Ν. Παπαδάκη ἀναγκαίαν συμπλήρωσιν θεωρῶ τὴν προσθήκην ὅτι δὲν ἰσχύει περὶ τῶν ἀγραμμάτων ἐκείνων, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κατοικίας τῶν ὁποίων, καθ' ὃν χρόνον οὗτοι ἦγον τὴν σχολικὴν ἡλικίαν, δὲν ὑπῆρχεν ἢ δὲν ἐλειτούργει δημοτικὸν σχολεῖον.

Θ'.

§ 31. Ἐπειδὴ ἐκ τῶν δύο ἐφ' ἡμῖν ὑπαρχόντων μέσων βελτιώσεως τῶν ἀνθρώπων, ἃ ἔχομεν μνημονεύσει, τὸ ἰσχυρότατον καὶ ἅμα προαπαιτούμενον εἶνε τὸ **ἔθος**, ὅπερ κατ' Ἀριστοτέλην δὲν δύναται μὲν νὰ μεταβάλλῃ τὴν φύσιν ἢ νὰ κατορθώσῃ τι παρὰ φύσιν, ἀλλὰ δύναται ὅμως ἐντός τῶν ὄρων τῶν φυσικῶν, φυσιολογικῶν καὶ ψυχολογικῶν νόμων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γνώσεως τῶν νόμων τούτων ν' ἀναπτύξῃ αὐτὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον ἢ ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἰδρισμασμένας ἠθικὰς ἀρετὰς ἢ κακίας, ὁ δὲ λόγος καὶ ἡ διδασχὴ, τότε μόνον δύναται νὰ ἔχῃσιν ἰσχύον τινα ἐπὶ τὸν ἀνθρώπον, καὶ ν' ἀποβαίνωσι καρποφόρα, ὅταν ἤδη προηγήθῃ τὸ προσήκον ἔθος καὶ προπαρασκευάσῃ τὴν τοῦ ἀκροατοῦ ψυχὴν «ὡσπερ γῆν τὴν θρέψουσαν τὸ σπέρμα»¹, —διὰ ταῦτα πρέπει νὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι εἶνε ἀναγκαῖα τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον μὲν αἱ ἐσπεριναὶ σχολαὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ φροντίζωσιν οὐχὶ μόνον περὶ διδασκαλίας, ἀλλ' ἅμα, καθ' ὅσον δύναται, —δύναται δ' ἐν τι-
τι μέτρῳ, —καὶ περὶ ὀρθοῦ ἔθιμοῦ, ὃ εἶσιν ὀρθῆς ἀγωγῆς τῶν εἰς αὐτὰς φοιτῶντων· τοῦτο δὲ τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσῳ οὗτοι εἶνε νεαρότεροι.

1. «Ὅτι ἄρα φύσι οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί, ἀλλὰ πεφυκόη μὲν ἡμῖν δεῖσασθαι αὐτάς, τελειομένους δὲ διὰ τοῦ ἔθους». Ἀριστ. Ἠθικ. Ν. 1130 α 23.

2. «Αὐτ. 1179 β 26. Τὴν διὰ τῆς ὥρας ταύτης παραβολῆς εἰκονιζομένην ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους βαρυτάτην παιδαγωγικὴν ἀληθειαν διδασκόμεθα καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ στόματος τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ γνωστῇ καὶ ἐπαγωγῇ παραβολῇ τοῦ σπορέωσ.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ἔθισμός, ὃ τε ἀγαθὸς καὶ ὁ κακὸς, ἄρχεται, καθ' ἃ ἡ **Ψυχολογία** καὶ ἡ **Παιδαγωγικὴ** διδάσκουσιν, ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ βίου ἡμέρας καὶ εἶνε κατὰ μὲν τὰ πρῶτα τοῦ βίου ἐτη ἰσχυρότατος, ὕστερον δ' ἀσθενέστερος, ἐξακολουθεῖ δὲ μάλιστα συντελούμενος μέχρι σχεδὸν τοῦ 24ου ἔτους τῆς ἡλικίας, τ. ἔ. ἐπὶ χρονικὸν διάστημα περιλαμβάνον περίπου τὸ τρίτον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ δύναται εἶτι οὗτος ἱκανῶς νὰ μεταβάλλῃ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἢ ἐπὶ τὸ χεῖρον, δὲν ἐκλείπει δ' ὅμως παντελῶς ἢ δύναμις αὐτοῦ καὶ μετὰ τὸν χρόνον τούτον, καὶ ἐπειδὴ οἱ παράγοντες τοῦ ἔθιμοῦ τούτου, εἴτε μετὰ συνειδήσεως τοῦ σκοποῦ αὐτῶν καὶ κατὰ σχέδιον ἐνεργοῦντες εἴτε ἀνευ τούτων, εἶνε πλὴν τῆς περιβαλλούσης φύσεως, τῆς μὴ ἀπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτωμένης, πρῶτος μὲν καὶ μέγιστος ἡ **Οἰκογένεια**, μετ' αὐτὴν δὲ ἡ **Κοινωνία**, ἐπὶ δὲ τούτοις λίαν ἐπίσης ἰσχυροὶ ἡ **Ἐκκλησία** καὶ ἡ **Πολιτεία**, —διὰ ταῦτα πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ παρασκευῆν αὐτοῖς εὐδαιμονεστέρου τινός, ὃ εἶστιν ἀνθρωπινωτέρου, βίου εἶνε πρὸ πάντων ἀνάγκη ὅπως **Οἰκογένεια**, **Κοινωνία**, **Ἐκκλησία** καὶ **Πολιτεία**, εἰς ἃς τὸ ἔργον τοῦτο ἀπόκειται, συναισθανόμενα ἦν ἔχουσι βαρεῖαν ὑποχρέωσιν καὶ εὐθύνην, φροντίζωσιν ὅπως διὰ τῆς προεπούσης αὐτῶν ἐνεργείας καὶ ἐπιμελείας καὶ μάλιστα δι' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου των παραδείγματος ἐθίξωσι τὴν ἐμπεπιστευμένην αὐταῖς νεότητα οὕτως, ὥστε νὰ βλέπῃ αὐτὴ πάντοτε πρὸ αὐτῆς καὶ ἀκούῃ καὶ λαμβάνῃ ἀφορμὰς ἵνα πράττῃ τὰ καλὰ καὶ χαίρῃ καὶ ἀμείβῃται δι' αὐτά, τούναντίον δὲ διὰ τὰ ἄδικα καὶ τὰ φαῦλα, καὶ ἐν γένει φροντίζωσι περὶ παρασκευῆς καὶ ἐξαφαλισεως τῶν ὄρων τοῦ ἀγαθοῦ οἰκογενειακοῦ, κοινωνικοῦ, θερησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου. Τὸ καθήκον δὲ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν ἐπιτακτικὸν ἐπιβάλλεται εἰς τὴν **Ἐκκλησίαν** καὶ τὴν **Πολιτείαν**, μάλιστα δὲ εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην, ἥτις τὸ μὲν ἐμμέσως, τὸ δ' ἀμέσως ἐπιδρῶν πολυειδῶς καὶ παντοειδῶς ἐπὶ τὸν ἀνθρώπον καθ' ἕλον αὐτοῦ τὸν βίον ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου καὶ ἀντιπροσωπευμένη, ὡς ὑποτίθεται, ὑπὸ τῶν ἀρίστων καὶ σοφωτάτων ἀνδρῶν, δύναται οὐ μόνον κατὰ τὴν πρώτην τοῦ παιδὸς ἡλικίαν ἱκανῶς νὰ μεταβάλλῃ, καὶ μεταβάλλει, ἐπὶ τὸ βέλτιον (ὡς μεταβάλλει, κακὴ καὶ διεσθαρμένη οὖσα, ἐπὶ τὸ χεῖρον) τοὺς ὄρους τοῦ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ βίου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην νὰ παιδεύῃ αὐτὸν ἐν τοῖς δημοσίοις σχολείοις δι' ἀξίων εἰς τοῦτο διδασκάλων, νὰ ἐθίξῃ δὲ διὰ τῶν ἑαυτῆς ὁμῶν καὶ μετὰ τὴν σχολικὴν ἡλικίαν τοὺς νέους εἰς τὸ σωφρόνως καὶ καρτερικῶς ζῆν, ἐξακολουθεῖ δ' ἐπιδρῶσα ἐπὶ τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου καὶ καθ' ἕλον τὸν λοιπὸν χρόνον, τὸ μὲν ἐπιτηροῦσα καὶ κολάζουσα ἢ ἀμείβουσα καὶ κατὰ παντοίους ἐν γένει τρόπους διδάσκουσα καὶ προτρέπουσα ἢ ἀποτρέπουσα, τὸ δὲ προνοοῦσα καὶ προλαμβάνουσα καὶ δὴ βελτιοῦσα, ὅσον ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται, τοὺς ὄρους τοῦ βίου. Ταῦτα δὲ πάντα κατορθοῖ, καὶ ὀφείλει νὰ κατορθῇ, αὐτὴ τὸ μὲν διὰ τῆς σοφῆς **νομοθεσίας** καὶ τῆς πιστῆς αὐτῆς **ἐφαρμογῆς**, τὸ δὲ, ὅπερ πάντων σπουδαιότατον, δι' αὐτοῦ τοῦ **παραδείγματος** καὶ τοῦ βίου τῶν ἀρχόντων.

Ἄλλ' εἰς τὸν μέγαν φιλόσοφον, οὗ τῶν σοφῶν γνωμῶν ἀπλοῦς ἐρμη-

νευτῆς τυγχάνω, καθήκον ἡδιστον πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπιτελών, ἅμα δὲ χάριτας πρὸς διδάσκαλον αἰώνιον καὶ πρόγονον σεπτὸν ἐκτίνων, εἰς αὐτὸν ἄς παραχωρήσω τὸν λόγον καὶ περὶ τούτου.

«Γίνεσθαι δ' ἀγαθοῦς οἴονται οἱ μὲν φύσει, οἱ δ' ἔθει, οἱ δὲ διδαχῇ. Τὸ μὲν οὖν τῆς φύσεως δῆλον ὡς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὑπάρχει, ἀλλὰ διὰ τινος θείας αἰτίας τοῖς ὡς ἀληθῶς εὐτυχέσιν ὑπάρχει· ὁ δὲ λόγος καὶ ἡ διδαχὴ μὴ ποτ' οὐκ ἐν ἅπασιν ἰσχύει, ἀλλὰ δεῖν προδιειργάσθαι τοῖς ἔθεσι τὴν τοῦ ἀκροατοῦ ψυχὴν πρὸς τὸ καλῶς χαίρειν καὶ μισεῖν, ὡσπερ γῆν τὴν θρέφουσιν τὸ σπέρμα. Οὐ γὰρ ἂν ἀκούσειε λόγου ἀποτρέποντος οὐδ' αὖ συνέειθε κατὰ πάθος ζῶν· τὸν δ' οὕτως ἔχοντα πῶς οἶόν τε μεταπεισαι; ἔλως τ' οὐ δοκεῖ λόγῳ ὑπεῖκεν τὸ πάθος ἀλλὰ βία. Δεῖ δὲ τὸ ἦθος προὑπάρχειν πῶς οἰκείον τῆς ἀρετῆς, στέργων τὸ καλὸν καὶ δυσχεραίνον τὸ αἰσχρὸν. Ἐκ νέου δ' ἀγωγῆς ὀρθῆς τυχεῖν πρὸς ἀρετὴν χαλεπὸν, μὴ ὑπὸ τοιούτοις ἰσχυροῦσι νόμοις· τὸ γὰρ σωφρόνως καὶ καρτερικῶς ζῆν οὐχ ἡδὺ τοῖς πολλοῖς, ἀλλῶς τε καὶ νέοις. Διὸ νόμοις δεῖ τεταχθῆναι τὴν τροφήν καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα· οὐκ ἔσται γὰρ λυπηρὰ συνήθη γινόμενα. Οὐχ ἱκανὸν δ' ἴσως νέους ὄντας τροφῆς καὶ ἐπιμελείας τυχεῖν ὀρθῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἀνδρωθέντας δεῖ ἐπιτηδεύειν αὐτὰ καὶ ἐθίζεσθαι, καὶ περὶ τούτων δεοῦμεθ' ἂν νόμων, καὶ ὅλως δὲ περὶ πάντα τὸν βίον· οἱ γὰρ πολλοὶ ἀνάγκη μᾶλλον ἢ λόγῳ πειθαρχοῦσι καὶ ζημίαις ἢ τῷ καλῷ. Διόπερ οἴονται τινες τοὺς νομοθετοῦντας δεῖν μὲν παρακαλεῖν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν καὶ προτρέπεσθαι τοῦ καλοῦ χάριν, ὡς ὑπακουομένων τῶν ἐπιεικῶς τοῖς ἔθεσι προσηγμένων, ἀπειθοῦσι δὲ καὶ ἀφυστέρους οὖσι κολάσεις τε καὶ τιμωρίας ἐπιτιθέμενοι, τοὺς δ' ἀνιάτους ὅλως ἐξορίζειν τὸν μὲν γὰρ ἐπιεικῆ καὶ πρὸς τὸ καλὸν ζῶντα τῷ λόγῳ πειθαρχήσιν, τὸν δὲ φαῦλον ἡδονῆς ὀρεγόμενον λύπη κολάζεσθαι ὡσπερ ὑποζύγιον Ἐἰ δ' οὖν, καθάπερ εἴρηται, τὸν ἐσόμενον ἀγαθὸν τραφήναι καλῶς δεῖ καὶ ἐθισθῆναι, εἴθ' οὕτως ἐν ἐπιτηδεύμασιν ἐπιεικέσι ζῆν καὶ μὴτ' ἀκοντα μὴθ' ἐκόντα πράττειν τὰ φαῦλα, ταῦτα δὲ γίγνεται ἂν βεβαιωμένοις κατὰ τινὰ νόον καὶ τάξιν ὀρθῆν, ἔχουσαν ἰσχύον· ἡ μὲν οὖν πατρικὴ πρόσταξις οὐκ ἔχει τὸ ἰσχυρὸν οὐδὲ τὸ ἀναγκαῖον, οὐδὲ δὴ ὅλως ἢ ἐνὸς ἀνδρός, μὴ βασιλέως ὄντος ἢ τινος τοιούτου· ὁ δὲ νόμος ἀναγκαστικὴν ἔχει δύναμιν, λόγος ὂν ἀπὸ τινος φρονήσεως καὶ νοῦ. Καὶ τῶν μὲν ἀνθρώπων ἐχθαίρουσι τοὺς ἐναντιουμένους ταῖς ὀρμαῖς, κἂν ὀρθῶς αὐτὸ δρῶσιν· ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐπαχθῆς τάττων τῷ ἐπιεικέσι¹».

1. Ἀριστ. Ἠθ. Νικ. Κ 10. 1179 β 20 κέ.

ΠΕΡΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΝ ΤΑΙΣ ΤΡΙΣΙ ΤΑΞΕΣΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ¹

Κύριε Πρόεδρε,

Οὐδόλωρ ἀμφιβάλλω ἔτι ἢ εὐφρόσυνος ἀγγελία τῆς συγκροτήσεως Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου ἐν Ἀθήναις ἐνεποίησεν ἄκραν ἀγαλλίασιν εἰς τὰς ψυχὰς οὐ μόνον τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος διδασκάλων ἀλλὰ καὶ τῶν λογίων· διότι ἐκ τοῦ συνεδρίου τούτου, ἐν ᾧ θὰ ἐκδηλωθῶσι σκέψεις καὶ γνώμαι πλείστων πολυτέρων διδασκάλων, πολλὰ πάντως θὰ προσέλθωσιν ἀγαθὰ εἰς τὴν ἑλὴν ἐν γένει Ἐκπαίδευσιν. Πιστεύων ἔτι πᾶσα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἀφορώσα γνώμη θὰ ἦναι εὐπρόσδεκτος καὶ συζητήσιμος ἐν τῷ Ἐκπαιδευτικῷ Συνεδρίῳ καὶ διδασκῶν κατὰ δύναμιν τὴν ἐν τῇ ἔξῳ Ἑλλάδι ἐλληνικὴν νεότητα ἤδη ἀπὸ τοῦ 1867 ὑποβάλλω ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην κρίσιν τῶν συναδέλφων τὴν ἐπομένην ταπεινὴν γνώμην. Πάντες βεβαίως οἱ συναδελφοὶ παρατήρησαν ἔτι οἱ πλείστοι τῶν μαθητῶν καὶ αὐτῆς τῆς ἀνωτάτης γυμνασιακῆς τάξεως καὶ αὐτοὶ οἱ θεωρούμενοι ἄριστοι ἐρμηνεύουσι μὲν ὀρθότατα δεδιδασγμένοι πολλὰκις δὲ καὶ ἀδίδακτον ἀρχαῖον κείμενον, ἀλλ' ἐὰν ὁ διδάσκων ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτῶν νὰ διηγηθῶσι δι' ἰδίων λέξεων καὶ φράσεων τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀκριβῶς ἐρμηνευθέντος κειμένου δυσκολώτατα ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν ἀπαιτήσιν ταύτην τοῦ διδάσκοντος.

Τούτου αἰτία εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ ἀτελής ἐκμάθησις τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐπομένως ἡ ἑλλειψίς γλωσσικοῦ ὄργανου, δι' οὗ θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἐκφράζωμεν εὐχερῶς ἕλα ἡμῶν τὰ διανοήματα, ἢ δὲ ἀτέλεια αὕτη εἶναι προῖον πάντως τῆς πλημμελοῦς διδασκαλίας τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ πρὸς ἐκμάθησιν αὐτῆς δαπανωμένου χρόνου.

Πῶς ἐδιδάσκειτο τῷ ὄντι ἡ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικὴ γλῶσσα μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ ἴσως μέχρι σήμερον πολλαχοῦ; Ὁ διδάσκων ὥριζεν εἰς τοὺς μαθητὰς μίαν ἢ δύο σελίδας ἐκ τινος βιβλίου ἀναγνωστικοῦ καὶ ἤρκειτο ἐὰν τὴν ἐπιούσαν ἀνεγίνωσκον οὗτοι τὸ ὀρισθὲν ὀρθῶς, ἀπροσκόπως καὶ εὐχερῶς· αἱ ἀγνωστοὶ λέξεις δὲν προεξηγοῦντο, ἢ δὲ ἐν-

1. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ὡς μὴ περιλαμβανόμενον εἰς τὰ προταθέντα θέματα δὲν ὑπεβλήθη πρὸς συζήτησιν, ἀλλὰ κατετέθη εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς.

νοια τοῦ ἀναγινωσκομένου οὔτε προελέγετο οὔτε κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἐζητεῖτο. Οἱ μαθηταὶ λοιπὸν ἐδιδάσκοντο μὲν νὰ ἀναγινώσκωσιν ὀρθῶς ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οὐχὶ καὶ νὰ κατανοῶσι τὸ ἀναγινωσκόμενον, ἀπαρραλλάκτως ὡς οἱ ὀλίγοι πρὸ ἡμῶν ἀνεγίνωσκον τὴν Ὀκτώηχον, τὸ Ψαλτήριον καὶ τὸν Ἀπόστολον, χωρὶς νὰ ἐννοῶσι παντάπασι τὸ περιεχόμενον. Γραμματικὴ δὲ ἐδιδάσκετο ἀσκόπως ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ. Τοιαύτη περίπου ἡ διδασκαλία τῆς γλώσσης κατὰ τὰ τέσσαρα ἔτη τοῦ καλουμένου Δημοτικοῦ Σχολείου.

Καὶ κατὰ τὰ τρία δὲ ἐπόμενα ἔτη τοῦ καλουμένου Ἑλληνικοῦ Σχολείου οὐδεμίαν συστηματικὴν διδασκαλίαν γίνεται τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς, οὐδεμίαν φροντίς λαμβάνεται πῶς νὰ ἀποκτιῶσιν οἱ μαθηταὶ πλοῦτον λέξεων καὶ φράσεων τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς, πῶς νὰ ἐκθέτωσι τὰς ἰδέας των, πῶς νὰ γράψωσι τὰς ἐπιστολάς των, πῶς νὰ περιγράψωσιν ἐν οἰονδήποτε ἀντικείμενον καὶ τὰ τοιαῦτα, ὧν ἔχουσιν ἀνάγκην κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐν τῇ πρακτικῇ βίῳ, ἀλλὰ διδάσκεται ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μετὰ τῆς γραμματικῆς αὐτῆς καὶ ταύτης ἐλάχιστον μέρος, ὀλίγιστα: δηλονότι σελίδες δύο ἢ τριῶν συγγραφέων καὶ οὐδὲν πλεόν καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἀπολυόμενοι ἀπὸ τῆς Γ' τάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου μετὰ ἐπταετη φοίτησιν εἰς τὸ Σχολεῖον ἐξέρχονται ἀτελέστατα γνωρίζοντες τὴν καθ' ἡμᾶς ἑλληνικὴν καὶ εὐλόγως διότι δὲν ἐδιδάχθησαν ὡς ἔδει αὐτήν. Ἄν δὲ ἀναλογισθῆ τις ὅτι οἱ πλείστοι τῶν μαθητευομένων καταλείπουσι τὰ μαθητικὰ ἐδώλια ἀπὸ ταύτης τῆς τάξεως καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἱκανοὶ οὔτε ἐφημερίδα ἐν καθαρευούσῃ γλώσσῃ γεγραμμένην νὰ ἐννοήσωσι καλῶς οὔτε ἀπὸ συγγραμμάτων τινος πραγματευομένου περὶ τοῦ ἐπαγγέλματος, εἰς ὃ ἀσχολοῦνται, νὰ ὠφελῆθωσιν, ἐννοεῖ εὐκόλως πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἐν τοῦ ἐπικρατοῦντος διδασκτικοῦ συστήματος προσγινομένη ζημίαι καὶ πόση ἐπομένως πρόνοια πρέπει νὰ ληφθῆ, ἵνα τὸ κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην κακὸν καθ' ἓνα οἰονδήποτε τρόπον θεραπευθῆ.

Εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν λοιπὸν τοῦτο ζήτημα, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν πολυπληθεστέραν μερίδα τοῦ ἔθνους ἡμῶν, εἰς τὴν ἐργατικὴν δηλ. τάξιν καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴν, φρονῶ ὅτι τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον ἔχει καθήκον νὰ ἀσχοληθῆ σπουδαίως καὶ νὰ ἀποφανθῆ σαφῶς τίνα γνώμην ἔχει περὶ αὐτοῦ, περὶ οὗ ἡ ἐμὴ ταπεινὴ γνώμη, ὅσον καὶ ἂν φανῆ τοιμηρὰ εἶναι ἡ ἐξῆς:

499

1ον. Νὰ καταργηθῆ ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἐν ταῖς τρισὶ τάξεσι τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ νὰ ἀντικατασταθῆ ὑπὸ συστηματικῆς διδασκαλίας τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς, ἵνα ὑπάρχῃ πλείων χρόνος πρὸς τελειότεραν ἐκμάθησιν αὐτῆς.

2ον. Νὰ μεταφρασθῶσιν ἐν γλώσσῃ ὁμαλῇ καὶ καθαρευούσῃ ἄριστα ἔργα οὐ μόνον ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἀλλ' ἐκ τῆς λατινικῆς καὶ ἐκ τῆς τῶν νεωτέρων ἔθνων, οἷαι εἶναι αἱ μεταφράσεις αἱ γινόμεναι δαπάναις τοῦ φιλομουσοτάτου κ. Μαρασλή.

3ον. Αἱ μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν ἢ πεζῶν συγγραφέων νὰ γείνωσιν ἐπιμελῶς, σκοπίμως καὶ ἐπιωφελῶς καὶ οὐχὶ ὡς

γίνονται συνήθως πρὸς κερδοσκοπίαν καὶ καταστροφὴν τελείαν τῆς αὐτενεργείας τῶν σπουδαζόντων τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, νὰ ἔχωσι δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον συντόμους εἰσαγωγάς, δι' ὧν νὰ προεξηγῶνται τὰ ἀναγκαιούτα πρὸς κατανόησιν τοῦ ποιήματος ἢ τοῦ πεζοῦ συγγραμματος. Ἐὰν λ. χ. τὸ μεταφραζόμενον εἶναι ἔργον ἱστορικόν, μετὰ τὴν σύντομον βιογραφίαν τοῦ ἱστορικοῦ συγγραφέως νὰ δηλώνηται ποῖου καὶ πόσου χρονικοῦ διαστήματος συμβάντα ἐξιστοροῦνται, διὰ τί συνέβησαν ταῦτα καὶ εἰς τί συνετέλεσαν, τίνα πρόσωπα διέπρεψαν καὶ διὰ τί καὶ πᾶν ὅ,τι εἶναι τοιοῦτον. Ἐὰν δὲ τὸ μεταφραζόμενον ἔργον εἶναι ῥητορικὸν μετὰ τὴν σύντομον βιογραφίαν τοῦ ῥήτορος νὰ δηλώνηται εἰς ποῖον γένος τοῦ ῥητορικοῦ λόγου ἀνήκει, ἂν δηλ. ἀνήκῃ εἰς τὸ συμβουλευτικὸν ἢ εἰς τὸ δικανικὸν ἢ εἰς τὸ ἐπιδεικτικόν, τί ἐπιδιώκει ὁ ῥήτωρ ἐν ἐκάστῳ τῶν τριῶν τούτων γενῶν, πῶς οἰκονομεῖ τὸν ῥητορικὸν λόγον, πῶς ἀποδεικνύει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει, τίνες εἶναι αἱ ἰσχυραὶ αὐτοῦ ἀποδείξεις καὶ πᾶν ὅ,τι εἶναι τοιοῦτον. Ἐὰν δὲ τὸ μεταφραζόμενον ἔργον εἶναι ποιήσις, μετὰ τὴν σύντομον βιογραφίαν τοῦ ποιητοῦ νὰ δηλώνηται τὸ εἶδος τῆς ποιήσεως, ἂν δηλαδὴ εἶναι ἐπική, λυρική, δραματικὴ ἢ βουκολική, τί ἐπιδιώκει ἕκαστον ποίημα, πῶς οἰκονομεῖ αὐτὸ ὁ ποιητής, ποῖα εἶναι ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ ἰδέα, ποῖαι αἱ γνώμαι καὶ αἱ ποιητικαὶ αὐτοῦ καλλοναὶ καὶ πᾶν ὅ,τι εἶναι τοιοῦτον.

Τὰ ἔργα δὲ ταῦτα διὰ καλοῦ τύπου τετυπωμένα νὰ διδάσκωνται ὡς διδάσκοντα: σήμερον ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μετὰ γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν παρατηρήσεων συμφώνως πρὸς μίαν ἀπλουστάτην γραμματικὴν καὶ πρὸς ἓν ἀπλοῦστατον συντακτικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς καὶ μετὰ ἐρμηνείας πασῶν τῶν λέξεων τῶν ἀγνωσομένων ὑπὸ τῶν μαθητῶν, νὰ ἀσκῶνται δὲ οἱ μαθηταὶ εἰς διαφόρους συνθέσεις χρησίμου ἐν τῇ πρακτικῇ βίῳ, εἰς διηγήσεις, περιγραφάς, ἐπιστολογραφίαν καὶ τὰ τοιαῦτα, ὧν θὰ λαμβάνωσι ἀνάγκην εἰς οἰονδήποτε πρακτικὸν στάδιον καὶ ἂν τραπῶσιν.

Ὅτως ἐν τῇ χρονικῇ διαστάσει τῶν τριῶν ἐτῶν τοῦ καλουμένου Ἑλληνικοῦ Σχολείου ἀντὶ τῶν ὀλιγίστων σελίδων ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κειμένου, ὅπερ συνήθως ἐρμηνεύουσι χωρὶς νὰ καρπῶνται πολλὰ χρήσιμα πράγματα ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς, θὰ ἔχωσιν ἱκανὸν χρόνον, διὰ νὰ διδάσκωνται μετὰ πλείονος ἐνδιαφέροντος καὶ πλείονος ὠφελείας, δαπανῶντες μάλιστα πολὺ ὀλιγώτερον χρόνον ἐκεῖνου, ὃν δαπανῶσι πρὸς ἐκμάθησιν τοῦ ὀλίγου ἀρχαίου κειμένου, μίαν τρίτομον χρησιμομάθειαν περιέχουσαν τὰ παιδαγωγικώτατα καὶ ἐκπολιτιστικώτατα ἔργα τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἅτινα ἐπαιδαγώγησαν καὶ ἐξεπολίτισαν πάντας τοὺς πεπολιτισμένους λαοὺς μεταφρασθέντα εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καὶ ἅτινα ὀλίγιστα τῶν ἀπογόνων ἐκείνων ἀνέγνωσαν καὶ ἐμελέτησαν.

Ὅτως ἐπίσης θὰ ὑπάρχῃ πλείων χρόνος εἰς τοὺς μαθητάς, ἵνα διδασκῶσι πληρέστερον καὶ ἐπιωφελέστερον καὶ πολλὰ ἄλλα χρησιμώτατα ἐν τῇ πρακτικῇ βίῳ μαθήματα καὶ μίαν τοῦλάχιστον τῶν νεωτέρων

γλωσσῶν τὴν χρησιμωτέραν ἀπλουστέραν καὶ κοινοτέραν παρ' ἡμῶν διδασκομένην ἐντελῶς ἐπὶ τέσσαρα τοῦλάχιστον ἔτη συνεχῆ.

Οἱ καταλείποντες τὸ σχολεῖον μετὰ ἑπταετῆ εἰς αὐτὸ τακτικὴν καὶ ἐπιμελῆ φοίτησιν οὐ μόνον θὰ γνωρίζωσιν ἀρκούντως τὴν καθ' ἡμᾶς ἑλληνικὴν καὶ ἰκανῶς μίαν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἴηαι ἀσυγκρίτως κάλλιον μεμορφωμένοι παρ' ὅσον νῦν καὶ πολλῶ κάλλιον παρεσκευασμένοι δι' ἄλλων χρησιμωτάτων εἰς τὸν πρακτικὸν βίον γνώσεων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνοπαίδων τῶν ἑπταετῆ μόνον ἐκπαίδευσιν λαμβανόντων εἶναι, ὡς γνωστόν, μέγιστος, μεγίστη πάντως θὰ ἴηαι καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ τοιούτου διδακτικοῦ συστήματος ὠφέλεια εἰς τε τὰ άτομα καὶ εἰς τὸ ἕλον ἔθνος ἡμῶν.

Ἄς μὴ νομίσῃ δὲ τις ὅτι μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν τριῶν ἐτῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τὰ μένοντα τέσσαρα ἔτη τοῦ γυμνασίου δὲν ἀρκούσιν, ὅπως οἱ μαθηταὶ διδαχθῶσι τόσα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ὅσα διδάσκονται σήμερον· διότι καὶ τὸ μέρος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματικῆς, ὅπερ θὰ ὑπολειφθῆ πρὸς ἐκμάθησιν θὰ ἴηαι ὀλίγον, καθόσον τὸ μέχρι τῶν ρημάτων μέρος θὰ ἔχῃ διδαχθῆ ὡς καὶ μέρος τι μετὰ τοῦτο, καὶ ἡ κατανόησις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς θὰ ἴηαι πολὺ εὐκολωτέρα διὰ τὸν πλείονα πλοῦτον τῶν λέξεων καὶ τῶν γνώσεων, ὃν θὰ ἀποκτήσωσιν οἱ μαθηταὶ ἐκ τῆς συστηματικῆς καὶ μεθοδικῆς διδασκαλίας τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς, ἐὰν μάλιστα ἡ διδασκαλία τῆς λατινικῆς γλώσσης περιορισθῆ ἐν ταῖς δυοῖς τελευταίαις Τάξεσι τοῦ Γυμνασίου χάριν τῶν ὀλίγων τῶν μελλόντων νὰ τραπῶσιν εἰς ἐπιστημονικὰς σπουδὰς.

Ἡ δὲ κατὰ τὰ ἑπτὰ ἔτη ἀπόκτησις τῶν πρακτικῶν γνώσεων θὰ ἐγίνετο πάντως καὶ ταχύτερα καὶ ἀσφαλεστέρα δι' ὄρυκτολογικῶν, βοτανικῶν, ζωολογικῶν καὶ βιομηχανικῶν σχολικῶν συλλογῶν καὶ διὰ παιρμαμάτων φυσικῶν καὶ χημικῶν.

Αἶαν δὲ οὐ μόνον διδακτικὸν ἀλλὰ καὶ παιδαγωγικὸν θὰ ἴητο ἐὰν αἱ αἰθουσαὶ τῶν οὕτω διδασκομένων ἐκκοσμοῦντο διὰ ὀπισσῶν μεγάλων πινάκων ἀνηρτημένων ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ φερόντων τὰς εἰκόνας τῶν ἐπισημοτάτων Ἑλλήνων ποιητῶν, πεζῶν, πολιτικῶν καὶ στρατηγῶν, καὶ καλλιτεχνῶν κατὰ χρονολογικὴν τάξιν καὶ μετὰ συντόμου βιογραφίας· διότι οὕτω βλέποντες τὰ καθ' ἡμέραν τὰς εἰκόνας ταύτας οἱ μαθηταὶ καὶ ἀναγινώσκοντες τὰ περὶ αὐτῶν καὶ μόνον καὶ μετὰ τῶν διδασκάλων θὰ ἐνισχύωσι τὸ ἔθνικόν αὐτῶν φρόνημα καὶ θὰ φιλοτιμῶνται νὰ μὴ φανῶσιν ἀνάξιοι τῶν ἐνδόξων προγόνων αὐτῶν.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἐμὴ ταπεινὴ γνώμη· εὐχόμενος δὲ τελείαν ἐπιτυχίαν καὶ αἴσια ἀποτελέσματα εἰς τὸ πρῶτον ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον διατελῶ μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1)14 Δεκεμβρ. 1903

Δ. ΒΕΜΕΤΟΚΑΝΣ

Γυμνασάρχης τοῦ Ἀστυνοφείου Γυμνασίου

ΠΕΡΙ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΥΠΟΒΛΗΘΕΝ ΠΡΟΣ ΤΟ Α' ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

* Αἰτιότιμοι Κύριοι,

Ἀναμφίβολον τυγχάνει ὅτι ὀλίγοι σχετικῶς ἐκ τῶν ἀπολυομένων ἐκ τῶν Γυμνασίων ὁμογενῶν νέων ἐξακολουθοῦσι πανεπιστημιακὰς σπουδὰς, ἅπαντες δὲ οἱ λοιποὶ ἐπιδίδονται εἰς διάφορα βιοποριστικὰ στάδια. Τοῦτου δεδομένου, πλείστα μαθήματα τῶν κλασικῶν Γυμνασίων εἰσὶν ὅλως ἄχρηστα εἰς τὴν μεγάλην πλειονοψηφίαν τῶν μαθητῶν, ἕτερα δὲ μαθήματα, ὧν ἀπαραίτητον θὰ εἶχον ἀνάγκην, οἷα ξένοι γλῶσσαι, ἐμπορικὰ κτλ. μαθήματα, εἴτε οὐδόλως, εἴτε ὅλως ἀνεπαρκῶς διδάσκονται αὐτοῖς. Ἐν ἄλλαις λέξεσι, παρὰ τὰς δαπάνας τῶν γονέων τῶν καὶ τοῦ δημοσίου, παρὰ τοὺς κόπους εἰς οὓς ὑπεβλήθησαν καὶ τὸν χρόνον ὃν ἀπώλεσαν, ἐξέρχονται εἰς τὴν κοινωνίαν ὅλως ἀνίκανοι νὰ πορισθῶσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ὡς ὅλως ἀμαθεῖς εἰς τὸ στάδιον εἰς ὃ ἐπεδόθησαν καὶ ὡς ἔχοντες ν' ἀνταγωνισθῶσι μετὰ ξένων κάλλιστα παρεσκευασμένων πρὸς τοῦτο. Χάριν ὀλιγίστων, θυσιάζομεν τοὺς πολλοὺς, τὸ δὲ ἔγκλημα τοῦτο εἶναι τοσοῦτον φοβερώτερον ὅσον καὶ τῶν ὀλιγίστων τούτων, τῶν μελλόντων ἐπιστημόνων, τὸ μέλλον δὲν εἶναι συνήθως ἐπίζηλον, ὡς ἐκ τῆς σχετικῆς πληθώρας αὐτῶν.

Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, διὰ τοῦ συστήματος ὅπερ ἀκολουθοῦμεν ἀδικοῦμεν καὶ τὴν μαθητιῶσαν ἑλληνικὴν νεότητα καὶ τὸ ἔθνικόν μας ταμεῖον, δημιουργοῦντες, διὰ μεγάλης δαπάνης μάλιστα, πολίτας ἀνικάνους νὰ ζήσωσι, πολλῶ δὲ μάλλον νὰ προσφέρωσι, πολίτας πτωχοὺς, ἀνάγκην βοήθειας αὐτοὺς ἴδιους ἔχοντας.

Πρὸς θεραπείαν τοῦ φοβεροῦ καὶ εὐτυχῶς πανθολογαμένου ἤδη κακοῦ τούτου κατάλληλον φάρμακον ἐθεωρήθη πρό τινων ἐτῶν εἰς τὴν μεγάλην ὁμογενῆ κοινότητα τῆς ἐμπορικῆς Σμύρνης ἢ εἰς δύο τμήματα διαίρεσις τοῦ Γυμνασίου αὐτῆς. Εἰς κλασικὸν μετὰ πέντε τάξεων (ἐν οἷς τὸ Σχολαρχεῖον) καὶ εἰς Ἐμπορικὸν μετὰ τριῶν.

Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι τοῦτο ἔφερεν εὐχάριστά τινα ἀποτελέσματα. Οἱ ἐκ τοῦ Ἐμπορικοῦ τμήματος ἀποφοιτήσαντες ἐπέτυχον ἅπαντες καλὰς θέσεις εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Σμύρνης. Δυστυχῶς ὅμως τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διαιρέσεως τοῦ Γυμνασίου εἰς δύο τμήματα, τὸ Κλασικὸν καὶ τὸ Ἐμπορικόν, προσκραθεῖ εἰς πολλὰ καὶ σπουδαιότατα, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς:

Ἐν πρώτοις, ἀπαιτεῖ μεγάλην αὐξησιν τῶν δαπανῶν, ἐν ᾗ τὰ Γυμνάσια τῶν πλείστων πόλεων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὁμογενῶν κοινοτήτων μόλις καὶ μετὰ βίας διατηροῦνται κατὰ τὸ πρῶτον καθεστώς, ἦτοι εἰς Κλασικὰ Γυμνάσια περιοριζόμενα. Ἀπόδειξις τοῦ λόγου μου εἶναι ὅτι, ἕνεκα τῆς μεγάλης προσθέτου δαπάνης διὰ τὸ Ἐμπορικὸν τμήμα, καὶ αὐτὴ ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ τῆς Σμύρνης, μὴ δυναμένη νὰ ἀνθέξῃ, ἠναγκάσθη νὰ τὸ καταργήσῃ δύο μόλις ἔτη μετὰ τὴν σύστασίν του.

Δεύτερον. Διὰ τῆς εἰς δύο τμήματα διαιρέσεως, ὁ μαθητὴς ὁ ἀκολουθῶν τὸ Κλασικὸν τμήμα καὶ εἴτε ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς του (ὅστις διὰ τῆς ἐργασίας του θὰ τὸν ἐσπούδαζε) εἴτε δι' ἄλλων λόγων, ἠμποδίζετο κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν νὰ ἀκολουθήσῃ Πανεπιστημιακὰς σπουδὰς καὶ ὑπεχρεῖτο νὰ ἀκολουθήσῃ ἕτερον στάδιον, ὁ μαθητὴς, λέγω, οὗτος, θὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην ἢ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν κοινὴν ἀνευ τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὸ στάδιόν του ἐφοδίων ἢ νὰ ἐγγραφῇ μετὰ τὸ πέρασ ἡδὴ τῶν κλασικῶν σπουδῶν του εἰς τὸ Ἐμπορικὸν Τμήμα καὶ νὰ θυσιάσῃ εἰς τοῦτο (ἐὰν κέρηται μέσα καὶ καιρὸν) ἄλλα τρία ὀλέκληρα ἔτη, ὅπως μορφωθῇ διὰ τὸ Ἐμπορικὸν στάδιον.

Τρίτον. Διὰ τῆς ὡς εἴρηται διαιρέσεως τοῦ Γυμνασίου εἰς δύο τμήματα (ἦν πολλοὶ πιθανῶς θὰ συστήσωσιν εἰς τὸ Σεβαστὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον ὡς τὸ μόνον μέσον θεραπείας τοῦ κακοῦ), οἱ ἐγγραφόμενοι εἰς τὸ Ἐμπορικὸν Τμήμα μένουσιν ἕως ἀστοχειώτοι· εἰς τὴν προγονικὴν γλῶσσάν μας, εἰς ἣν, ὅπως κάλλιστα γνωρίζετε, τὸ ἔθνος ἡμῶν ὀφείλει ἴσως καὶ αὐτὴν τὴν σημερινὴν ὑπαρξίν του τῶν σχετικῶν γνώσεων αὐτῶν περιοριζομένων εἰς τὰ Ἑλληνικὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Κατὰ τὴν ἐμὴν ἀσθενῆ γνώμην, προκειμένου περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ καταστρεπτικοῦ ὀλικῶς ἐκπαιδευτικοῦ παρ' ἡμῖν συστήματος, πρὸ παντὸς ἄλλου ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰ μικρὰ χρηματικὰ μέσα μας καὶ ὡς ἔθνος καὶ ὡς κοινοτήτων. Ἄλλως θ' ἀποδειχθῶμεν ζητούντες ἀδύνατα. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐν τῇ μεταρρυθμίσει ταύτῃ, τῇ ἀπαραιτήτῃ, πρέπει νὰ προσέξωμεν Α'. ὅπως, εἰ δυνατόν, ἢ διὰ τὰ Σχολεῖά μας δαπάνῃ μὴ αὐξηθῇ ποσῶς. Β'. οἱ μαθηταὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσίν των μὴ καταναλίσκωσι χρόνον περισσότερον τοῦ ἡδὴ καταναλισκόμενου. Γ'. Καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν τελευταίαν στιγμὴν, οἱ μαθηταὶ, εἴτε οἰκονομικῶν εἴτε ἄλλων λόγων ἕνεκα, θέλοντες ν' ἀλλάξωσι στάδιον νὰ πράξωσι τοῦτο, χωρὶς νὰ χάνωσι διόλου καιρὸν. Δ'. Οἷονδήποτε καὶ ἀν' ἡθελέ τις ἀκολουθήσῃ στάδιον ἢ διδασκαλίαν τῆς πατρίου ἡμῶν γλώσσης νὰ εἶναι τῆς αὐτῆς διαρκείας. Τὰ ἕως ἀνωφελῆ μόνον μαθήματα πρέπει νὰ λείψωσιν ἀπὸ ἕκαστον.

Ταῦτα πάντα, ἀποτελοῦντα, ἀν δὲν ἀπατώμαι, τὸν ζητούμενον ἀγνωστον, κολακεύωμαι νὰ πιστεύω ὅτι κατορθοῦνται διὰ τῶν τροποποιήσεων, ἃς κατωτέρω ἐκθέτω καὶ αἵτινες, ὅπως καταστῶσιν εὐληπτότεραι, θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ λάβω ὡς βᾶσιν τὸ ἡδὴ ἐν ἰσχύϊ πρόγραμμα τῶν Γυ-

μνασιακῶν τάξεων Ἐκπαιδευτηρίου ἐκ τῶν τελειωτέρων, κατὰ τὸ ἡδὴ σύστημα, τῆς ἐν Σμύρνῃ δηλονότι Εὐαγγελικῆς Σχολῆς. Ἴδου τοῦτο :

Γυμνασιακαὶ Τάξεις ὧραι τὴν 7δα

Μαθήματα	Α'. Τάξις	Β'. Τάξις	Γ'. Τάξις	Δ'. Τάξις	Ε'. Τάξις	Τὸ ὅλον ὧραι 7δα
Ἱερά.....	2	2	1	1	1	7
Ἑλληνικά...	10	10	9	9	9	47
Συνθέσις.....	2	2	2	1	1	8
Γραμματολ...			1	1	1	3
Λατινικά...		2	2	3	3	10
Μαθηματικά...	3	3	3	3	3	15
Ἱστορία.....	3	3	3	3	3	15
Φιλοσοφικά...				1	1	2
Φυσικὴ.....	2	2	2	2	2	10
Χημεία.....				1	1	2
Κοσμογραφία..					1	1
Γεωγραφία...	2					2
Γαλλικά.....	4	4	4	3	3	18
Ἀγγλικά.....		3	3	2	2	10
Τουρκικά.....	3	3	3	3	3	15
Γυμναστικὴ...	2	2	2	2	2	10
Καλλιγραφία..	1					1
	ὧρ. 78.34	36	35	35	36	ὧραι 176

Κατὰ τὸ Πρόγραμμα τοῦτο, τὰ μαθηματικὰ τῆς Α'. Γυμνασιακῆς τάξεως (Σχολαρχείου κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα) εἰσὶ Πρακτικὴ Ἀριθμητικὴ καὶ Πρακτικὴ Γεωμετρία. Εἰς τὴν Β'. Ἀσκήσεις Θεωρητικῆς Ἀριθμητικῆς καὶ ἐξιῶσεις, εἰς τὴν Γ' Θεωρητικὴ Ἀριθμητικὴ, Γεωμετρία καὶ Ἀλγεβρα, εἰς τὴν Δ'. Ἐπιπεδομετρία, Ἀλγεβρα, εἰς τὴν Ε'. Στερεομετρία, Τριγωνομετρία.

Φυσικὴ εἰς τὴν Α'. τάξιν, ἢ Ζωολογία εἰς τὴν Β'. Φυτολογία, εἰς τὴν Γ'. Στοιχεῖα Μηχανικῆς, εἰς τὴν Δ'. περὶ θερμότητος κτλ. εἰς τὴν Ε'. Ὀπτικὴ, Μαγνητισμὸς, Στατιστικὸς Ἠλεκτρισμὸς κτλ.

Ἡδὴ προτείνω :

Α'. Νὰ ἀφαιρεθῶσι α'. τὰ Λατινικά καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας ἀνωτέρας Γυμνασιακὰς τάξεις (10 ὧραι τὴν 7δα) β'. τὰ Μαθηματικὰ τῶν αὐτῶν τεσσάρων τάξεων (ὧραι 12) γ'. τὰ Φιλοσοφικά τῆς Δ'. καὶ Ε'. τάξεως (ὧραι 2) δι' ἢ Φυσικὴ τῶν αὐτῶν δύο τάξεων (ὧραι 4), ε'. ἢ Χημεία τῆς Ε'. τάξεως (ὧρα 1), στ'. ἢ Κοσμογραφία τῆς αὐτῆς τάξεως (ὧρα 1).

Οἰκονομία ἐκ τούτου ἐν συνόλῳ 30 ὥραι τὴν ἐβδομάδα, ἐξ ὧν 11 ὥραι ἐκ τῆς Ε'. τοῦ Γυμνασίου, 9 ὥραι ἐκ τῆς Δ'. 5 ὥραι ἐκ τῆς Γ'. καὶ ἑστραὶ 5 ὥραι ἐκ τῆς Β'.

Β'. Νὰ ἰδρυθῇ ἐν Ἀθήναις προπαρασκευαστικὴ τοῦ Πανεπιστημίου τάξις, εἰς ἣν νὰ ἀκούωσι τὰ ἀνωτέρω ἀφαιρεθέντα Μαθήματα εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀκολουθήσωσι Πανεπιστημιακὰς σπουδὰς ἀποφοίτους ἀπάντων τῶν Γυμνασίων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν νὰ ἀκούωσι τὰ χρήσιμα ἐκάστῳ, τοῦτέστι τὰ Λατινικὰ (καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων) οἱ προτιθέμενοι νὰ σπουδάσωσιν Ἱατρικὴν, Νομικὴν, Φιλολογίαν, τὰ Μαθηματικά, οἱ μέλλοντες Φυσικομαθηματικοί, Ἀρχιτέκτονες κτλ. Τούτου διδομένου, ὁ πρὸς ἐκμάθησιν τῶν χρησίμων διὰ τὸ Πανεπιστήμιον μαθημάτων τούτων ἀπαιτούμενος χρόνος θὰ εἶναι βεβαίως ὀλιγώτερος τοῦ ἐνὸς ἔτους.

Ἡ τάξις αὕτη πρέπει νὰ ἰδρυθῇ, ὡς προείπον εἰς Ἀθήνας, διὰ λόγους οἰκονομίας. Τὴν ἀπαιτουμένην διὰ τὴν τάξιν ταύτην δηλονότι δαπάνην, ἐὰν δὲν θὰ ἤθελε νὰ ὑποστῇ τὸ Κράτος ἢ τὸ Πανεπιστήμιον, θὰ ἐδέχοντο νὰ διανεμηθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ ἅπαντα τὰ Γυμνάσια τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ αὐτῆς κοινοτήτων (ἅμα ἀπῆτει τοῦτο τὸ Πανεπιστήμιον ὡς ὄρον παραδοχῆς φοιτητῶν ἐκ τούτων), ἢ δὲ δαπάνη θὰ ἦτο ἀσήμαντος ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ποσὸν ὅπερ θὰ ἀπῆτειτο πρὸς σύστασιν ἰδιαίτερας τάξεως διὰ τὰ προρρηθέντα μαθήματα εἰς ἕκαστον Γυμνάσιον χάριν τεσσάρων μόνον ἢ πέντε κατ' ἔτος μαθητῶν, σκοποῦντων νὰ ἀκολουθήσωσι Πανεπιστημιακὰ μαθήματα. Ἐνεκα τοῦ σχετικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους ὀλιγαριθμοῦ αὐτῶν, οἱ ρηθέντες μαθηταὶ ἀπάντων τῶν Γυμνασίων θὰ ἠδύνατο νὰ συγκεντρωθῶσιν ἐν Ἀθήναις εἰς μίαν τάξιν.

Γ'. Ἐκτὸς τῶν μαθημάτων (11 ὥραι τὴν ἐβδομάδα), ἅτινα προτείνω νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τῆς Ε' Γυμνασιακῆς τάξεως καὶ νὰ παραδίδωνται εἰς τὴν προπαρασκευαστικὴν τάξιν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, νὰ μετατεθῶσι καταλλήλως ἐκ τῆς αὐτῆς Ε' τάξεως εἰς τὰς κατωτέρας αὐτῆς (ἀναλόγως τῶν ὥρων, αἵτινες ἀφῆρέθησαν ἐξ αὐτῶν, ὡς ἐν τῇ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Δ' παραγράφῳ ἀναφέρεται) τὰ ἐξῆς μαθήματα: Ἑλληνικὰ (9 ὥραι τὴν ἐβδομάδα), Ἰερὰ (1 ὥρα), Συνθέσεις (1 ὥρα), Γραμματολογία (1 ὥρα), Γαλλικὰ (3 ὥραι), Ἱστορία (3 ὥραι), ἤτοι 18 ὥραι τὴν ἐβδομάδα, αἵτινες μετὰ τῶν προρρηθεισῶν 11, ἀναδιδάξουσιν τὰς οἰκονομηθείσας ἐκ τῆς Ε' Γυμνασιακῆς τάξεως ὥρας εἰς 29, τὴν ἐβδομάδα. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Ε' τάξιν ὑπολείπονται μόνον 2 ὥραι τὴν ἐβδομάδα Ἀγγλικὰ, 3 ὥραι Τουρκικὰ, 2 ὥραι Γυμναστικὴ, τὸ ἕλρον 7 ὥραι. Ἐν ἄλλαις λέξεσι μένουσι κενὰ 29 ὥραι, κατὰ τὸ πρόγραμμα τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς.

Δ'. Εἰς τὰ μαθήματα Ἀγγλικῆς, Τουρκικῆς καὶ Γυμναστικῆς τῆς Ε' Γυμνασιακῆς τάξεως (ὥραι 7 τὴν ἐβδομάδα) νὰ προστεθῶσιν 28 ὥραι τὴν ἐβδομάδα διὰ τὸ Ἐμπορικὸν Μάθημα, τοῦτέστιν ἑσά: ὥραι διετίθεντο ἄλλοτε καὶ διὰ τὰς τρεῖς τάξεις τοῦ Ἐμπορικοῦ τμήματος τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, ὡς δὲ ἐβεβαιώθη παρὰ τοῦ διακεκριμένου ἐδικοῦ καθηγη-

τοῦ τῶν Ἐμπορικῶν, οὐδεμία διαφορὰ διὰ τὸν μαθητὴν, ἐὰν διδάσκηται ἔμπορικὰ μαθήματα πολλὰς ὥρας ἐπὶ ἐν ἔτος ἢ ὀλίγας εἰς τρία ἔτη. Οὕτω ὑπολείπεται εἰς τὴν Ε' τάξιν μέχρι τῶν 29 ὥρων, μία ἔτι ὥρα τὴν ἐβδομάδα, ἣτις δύναται νὰ διατεθῇ καὶ αὕτη διὰ τὴν Ἀγγλικὴν ἢ τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν ἢ δι' ὅ,τι ἄλλο ἠθελον ἀποφασίσει οἱ ἀρμόδιοι, καὶ κατὰ προτίμησιν πρὸς ἑξαρσίν τοῦ οἰκογενειακοῦ, κοινωνικοῦ καὶ ἐθνικοῦ αἰσθήματος τοῦ μαθητοῦ, χάριν τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ὑποκλιπῶνται λεπτά τινα καὶ ἐξ ἕλων τῶν μαθημάτων ἀπασῶν τῶν τάξεων, ὅπως ἐπὶ τῆς μαθητείας μας ἐγίνετο.

Ἐνταῦθα μᾶς ἐπιβάλλεται μία ἐξήγησις. Λέγοντες Ἐμπορικὸν Μάθημα ἐννοοῦμεν τὰ Γυμνάσια τῆς Σμύρνης καὶ τῶν ἄλλων ἐπίσης ἔμπορικῶν πόλεων, ὅπως ὁμιλοῦντες διὰ Ἀγγλικὰ καὶ Τουρκικὰ, ἐννοοῦμεν τὰς πόλεις, ἐνθα, ὅπως ἐν Σμύρνῃ, εἰσὶν ἀπαραίτητοι διὰ τὸν βίον αἱ γλῶσσαι αὗται. Τὸ Ἐμπορικὸν μάθημα καὶ τὰς γλώσσας ταύτας δύναται νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἀλλοῦ ἄλλαι γλῶσσαι μᾶλλον χρήσιμοι ἢ ἄλλα μαθήματα, οἷον Γεωργικὰ, Ἀμπελοουργικὰ, Ναυτικά, Κτηνοτροφικὰ κτλ. κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, ἐνθα τὸ Γυμνάσιον.

Ε'. Αἱ 18 ὥραι τῆς ἐβδομάδος, αἵτινες προτείνω νὰ μετατοπισθῶσιν ἐκ τῆς πέμπτης Γυμνασιακῆς τάξεως εἰς τὰς τρεῖς κατωτέρας αὐτῆς νομίζω ὅτι δύναται νὰ διανεμηθῶσιν εἰς τὰς τάξεις ταύτας ὡς ἐξῆς: Ἡ 1 ὥρα τῶν Ἱερῶν, ἢ 1 τῶν Συνθέσεων, ἢ 1 τῆς Γραμματολογίας, 3 ὥραι Ἑλληνικὰ, 1 ὥρα Ἱστορίας καὶ 1 ὥρα Γαλλικὰ (τὸ ἕλρον 8 ὥραι) νὰ μετατεθῶσιν εἰς τὰς κενωθείσας ἰσαριθμούς 8 ὥρας τῆς Τετάρτης Γυμνασιακῆς τάξεως.

Ἐπίσης 3 ὥραι Ἑλληνικὰ, 1 ὥρα Γαλλικὰ καὶ 1 ὥρα Ἱστορίας εἰς τὰς κενωθείσας 5 ὥρας τῆς τρίτης Γυμνασιακῆς τάξεως.

Ὅμοίως, αἱ 3 τελευταῖαι ὥραι Ἑλληνικὰ, ἢ 1 τελευταία Γαλλικὰ καὶ ἢ 1 τελευταία ὥρα τῆς Ἱστορίας (τὸ ἕλρον 3 ὥραι) νὰ μετατεθῶσιν εἰς τὰς κενωθείσας 5 ὥρας τῆς Δευτέρας Γυμνασιακῆς τάξεως.

Ὅμοίως, αἱ 3 τελευταῖαι ὥραι Ἑλληνικὰ, ἢ 1 τελευταία Γαλλικὰ καὶ ἢ 1 τελευταία ὥρα τῆς Ἱστορίας (τὸ ἕλρον 3 ὥραι) νὰ μετατεθῶσιν εἰς τὰς κενωθείσας 5 ὥρας τῆς Δευτέρας Γυμνασιακῆς τάξεως.

Διὰ τῶν μετατοπίσεων τούτων πάλιν ἐκάστη Γυμνασιακὴ τάξις θὰ ἔχη τόσας ὥρας μαθημάτων ὅσας καὶ τὸ ἐν ἐνεργείᾳ ἤδη πρόγραμμα τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, ἢν λαμβάνω ὡς βᾶσιν.

Ἐν ἄλλαις λέξεσι, ὁ προσημειωθεὶς Πίναξ Μαθημάτων τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικῆς Σχολῆς καὶ ἀναλόγως αἱ τῶν ἄλλων Γυμνασίων, τροποποιεῖται ὡς ἑπεται:

Τάξεις Γυμνασίου. Ὑπάρχουσιν μαθημάτων τὴν ἑβδομάδα

Μαθήματα	Α' Τάξις	Β' Τάξις	Γ' Τάξις	Δ' Τάξις	Ε' Τάξις	Τὸ ὅλον
Ἐμπορικὰ ...	10				28	28
Ἑλληνικὰ ...	2	13	12	12		47
Ἱερὰ	2	2	1	2		7
Συνθέσεις		2	2	2		8
Γραματολογία	3		1	2		3
Μαθηματικά .						3
Λατινικά						
Κοσμογραφία .						2
Γεωγραφία ...	2					
Γαλλικὰ	4	5	5	4		18
Ἀγγλικὰ		3	3	3	3	12
Τουρκικὰ	3	3	3	3	3	15
Γυμναστικὴ .	2	2	2	2	2	10
Ἱστορία	3	4	4	4		15
Φιλοσοφικὰ ...						
Φυσικὴ	2	2	2			6
Χημεία				1		1
Καλλιγραφία .	1					1
	34	36	35	35	36	176

Ὅτω ὡς φαίνεται ἐν τῷ Πίνακι τούτῳ, ὁ μαθητὴς τελειῶνων τὴν τετάρτην καὶ προτελευταίαν τάξιν τοῦ Γυμνασίου καὶ ἄριστα κατηρτισμένος εἰς τὰ Ἑλληνικὰ, Ἱερὰ, Συνθέσεις, Γραμματολογίαν, Ἱστορίαν, πρακτικὰ Μαθήματα, Στοιχειώδη Χημείαν, Πολιτικὴν Γεωγραφίαν, Γαλλικὰ καὶ ἀρκετὰ ἀλατισμένος εἰς τὰ Τουρκικὰ καὶ τὰ Ἀγγλικὰ εἶναι ἐλεύθερος κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ διόλου καιρὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του ἢ εἰς τὴν Ε' καὶ ἀνωτάτην Γυμνασιακὴν τάξιν (ἐὰν ἦναι προωρισμένος διὰ τὸ Πρακτικὸν Στάδιον) τελειοποιούμενος καὶ εἰς τὰ Τουρκικὰ καὶ Ἀγγλικὰ καὶ ἐκμανθάνων τὰ Ἐμπορικὰ τελείως (ἢ ἄλλα μαθήματα κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου του) ἢ ἀπὸ τὴν μεταβῆ εἰς τὴν Ε' Γυμνασιακὴν Τάξιν, ὡς ἤδη γίνεται δι' ὅλους, νὰ ἐγγραφῆ εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Προπαιδευτικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου (ἐὰν πρόκηται νὰ σπουδᾷ ἐπιστήμην ἢ ἀρχιτεκτονικὴν κτλ.) καὶ εἰς τὴν τάξιν ταύτην νὰ ἀκούσῃ τὰ χρήσιμα αὐτῷ Φυσικομαθηματικά ἢ Λατινικά, κατὰ τὸν κλάδον του, χωρὶς νὰ χάσῃ μίαν ἡμέραν περισσότερο ἀπὸ σήμερον. Ἐπειδὴ τὰ προπαρασκευαστικὰ ταῦτα μαθήματα ἦτο δυνάμειν εἰς τὰς τέσσαρας τάξεις τοῦ Πυλίου Γυμνασίου, ἡμεῖς ἐκέρδιζεν ἐν ὅλῳ κληρὸν ἑξ ἑκάστης τάξεως τὸν καιρὸν τῆς ἐπιτέλειαν τῶν μαθημάτων τούτων θὰ ἦτο δυνατόν ἴσως, κατὰ τὸ δεῦτερον τοῦ ἔτους ἐξάμηνον, νὰ παραδίδωνται γαλλιστί, ὅπου ἡ γνώσις τῆς Γαλλικῆς τυγχάνει ἀπαραίτητος διὰ τὸ ἐμπόριον ἢ πρὸς ἐπιτυχίαν καλῆς θέσεως, ὅπως ἐν Σμύρῃ συμβαίνει.

Ἐπιπλέον ἐργὸν ἐπίσης θὰ ἦτον, ἐὰν, καὶ εἰς τὰ Σχολεῖα τῶν ἐπαρχιῶν τὰ ἐκ πλήρους Ἀστικῆς Σχολῆς ἢ Ἡμιγυμνασίου ἀποτελούμενα, ὑπεκλέπτοντο ὧραί τινες ἐκ μαθημάτων, οὐχὶ ἀπαραίτητων ἢ καὶ ἐκ συντομείσεως βιβλίων τινῶν, χάριν στοιχειωδῶν γνώσεων τοῦ Ἐμπορίου, τῆς Ναυτιλίας, τῆς Κτηνοτροφίας, Βομβυκοτροφίας, ἐκείνου τοῦτέστι τοῦ κλάδου, ἐξ οὗ κυρίως ἀποζῶσιν οἱ κάτοικοι.

Ἐπαναλαμβάνω ἔτι εἰς τὸν σημερινὸν φοβερὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, εἶναι ἔθνικὸν κακούργημα νὰ χάνῃ ὁ νέος τὸν καιρὸν εἰς ἀχρηστὰ δι' αὐτὸν μαθήματα. Ἐκαστος ἀνάγκη πρὸς τὴν πατρίω αὐτοῦ γλώσσῃ καὶ τοῖς ἐγκυκλοπαιδικῶν μαθήμασι νὰ διδάσκηται ἐκ τῶν ἄλλων τὰ μέλλοντα νὰ χρησιμεύσωσιν αὐτῷ, καὶ τοῦτο μάλιστα ἀνευ μεγαλειτέρας διὰ τὸ πτωχὸν σχολεῖον δαπάνης, οὔτε περισσοτέρας χρονικῆς διὰ τὸν μαθητὴν, ὅστις συνάμα μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς νὰ ἦναι εἰς καιρὸν νὰ ἐκλέξῃ στάδιον ἀζημίως.

Τοῦτο πιστεύω ἔτι κατορθοῦται διὰ τοῦ σχεδίου, ὅπερ εὐσεβῶς ὑποβάλλω Ὑμῖν πρὸς μελέτην, εὐχόμενος ταυτοχρόνως ὅπως ὑποβληθῶσιν ὑμῖν παρ' ἄλλων ἕτερα πολὺ περισσότερο τοῦ ἰδικοῦ μου πραγματοποιοῦντα τὸν ἄγιον καὶ ἔθνικὸν σκοπὸν, τὸν παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου ἐπιδιωκόμενον.

Δέχθητε, παρακαλῶ, ἀξιότιμοι Κύριοι, τὰς ἀδελφικὰς προσήσεις μου.

ΕΥΡΥΠΙΑΝΟΣ ΣΕΚΙΑΡΗΣ
Διευθυντὴς τῆς «Ν. Σμύρνης»

ΠΕΡΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ¹

Αί πρακτικά σχολικά ασκήσεις υπό εθνικὴν ἐποψιν

Οὐδείς δύναται νὰ βεβαιώσῃ ἡμᾶς, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτῆς. Τὰ αἴτια τὰ μὴ ἐπιτρέποντα τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς εἶναι πολλαπλᾶ· μία τῶν πολλῶν αἰτιῶν εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις ἐργατῶν ἀνεπτυγμένων. Ἡ σοβαρωτάτη αὕτη ἔλλειψις κινεῖ, νομίζω, τὸ ἐνδιαφέρον παντὸς Ἑλλήνου· πρὸ παντὸς ὅμως πρέπει νὰ ἐλυθῇ τὴν προσοχὴν ἐκεῖνων, οἵτινες φροντίζουσι περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς μεγάλης κοινωνικῆς μάζης δηλ. τοῦς ἀσχολουμένους εἰς τὴν λαϊκὴν μόρφωσιν. Ποίας γνώσεις ἀποκομίζουσι σήμερον ἐκ τοῦ σχολείου οἱ εἰς τὰ διάφορα τεχνικὰ ἐπαγγέλματα ἐπιδιδόμενοι; Θεωρητικὰς μόνον. Δύνανται αἱ ὀλίγαι θεωρητικαὶ γνώσεις νὰ φανῶσι χρήσιμοι εἰς τὰς τεχνικὰς τάξεις; Ἀμφιβάλλομεν. Ποῖαι εἶναι αἱ πρῶται γνώσεις, αἱ μᾶλλον χρήσιμοι καὶ ἀναγκαῖαι, δι' οἷονδήποτε τεχνίτην; Ἡ χρῆσις τοῦ κανόνος, ἡ χρῆσις τοῦ διαβήτου, οἱ πρακτικοὶ ὑπολογισμοί, ὀλίγαι γνώσεις ὕδατοχρωστικῆς καὶ τὰ παρόμοια. Ἀποκομίζουσι τοιαύτας γνώσεις οἱ ἀποφοιτῶντες ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν λαϊκῶν σχολείων; Βεβαίως ὄχι. Εἰς πάντα τὰ σκανδιναυικά, ἀγγλικά, ἀμερικανικά, καὶ ἑλβετικά σχολεῖα, ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις ἀπὸ ἐτῶν (ἐν Σουηδία ἀπὸ 25 ἐτῶν) δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἀπλὴν θεωρητικὴν ἐκπαίδευσιν, ἥτις εὐκολώτατα ἐξατιμίζεται χωρὶς νὰ καταλίπη ἴχνη, ἀλλὰ διδάσκει εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν χρῆσιν τοῦ κανόνος τοῦ διαβήτου μέρος τι τῆς σχεδιαγραφίας τοῦς πρακτικοὺς ὑπολογισμοὺς. Ἀφ' οὗ πάντα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη ἔθεσαν ἤδη ὡς κύριον σκοπὸν τὴν ὀπισθόποτε ἀνάπτυξιν τῶν ἐπαγγελματικῶν τάξεων διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, δὲν δύναται καὶ ἡ παρ' ἡμῖν ὑποχρεωτικὴ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις νὰ παρέξῃ μόρφωσιν τινὰ πρακτικωτέραν καὶ χρησιμωτέραν εἰς τὴν μεγάλην μάζαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν; Δὲν δύναται ἡ ὑποχρεωτικὴ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις νὰ ἐπιτύχῃ ἐν μέρει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαγγελματικῆς τάξεως, ἐπομένως ἐμμέσως τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας; Οὐδόλως ἀμφίβολον.

Ἀφ' οὗ ἡ χρῆσις τοῦ κανόνος καὶ τοῦ διαβήτου εἶναι χρήσιμος τόσο εἰς ἕκαστον ἐπαγγελματιάν, ὅσον εἰς τὸν γεωμέτρην, ἀρχιτέκτονα, ἀστρονόμον, πλοίαρχον, γεωλόγον, ὀρυκτολόγον καὶ λοιποὺς ἐπιστήμονας, πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐκμάθησις τῶν βηθέντων ὀργάνων ἐκ τῆς ἡλικίας ἐκεῖνης τὴν ὅποιαν πάντες θεωροῦσι κατάλληλον, δηλον ὅτι

1 Συνέχεια ἴδε τεύχη Αὐγούστου - Ὀκτωβρίου σελ. 476.

τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Αἱ πρακτικαὶ ἀσκήσεις εἰσὶ συνδεδεμέναι μετὰ τῶν ὀργάνων τῆς σχεδιαγραφίας καὶ ἰχνογραφίας, δηλαδὴ ἐκάστοτε ὁ μαθητὴς θὰ ἐκτελῇ τὸ σχέδιον τοῦ ἀντικειμένου, καὶ ὕστερον θὰ προβῇ εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ.

Ἀνεπτυγμένοι ἐργάται ἢ τεχνίται, θὰ ἔχωσι περισσότεραν ἀξίαν, διότι θὰ ἐργάζωνται τελειότερον, θὰ ἀπολαμβάνωσι πλείοτερον. Ἡ αὐξήσις τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας κατὰ ποῖον καὶ ποσὸν θὰ ἐλαττώσῃ τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον καὶ θ' αὐξήσῃ τὸ ἐξαγωγικόν. Ἡ ἐλάττωσις τοῦ πρώτου καὶ ἡ αὐξήσις τοῦ δευτέρου θὰ ἐπιφέρωσι τὸν πλοῦτον εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, ἥτοι θὰ προκαλέσωσι τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον.

Ἐὰν τὸ 4ον θέμα τοῦ Αου ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συνεδρίου σκοπεύῃ τὴν τεχνικὴν ἢ ἐπαγγελματικὴν προπαιδευσιν τῶν μελλόντων ἐπαγγελματιῶν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως πρέπει: Τὸ μὲν ὑπάρχον πρόγραμμα τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἄρρενας, νὰ μετατραπῇ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον. Τοῦτέστιν πρέπει ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ περιορισθῶσι ὦραί τινες τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων, ὡς τῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ αὐξηθῶσι αἱ ἐργασίμοι ὦραί, αὐξανόμενων ἐννοεῖται συγχρόνως τῶν διαλειμμάτων τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐκδρομῶν, καὶ νὰ προστεθῶσι μαθήματα ὡς ἡ ἰχνογραφία δι' ἐλευθέρας χεῖρός, τεχνικὰ τινὰ σχέδια, πρακτικοὶ τινες ὑπολογισμοί, καὶ πρακτικαὶ ἀσκήσεις διὰ χάρτου, ξύλου καὶ σιδήρου. Ἐπειδὴ ὅμως νομίζω ὅτι πρόκειται περὶ προπαιδεύσεως ἐδικιωτέρας τῶν μελλόντων νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς βιομηχανικὰ ἐπαγγέλματα, ἵνα οὕτω μείνωσιν, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐλεύθεροι οἱ προτιθέμενοι ν' ἀκολουθήσωσιν ἄλλα στάδια, ὡς τὸ τοῦ ἐμπόρου, τοῦ γεωργοῦ κλπ. διὰ τοῦτο θὰ προσπαθῶ ἐν τοῖς ἐπομένοις, ὅπως δώσω τὸν σκελετὸν γενικῆς προπαιδεύσεως, ἀρμοδίας διὰ τοὺς εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἢ τεχνικὰ ἐπαγγέλματα ἐπιδοθησομένους.

Προκειμένου περὶ γενικῆς προπαιδεύσεως τῶν μελλόντων ἐπαγγελματιῶν παρίσταται ἀνάγκη, ὅπως ἐρευνήσωμεν καὶ ἀνεύρωμεν τὰς κοινωτέρας ἀναγκαῖας γνώσεις τῶν κοινωτέρων ἐπαγγελματιῶν τοῦτο δέ, ἵνα λάβωμεν τὰς κοινωτέρας καὶ ἀναγκαιοτέρας ἐξ αὐτῶν. Ποῖα τῶν βιομηχανικῶν ἐπαγγελμάτων ἀσχολοῦσι τοὺς περισσοτέρους ἑλληνικοὺς βραχίσονας, δὲν γνωρίζομεν ἐξ ἐπισήμου στατιστικῆς. Ἐξ ἀτομικῆς ἀντιλήψεως δυνάμεθα νὰ καταγράψωμεν τινὰ, ἅτινα νομίζομεν ἀπασχολοῦσι τοὺς περισσοτέρους ἑλληνας πολίτας. Τοιαῦτα εἶναι τὸ τοῦ ξυλουργοῦ, τοῦ ἐπιπλασιοῦ, τοῦ σιδηρουργοῦ, τοῦ κτίστου, τοῦ ὑποδηματοποιοῦ, τοῦ τοῦ μηχανικοῦ, τοῦ ὕφαντοῦ, τοῦ γεωργοῦ κλπ. Ἐκαστος τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὰ βηθέντα ἐπαγγέλματα, ποῖα πλεονεκτήματα, σωματικὰ καὶ πνευματικά, πρέπει νὰ ἔχῃ, ὅπως καταστῇ σὺν τῷ χρόνῳ τελειότερος εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἐπάγγελμα; Ἡ ἐρώτησις αὕτη, ἡ τόσο σπουδαία διὰ τὴν γενικὴν ἐπαγγελματικὴν προπαιδευσιν λύεται διὰ τῶν ἐπομένων. Ὅσοδήποτε ἐπαγγελματίας πρέπει νὰ κέκτηται, α) ὀφθαλμὸν ἀκριβείας, ἵνα τὰ παρ' αὐτοῦ κατασκευαζόμενα προϊόντα εἰσὶ, κατὰ τὸ δυνατόν, τέλεια. β) Πρέπει νὰ εἶναι δεξιότατος δηλ. αἱ χεῖρές

Ξυλοχειροτεχνία. Νεοελληνικά. Πρακτικὴ ἀριθμητικὴ. Πρακτικὴ γεωμετρία. Ὑγιεινὴ γυμναστικὴ, Παιδιαί.

Ἔτος Γον: Ἰχνογραφία. Τεχνικὰ σχέδια. Διαλέξεις μετὰ προβολῶν. Σιδηροτεχνία καὶ ξυλοτεχνία. Πρακτικὴ ἀριθμητικὴ. Πρακτικὴ γεωμετρία. Πλαστικὴ. Ὑγιεινὴ γυμναστικὴ. Ἐκθέσεις. Παιδιαί. Ἱερά.

Ἀνάλυσις τῶν ἀνωτέρω μαθημάτων

Ἔτος Αον. Στοιχεῖα ἰχνογραφίας. Ἐννοοῦμεν ἰχνογράφῃσιν ἀπλῶν στερεῶν σχημάτων περιοριζομένων ὑπὸ εὐθειῶν ἐπιφανειῶν, εὐθειῶν γραμμῶν, σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ καμπύλων ἐπιφανειῶν καὶ γραμμῶν. Ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἐπεξηγή ἑκάστοτε εἰς τὸν μαθητὴν, δηλ. ὅσας παρυσιαίεται ἀνάγκη, τὰς ἀρχὰς τῆς προοπτικῆς.

Στοιχεῖα τεχνικῶν σχεδίων. Χειρισμὸς τῶν ἀπλῶν ὀργάνων τῆς σχεδιαγραφίας, δηλ. τοῦ κανόνος, διαβήτου κλπ. Διαιρέσεις γραμμῶν, γωνιῶν. Σχηματισμὸς τριπλεύρων, τετραπλεύρων, πολυέδρων. Ἀρχι-καὶ γνώσεις περὶ κύκλου καὶ λοιπῶν καμπύλων γραμμῶν. Τὰ τρία ἐπίπεδα.

Διαλέξεις μετὰ προβολῶν. Διαλέξεις ἐπὶ διαφορῶν θεμάτων ἱστορίας, φυσικῆς ἱστορίας, γεωγραφίας, καὶ λοιπῶν μαθημάτων σκοποῦντων τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν.

Χαρτοχειροτεχνία. Σχηματισμὸς ἐκ χάρτου καὶ χαρτονίου διαφορῶν σχημάτων καὶ ἀντικειμένων εὐρισκόντων χρησιμοποίησιν τινα εἰς τὸν οἶκον τοῦ μαθητοῦ.

Νεοελληνικά. Ἀνάγνωσις, γραφή, διάλεξις τῶν διδασκάλων μετὰ τῶν μαθητῶν εἰς τὴν καθαρεύουσαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν χυδαίαν.

Πρακτικὴ ἀριθμητικὴ. Τὰς τέσσαρας πρώτας πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς μετὰ προβλημάτων ἀφορώντων τὸν μαθητὴν ἢ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἢ τοὺς συναδέλφους του ἐν τῷ σχολείῳ.

Ὑγιεινὴ γυμναστικὴ. Κανονικὴ ἀνάπτυξις τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρώπου σώματος καὶ ἐξουδετέρωσις τῶν βλαβῶν τῶν προερχομένων κατὰ τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας τῶν λοιπῶν μαθημάτων.

Παιδιαί εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

Ἔτος Βον. Ἰχνογραφία. Ἰχνογράφῃσις ἐκ τοῦ φυτικῶ βασιλείου, ἰδίως τῶν κοινοτέρων παρ' ἡμῖν ἀπλῶν φυτικῶν μορφῶν. Ἰχνογράφῃσις ἀπλῶν γυφίνων ἀντικειμένων, σὺν τῷ χρόνῳ σκιαγραφία.

Τεχνικὰ σχέδια. Γεωμετρικὴ παράστασις διαφορῶν ἀντικειμένων στερεῶν, χρώσις τῶν σχεδίων δι' ὕδατοχρωμάτων.

Διαλέξεις μετὰ προβολῶν. Ὡς ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει ὑπὸ ἐπέκτασιν λαμβανομένων.

Ξυλοχειροτεχνία. Ἐκμάθησις τοῦ χειρισμοῦ τῶν οὐσιωδεστάτων ὀργάνων τῆς ξυλοργικῆς. Κατασκευὴ διαφορῶν ξυλίνων ἀντικειμένων χρησίμων, ἐκ σχεδίων ἢ ἰχνογραφημάτων.

Νεοελληνικά. Ἀνάγνωσις, γραφή, ἀπλὴ καταστιχογραφία, διάλεξις τῶν μαθητῶν καὶ διδασκάλων ἐν τῇ καθαρευούσῃ νέα ἑλληνικῇ.

Πρακτικὴ ἀριθμητικὴ. Πρακτικοὶ ὑπολογισμοί, πρακτικὰ προβλήματα ἐπὶ τῶν προδιδαχθέντων, συμμιγεῖς, δεκαδικά.

Πρακτικὴ γεωμετρία. Ἐν τῆς ἐπιπεδομετρίας καὶ στερεομετρίας περὶ ἐπιφανειῶν καὶ ὄγκων πρακτικὰ προβλήματα ἐπ' αὐτῶν.

Ὑγιεινὴ γυμναστικὴ. Ὡς ἐν τῷ Αφ ἔτει.

Παιδιαί. Ὡς ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει.

Ἔτος Γον. Ἰχνογράφῃσις μετὰ σκιαγραφιῶν συνθέτων γυφίνων ἀντικειμένων, συνθέτων φυτικῶν μορφῶν, οἰκιῶν, ἀνθρωπίνων μορφῶν, χρώσις τῶν ἰχνογραφημάτων δι' ὕδατοχρωμάτων.

Τεχνικὰ σχέδια. Γεωμετρικὴ παράστασις διαφορῶν συνθέτων ἀντικειμένων ἐπὶ τριῶν ἐπιπέδων. Κατασκευὴ ἀπλῶν σχεδίων διαφορῶν ὀργάνων καὶ ἀντικειμένων. Χρώσις τῶν σχεδίων.

Διαλέξεις μετὰ προβολῶν. Ὡς ἐν τῷ Αφ καὶ Βφ ἔτει. Διαλέξεις ἐπὶ διαφορῶν κοινωνικῶν, γεωργικῶν, ἐμπορικῶν, βιομηχανικῶν ζητημάτων.

Σιδηροτεχνία. Ἐκμάθησις τοῦ χειρισμοῦ διαφορῶν ἀπλῶν καὶ συνθέτων ὀργάνων τῆς σιδηροτεχνικῆς. Κατασκευὴ διαφορῶν ἀντικειμένων χρησίμων τῷ μαθητῇ ἢ τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ. Κατασκευὴ τῶν ξυλίνων τμημάτων τῶν κατασκευαζομένων ὀργάνων τῆς σιδηροτεχνικῆς.

Πρακτικὴ ἀριθμητικὴ, πρακτικὰ προβλήματα συμμιγῶν, δεκαδικῶν. Μέθοδος τῶν τριῶν, καὶ ἐπανάληψις τῶν προδιδαχθέντων.

Πρακτικὴ γεωμετρία. Μέτρησις διαφορῶν ἐπιφανειῶν καὶ ὄγκων.

Προβλήματα ἐπ' αὐτῶν.

Πλαστικὴ. Ἀντιγραφὴ ἀπλῶν γυφίνων ἀντικειμένων καὶ γύψωσις αὐτῶν.

Ὑγιεινὴ γυμναστικὴ καὶ παιδιαί. Ὡς ἐν τῷ Αφ καὶ Βφ ἔτει.

Ἐκθέσεις. Εἶδη ἐπιστολογραφίας καὶ σχετικὰ τῶν διαφορῶν ἐπαγγελματῶν.

Ἱερά. Οἱ μαθηταί εὐρισκόμενοι εἰς ὄριμον σχεδὸν ἡλικίαν καὶ μετ' ὀλίγον ἐλεύθεροι πάσης διδασκαλικῆς συμβουλῆς καὶ ἐπιδράσεως καθιστάμενοι, πρέπει νὰ κατηχηθῶσι καλῶς ὑπὸ τινος πεπαιδευμένου ἱερέως περὶ τῶν καθηκόντων, πρὸς αὐτοὺς, πρὸς τὴν οἰκογένειαν, πρὸς τὴν κοινωνίαν, πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ πρὸς τὴν πατρίδα.

Οἱ ἐκ τοιαύτης προπαιδευτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπόφοιτοι νεανίαι θὰ προτιμῶνται ὑπὸ τῶν βιομηχανικῶν ἐργοστασίων τῶν ἐπεξεργαζομένων ξύλον ἢ σίδηρον, διότι θὰ κέκτηνται τὸν χειρισμὸν τῶν κυριωτέρων ὀργάνων καὶ θὰ ἔχωσι μόρφωσιν ἱκανήν. Οἱ τοιοῦτοι ἀπόφοιτοι δύνανται, ἐπιδιδόμενοι εἰς ὁσονδήποτε βιομηχανικὸν ἢ τεχνικὸν ἐπάγγελμα νὰ προκόψωσι, διότι ἐξ αὐτῶν λείπει μόνον ἡ πείρα τοῦ ἐπαγγελματίου, τὴν ὅποσαν θὰ ἀποκτήσωσι σὺν τῷ χρόνῳ. Δύνανται ὡσαύτως μετ' ἐπιτυχίας νὰ εἰσέλθωσι εἰς ἀνωτέρας τεχνικὰς σχολὰς πρὸς εὐρύτεραν μόρφωσιν. Ἴνα φθάσωμεν εἰς τοιαῦτα ἀποτελέσματα διὰ τῆς τεχνικῆς ἡμῶν ἐπαγγελματικῆς προπαιδεύσεως, ἀπαιτοῦνται ἕροι τινές, οὓς σπεύδομεν νὰ ἀναγράψωμεν.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ ἔχομεν ἀνάγκην διδασκάλων, ἐργαστηρίων καὶ ἰκανῆς διευθύνσεως.

Αον). Οἱ διδάσκαλοι, ἐὰν δὲν εἶνε εἰδικοί διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν προπαιδευσιν, πρέπει νὰ ἔχωσι πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν διὰ τεχνικὰ ἐπαγγέλματα καὶ ὄχι διὰ τὸ Πανεπιστήμιον. Ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ διδάσκαλος πρέπει πάντοτε νὰ προβάλλῃ τὴν ἐξῆς ἐρώτησιν πρὸς ἑαυτὸν: Εἰς τί θὰ χρησιμεύσῃ τὸ σήμερον διδασκόμενον μάθημα εἰς τὸν μέλλοντα ἐπαγγελματίαν; Ὅταν εἰς τοῦ καθήκοντος διδάσκαλος ἀποτείνη πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀνωτέρω ἐρώτησιν, τότε ἐξ ἄπαντος θὰ εἴρῃ τὰ χρήσιμα καὶ τὰ μὴ χρήσιμα διὰ τὸν μέλλοντα ἐπαγγελματίαν.

Βον). Ἐργαστηρίων παρίσταται ἀνάγκη καὶ μάλιστα τριῶν ἢ τοῦλάχιστον δύο. α') Τὸ ἐργαστήριον τῆς χαρτοχειροτεχνίας δύναται νὰ ἐγκαθιδρυθῇ εἰς οἰανδήποτε αἴθουσαν τοῦ σχολείου, ἥτις χρησιμεύει καὶ διὰ τὴν λοιπὴν ἐκπαίδευσιν. Δαπανῶντες ἅπαξ δραχμὰς περὶ τὰς 300, δυνάμεθα νὰ προμηθευθῶμεν τὰ ἀναγκαῖα ὄργανα πρὸς ταυτόχρονον ἄσκησιν 15 μαθητῶν. Ἐὰν οἱ μαθηταὶ εἶναι περισσότεροι τῶν 15, δύναται νὰ ἀσκηθῶσι κατὰ τμήματα καὶ κατὰ διαφόρους ὥρας, διὰ τῶν αὐτῶν ὀργάνων. Ἐτησίαν δαπάνην πρὸς ἀγορὰν κατεργασίμου ὕλης πιθανὸν ν' ἀνέλθῃ δι' 15 μαθητὰς εἰς 30—40 δραχμὰς.

βον). Ἐργαστήριον τῆς ξυλοχειροτεχνίας. Διὰ ταυτόχρονον διδασκαλίαν 12 μαθητῶν ἀπαιτοῦνται 12 ξυλουργικαὶ τράπεζαι (πάγγοι), τῶν ὁποίων τὸ ὕψος πρέπει ν' ἀξομειῶται. Δεδομένης τῆς αἰθούσης, οἱ Σουηδοὶ ὑπολογίζουσιν 815 κορώνας πρὸς ἀγορὰν καὶ ἐγκαθίδρυσιν τῶν ὀργάνων. Οἱ Ἑλβετοὶ δεχόμενοι διπλὰς ξυλουργικὰς τραπεζὰς δηλ. διὰ 12 μαθητὰς 6 ξυλουργικὰς τραπεζὰς, δαπανῶσι πρὸς ἀγορὰν καὶ ἐγκαθίδρυσιν τῶν ὀργάνων 920 χρ. φρ. Ἐτησίαν δαπάνην διὰ τὰ κατεργασθησόμενα ὕλικά οἱ μὲν Σουηδοὶ ὑπολογίζουσι διὰ 12 μαθητὰς περὶ τὰς 15—20 κορώνας, οἱ δὲ Ἑλβετοὶ, διὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν μαθητῶν 36 χρ. φρ.

γ'). Σιδηροτεχνικὸν ἐργαστήριον. Δι' ἴδρυσιν τοιοῦτου ἐργαστηρίου, πρὸς ταυτόχρονον ἄσκησιν 15 μαθητῶν, ἐδαπάνησαν ἐν Στοκχόλμῃ ὑπὲρ τὰς 3,000 κορώνας· ἐνταῦθα ὑπολογίζεται καὶ ἡ κινητήριος μηχανὴ δι' ἀεριόφωτος, 2 ἵππων δυνάμεως. Ἐν Ἑλβετία δαπανῶσι δι' ἴδρυσιν σιδηροτεχνικοῦ ἐργαστηρίου 1031 χρ. φρ. ἄνευ κινητηρίου μηχανῆς. Ἐτησίαν δαπάνην τῶν κατεργασθησομένων ὕλικῶν ἀνέρχεται εἰς 30—40 φρ. χρ.

Αἱ δαπάναι πρὸς ἐγκαθίδρυσιν καὶ συντήρησιν τῶν ἐργαστηρίων θὰ μεταβληθῶσι κατὰ πολὺ παρ' ἡμῖν διότι ἄλλοι ἔβροι διέπουσι τὴν Σουηδικὴν ἀγορὰν, ἄλλοι τὴν Ἑλβετικὴν καὶ ἄλλοι τὴν Ἑλληνικὴν.

Γον. Διεύθυνσις τῆς προπαιδευτικῆς σχολῆς. Ὡς διευθυντὴς τῆς τοιαύτης προπαιδευτικῆς σχολῆς πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται ἄνθρωποι γινώσκοντες τὸν σκοπὸν αὐτῆς καὶ ὁ ὁποῖος νὰ ἔχη μελετήσῃ αὐτοπροσώπως, νὰ ἔχη ἐργασθῇ καὶ νὰ ἔχη ἀντιληφθῇ τὰ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Εἰς τοιοῦτος ἄνθρωπος, ἵνα κατορ-

θώσῃ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἐπαγγελματικὴν προπαιδευτικὴν σχολήν, πρέπει νὰ εἶναι ἀνεξάρτητος πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως.

Τὰ περὶ διευθύνσεως γράφω ἐνταῦθα, καὶ τοι δὲν ἀρμόζει, καθόσον εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἡ Σουηδία ἐγινε πασίγνωστος διὰ τὸ Σλόυδ ἐξ αἰτίας τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐν Ναιαῖς διδασκαλείου τῆς χειροτεχνίας. Ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ, ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφῆς τοῦ ἴδρυτοῦ τοῦ διδασκαλείου καὶ ἄνθρωπος μετὰ θελήσεως, κατώρθωσε ν' ἀνυψώσῃ εἰς περίβλεπτον θέσιν μεταξὺ πάντων τῶν κρατῶν τὸ διδασκαλεῖον καὶ τὴν χειροτεχνίαν. Οὐδέποτε ἄφισε εὐκαιρίαν ἀχρησιμοποίητον ἵνα διαφημίσῃ εἴτε εἰς ἐκθέσεις εἴτε εἰς συνέδρια εἴτε διὰ δημοσιεύσεων, τὸ διδασκαλεῖον, τὴν χειροτεχνίαν, τὴν Σουηδίαν.

Ἐπιπροσέτιον ὅτι ἐθνικὸς τις εὐεργέτης ἀναλαμβάνει τὰς δαπάνας τῆς ἰδρύσεως τοιαύτης προπαιδευτικῆς σχολῆς, τῆς ὁποίας οἱ μαθηταὶ θὰ εἶναι ἐσωτερικοὶ, πρέπει αἱ δαπάναι ἐν συνδυασμῷ πρὸς συντήρησιν τῶν μαθητῶν νὰ χρησιμεύωσι πρὸς ἐκπαίδευσιν κορασίων τῆς κατωτάτης τάξεως. Οἱ ἐσωτερικοὶ μαθηταὶ, ἐκτὸς ἄλλων ἀναγκῶν, ἔχουσιν ἀνάγκην διατροφῆς· δύναται ἐπομένως νὰ προστεθῇ ἐν τῇ σχολῇ τμήμα μαγειρικῆς, εἰς ὃ νὰ ἐκπαιδεύωνται κόραι ἐν τῇ μαγειρικῇ καὶ συγχρόνως νὰ μαθάνωσι τὴν λοιπὴν οἰκοκυρικὴν τέχνην.

Ἐν Βέρνη τῆς Ἑλβετίας, Δεκέμβριος 1903.

Γ. Α. ΓΙΑΒΑΣΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΕΡΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΙΑ ΤΑ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤῳ, ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΩΝ ΑΡΡΕΝΩΝ¹

Α΄.

Ἡ Αἴγυπτος ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς θέσεως εἶνε ἡ διεθνεστάτη ἴσως τῶν χωρῶν τῆς ὑψηλῆς, οὐ μόνον διότι εἶνε τὸ μεταίχμιον τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ἀλλὰ καὶ διότι χρησιμεύει καὶ ὡς γενικὸς σταθμὸς πάντων τῶν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης εἰς τὸν νέον κόσμον καταπλεόντων καὶ τάνάπαλιν.

Κατὰ ταῦτα ἡ χώρα κατοικεῖται ὑπὸ διεθνοῦς κόσμου καὶ πρέπει νὰ ἐφελεχθῆ τὴν προσοχὴν ἰδιαιτέρως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διότι τὸ ἐλληνικὸν στοιχεῖον ἀρξάμενον ἀπὸ ἐξηκονταετίας καὶ πλέον νὰ παροικῆ ἐν Αἰγύπτῳ κατεῖχεν ἄλλοτε τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ ἐμπορίῳ, τῇ βιομηχανίᾳ καὶ ταῖς τέχναις, πλειοψηφεῖ δὲ νῦν καὶ κατὰ τὴν πληθὺν παντὸς ἄλλου ξενικοῦ. Δεκάδες χιλιάδων Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν παραλίων τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ ἀπὸ τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἐρυθρᾶς εἰσι διεσπαρμένοι τῇδε κάκεισε ἐν πόλεσι, χωρίοις καὶ ἐπαύλεσιν. Καὶ ἐφρόντισαν μὲν οἱ παλαιότεροι νὰ πλουτήσωσιν ἐν τῇ εὐδαίμονι ταύτῃ χώρᾳ, οὐδεμίαν ὁμῶς ἢ ἐλαχίστην πρόνοιαν ἔλαβον περὶ διοργανώσεως συστηματικῆς σχολείων, δι' ὧν ἐν τῇ μέλλοντι θὰ ἠδύνατο νὰ κατακυριεύσῃ πραγματικῶς τοῦ τόπου. Τοῦναντίον δ' οἱ Εὐρωπαῖοι, εἰσδύσαντες καλῶς εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ τόπου καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, ἴδρυσαν πλείστας σχολὰς, ἄλλας μὲν ἐν αὐτῇ τῇ Αἰγύπτῳ ἄλλας δὲ καὶ παρ' αὐτήν, ὡς λ. χ. ἐν Συρίᾳ αἵτινες παρέχουσιν ὅπωςδήποτε πρακτικωτέραν τὴν μάθησιν καὶ ἱκανὴν νὰ παράσῃ τὰ ἐφόδια τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ βιοπαλαιστοῦ.

Ἄλλοτε διὰ πλειοδοσίας οὕτως εἰπεῖν, προσελαμβάνοντο οἱ καταπλέοντες εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐγγράμματοι Ἑλληνες εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν γεωργίαν, σήμερον ὁμῶς ἐνεκα τῆς κατοχῆς, τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἰθαγενῶν, τῆς συρροῆς τῶν ξένων κλ. αἱ συνθήκαι εἰσι παντελῶς διάφοροι διὰ καὶ οἱ ἀλλαχόθεν ἐρχόμενοι εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐφωδιασμένοι διὰ τῆς κλασικῆς μόνον παιδείας, ἢ ἀπέρχονται ἀπέλπιδες ἢ ἐγκαταθιούσιν ἐν τῇ χώρᾳ κακοὶ κακῶς, ἀποζῶντες βίον εὐτελεῖ καὶ τοῖς ξενικοῖς πολλάνκις ἀφομοιούμενοι στοιχείοις. Ἐκ τούτων κατανοεῖ τις εὐκόλως ὅτι τὸ οὐσιῶδες αἴτιον τῆς κακοδαιμονίας τῶν Ἑλλήνων εἶνε ἡ

¹ Ὑπεβλήθη ὡς ὑπόμνημα εἰς τὸ ἴον Ἑλλήν. Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον καὶ κατετίθη εἰς τὸ Ἄρχειον τῆς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς ὡς μὴ ἀναγόμενον εἰς τὰ πρὸς συζήτησιν προταθέντα ζητήματα.

Β΄.

Ἐλλειψίς τῶν πνευματικῶν ἐφοδίων, ὧν ἔχει ἀνάγκη ὁ τόπος. Διότι τὸ ἐν Ἑλλάδι, ἐλευθέρῳ τε καὶ ἀλυτρώτῳ—ἐξαίρεσει μερῶν τινῶν—ὑφισταμένον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, ὕπερ κατ' ἀνάγκην μιμοῦνται καὶ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα, κλασικὸν καὶ ἡμιστὰ πρακτικόν, διὰ τὴν Αἴγυπτον εἶναι ὄντως ἐπιβλαβὲς καὶ δὴ καὶ ἐθνοκτόνον, ὡς δειχθήσεται ἐκ τῶν ἐπομένων.

Ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ὁ Αἰγυπτιώτης Ἑλληνισμὸς ἀπόλλυσιν ἔδαφος, διότι οἱ συρρέοντες ἀλλαχόθεν ξένοι καὶ οἱ ἐκ τῶν ἐνταῦθα ξένων σχολῶν φέροντες ἐν ἑαυτοῖς γενναῖα ἐφόδια βιοπάλης, παραγκωνίζουσι τοὺς Ἑλληνας εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς κλάδους. Τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα μὴ ἀντεπεξερχόμενα κατ' αὐτῶν, παρέχουσι μόνον εἰς τοὺς μαθητὰς μάθησιν τινα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ στοιχεῖα ξένων γλωσσῶν, ἀχρηστα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὸ ἀτελὲς αὐτῶν. Ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀπορροφᾷ πολὺν χρόνον, ὅστις ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῆ σκοπιμώτερον δι' ἄλλα μαθήματα. Ἡ δ' ἔλλειψις ἐκ τῶν ἡμετέρων σχολείων πρακτικωτέρων γνώσεων καὶ ἐπαρκoῦς διδασκαλίας πρὸς ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν, ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν συντελοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν συσάφρυσιν εἰς τὰ ξένα σχολεῖα καὶ δὴ τὰ παραγανδικὰ πλείστων ἑλληνοπαίδων, διὰ τῶν τροφείων καὶ διδάκτρων τῶν ὀπίου ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συντηροῦνται. Καὶ δὲν θὰ εἶχέ τι τὸ ἐπιβλαβὲς ἢ φοιτήσις εἰς τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα πλείστων ἑλληνοπαίδων, ἂν μὴ ἦτο πασίγνωστον ἔτι, πρὸς τῇ ἀγνοίᾳ τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης, προσγίγεται καὶ ἡ διαστροφὴ ἐκεῖ, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ τῶν Frères καὶ Ἰησοῦϊτῶν πολυπληθῆ σχολεῖα, τῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν θρησκείαν πεποιθήσεων καὶ τῶν εὐγενῶν πρὸς τὴν ἐνδοξὸν πατρίδα μας αἰσθημάτων. Τοιοῦτοτρόπως ἐνῶ οἱ Ἑλληνόπαιδες ἐκεῖ κερδίζουσι πνευματικῶς χά- νουσι θρησκευτικῶς καὶ ἐθνικῶς καὶ ἐξερχόμενοι περιφρονητικοὶ πρὸς τὴν θρησκείαν μας καὶ ὅλως ἀδιάφοροι καὶ ψυχροὶ πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ὅπουαν μαθάνουσιν ὡς φωλεᾶν ληστῶν, προπαρασκευάζουσι ζοφερόν τὸ μέλλον τοῦ Αἰγυπτιώτου Ἑλληνισμοῦ μετὰ μίαν ἴσως γενεάν.

Οἱ ἐν Ἑλλάδι κρίνουσι περὶ τοῦ σφρίγους τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνισμοῦ οὐχὶ ἀδίκως, ἀλλ' ἀγνοοῦσιν ἴσως ὅτι τὸ ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν τοῦτο σφρίγος μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἀπομένει εἰς ὠρισμένας τάξεις Ἑλλήνων καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς ἀρχαιότερους, εἰς τοὺς ἀγραμμάτους καὶ εἰς τοὺς γαλουχηθέντας τὸ πνευματικὸν γάλα εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ ἔσω καὶ ἔξω Ἑλληνισμοῦ. Διότι ἀνὰ τοὺς δακτύλους δύνανται νὰ μετρηθῶσιν οἱ φιλόθρησκοι καὶ φιλοπάτριδες οἱ σπουδάσαντες ἐν ξέναις σχολαῖς καὶ οὗτοι εἶναι οἱ τυχόντες ἀσθηρῶν γονέων, ἐμμενόντων εἰς τὰ πάτρια ἐθνικὰ καὶ θρησκευτικὰ δόγματα.

Γ'.

Πρὸ πάσης ἄλλης μαθήσεως ἐπιβάλλεται ἐνταῦθα ἡ τῶν ξένων γλωσσῶν, αὐταὶ δ' εἰσὶν ἡ Γαλλικὴ ὡς διεθνῆς, ἡ Ἀγγλικὴ ὡς ἡ τῆς κατοχῆς καὶ ἡ Ἀραβικὴ ὡς ἡ ἐπίσημος. Διότι πλὴν τῶν συναλλαγῶν μεταξὺ Ἑλλήνων, πᾶσα πράξις μικτὴ ἢ ξένη, προφορικὴ ἢ γραπτὴ γίνεται διὰ μιᾶς τῶν εἰρημένων γλωσσῶν. Ὅπουδήποτε δὲ καὶ ἂν εἰσδύσῃ τις, εἴτε εἰς τὰ καταστήματα, εἴτε εἰς τὰς ἀγοράς, εἴτε εἰς τὰ ξενοδοχεῖα, εἴτε εἰς τὰ δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ γραφεῖα, θὰ ἀκούσῃ μίαν τῶν τριῶν τούτων γλωσσῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ ὁμιλεῖται μόνον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, εἰς πολλὰς δ' Ἑλληνικὰς οἰκογενεῖας διὰ τὴν ἄγνοιαν ὑπὸ τῶν τέκνων τῆς Ἑλληνικῆς ἢ Γαλλικῆς. Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν περιπτώσει ἐπιβάλλεται εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ζῆσῃ ἐν Αἰγύπτῳ ἢ ἐκμάθῃ αὐτῶν. Καὶ τότε μάλλον ἐπιβάλλεται ὅσῳ παρατηροῦμεν παιδιὰ τοῦ Λαοῦ ἀποφοιτῶντα τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων γίνονται ἢ χειρόνακτες ἢ ὑπάλληλοι ἑλληνικῶν μικροκαταστημάτων, ἢ φοιτῶσιν εἰς τὰ écoles gratuites τῶν Frères, ὅπου ἀκριβῶς χάριν τῆς δωρεᾶν ἐκπαιδεύσεως, τοῦ πινακίου τούτου τῆς φακῆς, ἀπεμπολοῦσι τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν συνείδησιν, τὰ δὲ τῶν εὐπορωτέρων τάξεων ἢ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας φοιτῶσιν εἰς τὰς ξένας σχολὰς, ἢ ἀποσπρόμενα ἢ ἀποφοιτῶντα τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων, ἐγγράφονται εἰς τὰ ξένα ἐπὶ ἀδρόις διδάκτορις πρὸς σπουδὴν ξένων γλωσσῶν καὶ πρακτικῶν μαθημάτων, ἰδίᾳ δ' ἐμπορικῶν.

Δ'.

Εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι εἰς πάντα μὲν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἰδίως εἰς τὸν Ἕλληνα ἡ σπουδὴ καὶ μελέτη τῶν ἔργων τῶν προγόνων ἡμῶν εἶναι διὰ πολλοὺς λόγους καὶ σπουδαίους ἀναγκαιοτάτη. Ἀλλ' ἐνταῦθα τί κερδίζει ἐν ταύτῃ ὁ Ἕλλητισμός, ἀπὸ ἀστοιχείωτος παρουσιάσεται ἀπέναντι τοῦ διεθνοῦς κόσμου καὶ μὲ οἰανδήποτε γνῶσιν τῶν συγγραφέων δὲν κατορθῶναι νὰ κερδίξῃ τὸν ἄρτον του, ἐκτὸς ἂν εὐπορῶν γένηται ἐπιστήμων; Πρέπει νὰ ἐννοηθῇ καλῶς ὅτι ἡ Αἰγύπτος εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν χώρα τῆς βιοπάλης καὶ ὅτι καθ' ἐκάστην οἱ ξένοι ὑποσκελίζουσιν ἡμᾶς, ἄλλοτε κρατοῦντας τὰ σκῆπτρα. Αἱ κυβερνητικαὶ θέσεις ἀφθονοῦν, καὶ λίαν προσοδοφόροι ἀποκλείονται ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀφ' ἡμῶν, οὕτω δὲ τὸ μέγα καὶ εὐρὸν τῆς δράσεως στάδιον περιορίζεται εἰς στενὰ θρία ὑπὸ τοῦ Ἑβραίου, τοῦ Σύρου, τοῦ Εὐρωπαϊοῦ, τοῦ Κόπτου καὶ ἄλλων. Τὴν κατάστασιν ταύτην βλέποντες καὶ οἱ γονεῖς καὶ δικαίως ἢ ἀδίκως φρονῶντες ὅτι τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, καλὰ μὲν πάντα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἤμιστα ὅμως ἐκπληροῦντα τὸν σκοπὸν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, φροντίζουσι μετὰ πολλῆς τῆς λύπης τῶν ἢ καὶ ἐνίοτε ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ἐθνισμὸν νὰ ἐφοδιάσωσι τὰ τέκνα τῶν διὰ πνευματικῶν προσόντων, ἱκανῶν νὰ παράσχωσι τὰ ἐφόδια εἰς τοὺς μέλλοντας βιοπαλαιστὰς παιδᾶς τῶν. Ἀνὰ τὴν Αἰγύπτῳ ἐν καὶ μόνον Γυμνάσιον

ἀπὸ πολλοῦ ἱδρύται, τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἀδερῳφειον, τὸ ὅποσον καὶ μόνον κατ' ἐμὴν γνώμην πρέπει νὰ ὑφίσταται ὡς ἔχει κλασικόν, διότι μὴ τις ὑποθέσῃ ὅτι δὲν ὑπάρχουσι καὶ Ἕλληνες ζηλωταὶ τῶν πατρῶν, αἵτινες ἐπιθυμοῦσι νὰ σπουδάσωσι τὰ τέκνα τῶν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐκτενεστέρον ἢ καὶ ἔστιν ὅτε ἀποφοιτῶντες ἐκείθεν νὰ τύχωσιν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν. Ἡ Ἀλεξανδρεία εἶναι σχεδὸν ἑλληνικὴ πόλις, διὸ καὶ τροφοδοτεῖ τὴν Τοβιτσαίαν σχολὴν καὶ τὸ Ἀδερῳφειον Γυμνάσιον μὲ 900 περίπου Ἑλληνοπαιδᾶς. Παρατηρεῖται ὁμοίως καὶ ἐκεῖ ἡ ἐξῆς ἀναλογία, ἣτις καταδεικνύει τὴν ἀποχὴν τῶν Ἑλληνοπαιδῶν ἀπὸ τῆς κλασικῆς μαθήσεως. Ἐν ᾧ δηλ. ἅπασαι αἱ κατωτέραι τάξεις ἀπὸ τῆς Α' τοῦ Δημοτικοῦ μέχρι τῆς Γ' τοῦ Ἑλληνικοῦ εἶναι πολυαριθμότεραι καὶ ὡς ἐκ τούτου διακροῦνται εἰς τμήματα, εἰς τὸ Γυμνάσιον φοιτῶσιν ἐλάχιστοι μαθηταί, κατ' ἀντίστροφον δὲ λόγον τῶν τάξεων βαίνει καὶ ἡ ἐλάττωσις τῶν μαθητῶν. Οὕτως ἐν τῷ Γ' Γυμνασίῳ φοιτῶσι 7 μαθηταί καὶ ἐν τῷ Δ' 5. Τὸ ὀλιγαριθμὸν τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κλασικοῦ Γυμνασίου μαρτυρεῖ τρανῶς ὅτι τὸ ἐν καὶ μόνον τοῦτο ἀνὰ τὴν Αἰγύπτῳ τελεῖται Γυμνάσιον, τελειότατον δ' ἐν πᾶσι δὲν δύναται νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἐκάστην τῶν ἀνωτέρων τάξεων του τοὐλάχιστον μίαν δεκάδα ἑλληνοπαιδῶν, τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Αἰγύπτου ὄντος περίπου ἑκατοντακισχιλίου.

Ἐν Καῖρῳ τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Αἰγύπτου σχολὴ Κοινωτικὴ δὲν ὑπάρχει, τὰς δὲ δημοσίας ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας πληροῖ ἡ Ἀμπέτειος Σχολή, ἣτις διεθνῆς οὖσα καὶ ἑλληνοκώτατον μὲν ἔχουσα τὸ πρόγραμμα ἀλλὰ καὶ κλασικώτατον ἀνοίγει τὰς πύλας τῆς εἰς πάντα μαθητὴν ἡμέτερον καὶ ξένον πάντῃ ἀδαπάνως. Ἡ Σχολὴ αὕτη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἱδρυμένη συνέκειτο ἐκ Δημοτικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ τμήματος. Ἀπὸ τριετίας δὲ κατεβλήθησαν προσπάθειαι ὅπως προστεθῶσι καὶ Γυμνασιακαὶ τινες τάξεις. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, πολυαριθμὸς ὢν ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ Δημοτικοῦ καὶ ταῖς κατωτέραις τάξεσι τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἐλαττοῦται καὶ ἐνταῦθα βαθμηδὸν καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον ἐν ταῖς μεγαλειτέραις τάξεσι. Καὶ ἐν τῷ φοιτῶσιν ἐν ὄλῳ 300 ἑλληνοπαιδᾶς, ἐν τῇ Γ' τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπάρχουσι μόνον 5 μαθηταί, ἐν τῇ Β' τοῦ Γυμνασίου 4, καὶ ἐν τῇ ἄρτι συστάσῃ Γ' μόνον 3. Εἶναι δίκαιον λοιπὸν νὰ δαπανῶνται ἑκατοντάδες λιρῶν ἐτησίως διὰ μονάδας μόνον μαθητῶν; Καὶ δὲν μαρτυροῦσιν οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει ἀναλογία μεταξὺ τῶν 18 χιλιάδων παροίκων Ἑλλήνων ἐν Καῖρῳ καὶ τῶν ὀλιγαριθμῶν τούτων τάξεων; Τί σημαίνει τοῦτο, ἢ ὅτι ὁ τύπος καθ' ἐκάστην πικρότατα ἐλέγχει καὶ ὁ κόσμος ὁμολογεῖ ὅτι κλασικὴ παιδείαις ἐν τῷ τόπῳ εἶναι ἄχρηστος καὶ δὴ ἐπιζημία; Τόσον χρήμα δαπανώμενον εἰς μάτην ἢ ἢ δύνατο νὰ δαπανηθῇ εὐεργετικώτατα ὑπὲρ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνισμοῦ δι' ἐφαρμογῆς πρακτικωτέρων προγραμμάτων, ἀπὸ ἢ ἐκπαιδεύσεως καὶ αὐτὰ τὰ βιβλία παρέχονται δωρεᾶν πάντῃ, μὴδὲ δικαιωμάτων ἐγγραφῆς εἰσπραττομένων παρ' ἀπόρων ἢ εὐπόρων. Αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς Αἰγύπτου ἔχουσιν ἀναλόγως δημοτικὰ τινὰ σχολεῖα μεθ' ἐνὸς διδασκᾶ-

λου, πλὴν τῆς τοῦ Πόρτ-Σαίτ, ἀριθμούσης 7000 Ἑλλήνων, τῆς Μανσούρας καὶ τοῦ Ζαχαζικίου, αἰτίνες συντηροῦσι καὶ τάξεις Ἑλληνικοῦ σχολείου.

Β'.

Μετὰ τὰ εἰρημένα καὶ μετὰ πολλὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἠδύνατό τις νὰ ἀντιτάξῃ πρὸς τὸ κρατοῦν ἐν Αἰγύπτῳ σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις θὰ ἠδύνατό τις εὐλόγως νὰ ἐρωτήσῃ τί πρέπει νὰ γείνη διὰ νὰ βελτιωθῇ ἡ κατάστασις αὕτη καὶ διασωθῇ ὁ Αἰγυπτιώτης Ἑλληνισμός. Ἀπλούστατα: τὸ μὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γυμνάσιον νὰ μείνῃ κατ' ἀνάγκην κλασικόν, πάντων δὲ τῶν ἄλλων σχολείων νὰ μεταβληθῶσι τὰ κλασικὰ προγράμματα ἀπὸ κλασικῶν εἰς πρακτικά. Ἀλλὰ τὸ πρακτικὸν πρόγραμμα ἐνέχει εὐρείαν τὴν ἔννοιαν, καταρτίζεται δὲ ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐφαρμόζεται. Καὶ συνέστη μὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐμπορικὸν διτάξιον τμήμα παρὰ τῆ Ἀδερωφείῳ, ἀλλ' ἐλάχιστοί εἰσιν οἱ φοιτῶντες ἐκεῖ, διότι κατ' ἐμὲ κριτὴν εἶναι πλημμελὲς τὸ σύστημα τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ μαθητοῦ, νὰ ἀποφοιτᾷ δηλ. πρῶτον τῆς Β' Γυμνασιακῆς τάξεως καὶ ἔπειτα νὰ δύναται νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὸ ἐμπορικὸν τμήμα. Ἐν ᾧ ἂν ἀπητοῦντο ὠρισμένοι εἰδικαὶ γνώσεις ἀνευ κλασικότητος διὰ τὴν ἐγγραφὴν ἢ συρροὴ τῶν μαθητῶν θὰ ἦτο μείζων καὶ ἐκ πασῶν τῶν ἀνὰ τὴν Αἰγυπτὸν Ἑλληνικῶν παροικιῶν.

Ὁρμώμενος δ' ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι οὐδαμῶς πρέπει ὁ Ἑλληνόπαις νὰ ἀπομακρύνηται τῆς γλώσσης του καὶ λαθῶν ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἐγκύκλιος παιδεία καὶ ἡ ἀπλή ἐκμάθησις ξένων γλωσσῶν δὲν ἀρκούσιν ὅπως μορφώσωσιν ἐν Αἰγύπτῳ νέους ἱκανούς, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀνάγκη ἐμπορικῶν μαθημάτων καὶ γνώσεων δι' ὧν θὰ ἠδύναντο ἀκωλύτως νὰ εἰσέρχωνται καὶ εἰς Κυβερνητικὰς σχολὰς, συνέταξα καὶ ἐξετύπωσα τοιαῦτα προγράμματα τῆ 1901 χάριν τοῦ Ἐθνικοῦ Λυκείου, τὰ ὁποῖα ὑποβάλλω εἰς τὴν ἐμβριθῆ κρίσιν τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ οὐδόλως προέβην, φοβούμενος εὐλόγως μὴ, καταπολεμούμενον ὑπὸ τῶν κλασικίζόντων, κλονίσῃ τὴν οικονομικὴν πίστιν τοῦ ἰδρύματος καὶ σὺν τῇ προγράμματι καταρρεύσῃ καὶ ἡ ἐπιχείρησις. Ὑποβάλλων ὅθεν τῇ πρώτῃ Ἐκπαιδευτικῷ Συνεδρίῳ Πρόγραμμα Πρακτικόν, διὰ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα, φρονῶ ὅτι, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει γνωμῶν καὶ ἄλλων συναδέλφων μου ἐμπείρων τῶν κατὰ τὴν Αἰγυπτὸν, δύναται τοῦτο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις τελειοτέρου ἴσως Πρακτικοῦ Προγράμματος.

Ἐν Καίρῳ, Δεκέμβριος τοῦ 1903.

Κ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΝΗΣ

Ἰδιοκτήτης καὶ Διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Λυκείου

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

ΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ¹

Οἱ συντάξαντες τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐργασιῶν τοῦ 1ου Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ συνεδρίου καὶ περιλαβόντες ἐν τοῖς εἰδικοῖς θέμασι τοῖς συζητηθησομένοις κατὰ τοῦτο καὶ τὸ τῆς παιδαγωγικῆς μορφώσεως τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ Γυμνασίων, ἀπέβλεπον κατ' ἐμὴν ἀντίληψιν εἰς δύο τινὰ: πρῶτιστα μὲν καὶ κυριώτατα ὅπως καταδειχθῇ ἂν ὑπάρχῃ ἀνάγκη τοιαύτης μορφώσεως τῶν διδασκάλων· διότι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ μέχρι τούδε μὲν εἶχε γείνει λόγος παρ' ἡμῖν ἐν τινὶ στενῇ κύκλῳ, ἵνα οὕτως εἰπωμεν, καὶ εἶχεν ἀποδειχθῇ ὑπάρχουσα ἡ ἀνάγκη ἐκείνη, φυσικώτατον ὅμως ἦτο ὅπως ἡ ἐπ' αὐτοῦ συζήτησις καταλάβῃ ἢν θέσιν ἔπρεπεν ἐν ταῖς ἐργασίαις τοῦ Α' Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδ. Συνεδρίου καὶ οὕτως ἐπισημότερον γνωσθῶσι τὰ κατ' αὐτό· δεύτερον δέ, τῆς τοιαύτης ἀνάγκης ἀναγνωρίζομένης, κατὰ τίνα τρόπον ἦτοι διὰ τίνων μέσων ἠθελεν ἐπιτευχθῆ ἡ παιδαγωγικὴ μόρφωσις τῶν διδασκάλων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Καὶ ἡμεῖς ἀναγνωρίζομεν μὲν τὴν ἀνάγκην ταύτην τῆς παιδαγωγικῆς μορφώσεως, ἐν τῇ παρόντι δ' ὑπομνήματι δὲν σκοποῦμεν ν' ἀναλύσωμεν τὸ θέμα τοῦτο καθ' ἅπαν αὐτοῦ τὸ βᾶθος καὶ νὰ ἐξετάσωμεν θεωρητικῶς τοὺς ἐσωτερικοὺς λόγους δι' οὓς οἱ διδάσκαλοι εἶνε ἀπαραίτητον νὰ τύχωσι τοιαύτης μορφώσεως πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν τὴν ἐπιστημονικὴν ἑνὸς ἐκάστου αὐτῶν· θέλωμεν ἐξενέγκαι ἐνταῦθα λόγους τινὰς ἐξωτερικοὺς, δηλ. ἱστορικοὺς ἐκ παρατηρήσεως προσερχομένους κατὰ τὴν καθημερινὴν ἡμῶν πείραν καὶ πράξιν, λόγους τινὰς ἀποδεικνύοντας ὅτι παρίσταται ἐπείγουσα ἡ ἀνάγκη τῆς παιδαγωγικῆς μορφώσεως τῶν διδασκάλων τῶν Ἑλλήν. Σχολείων καὶ Γυμνασίων καὶ ἐρχομένους εἰς ἐπίρρωσιν τῶν ἐσωτερικῶν ἐκείνων λόγων. Πρὸ τούτου ὅμως ἐν ὀλίγοις κατὰ τῆς γνώμης τῶν θεωρούντων τὴν τοιαύτην μόρφωσιν τῶν διδασκάλων οὐχὶ ἀναγκαίαν καὶ ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως ἐπιφέρομεν τὰ ἑξῆς: ὅσοι τῶν παρ' ἡμῖν καὶ τῶν ξένων ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν εἶνε ἀναγκαῖα εἰς διδασκάλους μορφώσαντας τὸν νοῦν αὐτῶν ἐπιστημονικῶς ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ ἢ σπουδῇ τῆς Παιδαγωγικῆς, προβάλλουσι πρωτίστως εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τῶν τούτου ὅτι οἱ τοιοῦτοι διδάσκαλοι εἰ καὶ ἀγνοοῦσι δύναται· ἀφ' ἑαυτῶν νὰ ἐξεύρωσι τὴν ὀρθὴν μέθοδον τῆς δι-

1. Ὑπομνημὰ ὑποβληθέν εἰς τὸ 1ον Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συνεδρίον.

δασκαλίας και άνευ τῆς παιδαγωγικῆς γνώσεως. Ἀλλὰ—παρατηροῦμεν, ἀφοῦ ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται ὅτι τὰ μαθήματα ἐν τοῖς παιδαγωγοῦσι σχολείοις πρέπει νὰ διδασκῶσι κατὰ τινὰ ὀρθὴν μέθοδον, ἢ δὲ μέθοδος αὕτη (ἢν ἀγνοοῦσιν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος διδάσκαλοι) ἀναμφισβητήτως σήμερον θεωρεῖται ὅτι εἶνε ἐκεῖνη ἣτις κανονίζεται ὑπὸ τῶν νόμων τῶν διεπόντων τὸν ψυχικὸν βίον τῶν μαθητῶν, πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ἐξεύρωσι κανόννας τοιοῦτους προῖον σπουδῆς ἐνδελεχοῦς καὶ παρατηρήσεων μακρῶν ὑπὸ πολλῶν ἀνδρῶν ἠγενομένων, ἔτι δηλαδὴ σήμερον εἶνε τὸ ὑποκείμενον μιᾶς ἐπιστήμης ὅλης τῆς Παιδαγωγικῆς, πῶς εἶνε δυνατόν, λέγομεν, νὰ ἐξεύρῃ ἀφ' ἑαυτοῦ καταρχόμενος τοῦ διδακτικοῦ τοῦ ἔργου πρωτόπειρος διδάσκαλος; Πῶς εἶνε φυσικὸν οὐδενός ποτε λόγου ἐμπειρίας εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν τοιούτων διδασκάλων οὔτε περὶ ἀγωγῆς οὔτε περὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς οὔτε περὶ τῶν συνθηκῶν ὅφ' ἂς μορφοῦται τὸ πνεῦμα τῶν παίδων, πῶς εἶνε φυσικὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι θέλουσιν οὗτοι σπεύδειν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν συνθηκῶν ἐκείνων καὶ πρὸς ταύτας νὰ βυθιζώμεν τὴν μέθοδον αὐτῶν; Ὁμολογοῦμεν ὅτι πνευματὰ τινὰ ἔξοχα, φύσει ἐπιτήδεια πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, θὰ παρετήρουν πάντα ταῦτα καὶ θ' ἀνεύρισκον πολλὰς παιδαγωγικὰς ἀρχὰς ὀρθὰς· ἀλλὰ πόσοι θὰ εἶχον τὴν τοιαύτην θυμοσοφίαν; καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ οὕτω θυμόσοφοι, δὲν θὰ παρήρχετο χρόνος τις ἕως οὗ διὰ τῆς παρατηρήσεως φθάσωσιν εἰς τὸ σημεῖον τοῦ ν' ἀποκρυσταλλώσωσιν ἀρχὰς παιδαγωγικὰς ὀρθὰς ἄς θ' ἀκολουθῶσιν ἐν τῇ ἔργῳ των; καὶ δὲν θὰ γίνωνται τὰ πειράματα ταῦτα ἐπὶ βλάβῃ, ἐπὶ ἀνεπανορθώτῳ ζημίᾳ ἐκείνων οὐς σπεύδομεν νὰ παιδαγωγήσωμεν; Ἦθελε δὲ τοῦτο παρατηρεῖσθαι ἐπὶ γενεὰς γενεῶν, διότι οἱ ἐπιγινόμενοι διδάσκαλοι οὐδαμῶς θὰ ἐπωφελοῦντο τῆς ἡδῆ κερτημένης ἐμπειρίας τῶν προγενεστέρων, ἀπαξ δοθέντος ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ διδασκῶν ἢ παιδαγωγικῶν ἀλλὰ πρέπει ν' ἀφεθῶσιν οἱ διδάσκαλοι εἰς ἑαυτοὺς ὅπως ἐξευρίσκωσιν ἐκάστοτε τὰς ὀρθὰς διδακτικὰς ἀρχὰς ἀφ' ἑαυτῶν.

Τὴν δὲ ὀρθὴν ταύτην μέθοδον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἤθελεν εὑρεῖ ὁ φύσει ἀγαθὸς διδάσκαλος· οἱ δὲ τὴν μέσῃν θέσιν ἔχοντες οὔτε φύσει ἀγαθοὶ οὔτε φύσει κακοί, καθὼς καὶ οἱ μὴ ἔχοντες φύσιν ἐπιτηδείαν πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, οἱ ὅλως ἀδέξιοι, μὴ διδασκόμενοι μὴ δὲ καθοδηγηθέντες εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν τί ἤθελον πράττειν; Ἡ ἀπόκρισις εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δίδεται ἀφ' ἑαυτῆς, ὅτι οἱ τοιοῦτοι διδάσκαλοι θὰ ἐξηκολούθουν τὸ ἔργον των χωρὶς νὰ ἀκολουθῶσι τῇ ὀρθῇ μεθόδῳ. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν πάντες (διότι τοὺς φύσει δεξιούς πρέπει νὰ ἐξαιρέσωμεν) οἱ ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου ἐξερχόμενοι καὶ ἀναλαμβάνοντες τὴν διδασκαλίαν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως οἵτινες ἀγνοοῦσιν—ὡς ὑπ' οὐδενός τοῦτο ἀμφισβητεῖται, καὶ τὸν σκοπὸν ἐν ἐπιδιώκει τὸ σχολεῖον ἐν ᾧ διδάσκουσι καὶ τὴν ὀρθὴν μέθοδον δι' ἧς θὰ μεταδώσωσι τὰς ἐν τῷ προγράμματι ὀρισμένους γνώσεις τοῖς μαθηταῖς καὶ οἵτινες ἀφ' ἑαυτῶν δὲν θέλουσιν ἐξεύρει τὴν μέθοδον ταύτην, οὐδόλως θὰ ἐκπληρῶσιν τὸν προορισμὸν αὐτῶν ὡς διδασκάλων ἀνευ εἰδικῆς παιδαγωγικῆς μορφώσεως· ἐπομένως αὕτη καθίσταται ἀπαραίτητος. Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν

εἰς τὴν ἐμὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν πείρας προσερχομένην παρατήρησιν, πρῶτον μὲν ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τῆς ἐν τοῖς σχολείοις κυρίως λεγομένης ἀγωγῆς καὶ δεῦτερον ὡς πρὸς τὸ τῆς διδασκαλίας.

Ὁ εἰδήμων ἐπισκέπτης εἰσερχόμενος σήμερον ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα εἰς τὰ πλεῖστα τῶν σχολείων τῆς Μ. παρ' ἡμῖν Ἐκπαιδεύσεως θέλει ἀμέσως διακρίνει—ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν περὶ τούτου ἀλήθειαν, ὅτι σχεδὸν οὐδεμία ὑπὸ τῶν διδασκόντων λαμβάνεται μέριμνα περὶ τῆς κυρίως ἀγωγῆς τῶν ἐν αὐτοῖς παιδευομένων, ὅτι οἱ μαθηταὶ δὲν παιδαγωγοῦνται διὰ τῶν μέσων τῶν ὑπὸ τῆς ἀγωγῆς παρεχομένων. Σκοπὸς τοῦ σχολείου θεωρεῖται μόνον ἢ μετάδοσις τῶν ὀρισμένων γνώσεων, πέραν δὲ ταύτης οὐδὲν ἄλλο ἐπιδιώκεται. Μέσα τινὰ τῆς ἀγωγῆς ὡς ἢ προσταγή, τὸ παράδειγμα, αἱ ἀμοιβαί, αἱ ποιναὶ χρησιμοποιοῦνται καὶ νῦν ὑπὸ τῶν διδασκάλων, γνωστὰ αὐτοῖς ὄντα ἐκ παραδόσεως δηλ. ἐξ ἀναμνήσεων τῶν κατὰ τὸν ἴδιον ἑαυτῶν μαθητικὸν βίον ποτὲ ὑπὸ τῶν διδασκάλων χρησιμοποιηθέντων· ἀλλ' ἢ χηρῆσι τῶν μέσων τούτων πρὸς παιδαγωγίαν τῶν μαθητῶν ὡς γίνεται οὐδεμίαν ὀφέλειαν ἐπιφέρει διότι δὲν γίνεται κατὰ τὰς ἀνεγνωρισμένας τῆς ἀγωγῆς ἀρχὰς οὔτε δηλ. κατὰ φύσιν οὔτε κατὰ λόγον καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀνευ ἐνόητος.

Τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν σήμερον τῶν Ἑλλήνων Σχολείων καὶ τῶν Γυμνασίων ἀποτελεῖται ὡς γνωστὸν ἀπὸ στοιχεῖα διάφορον ἔχοντα τὸ ἐν τοῦ ἄλλου τὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν· οἱ μὲν τούτων κέκτηνται διδασκαλικὸν πτυχίον τῆς ἐπὶ τούτῳ πρὸ ἐτῶν συσταθείσης ἐπιτροπείας, οἱ δὲ τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου (ἀμφοτέρων δὲ τούτων τῶν τάξεων οἱ πτυχιούχοι εἶνε προσωρισμένοι μόνον ἐν Ἑλληνικοῖς σχολείοις νὰ διδάσκωσιν), ἄλλοι διδακτορικὸν τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος ἢ τοῦ τῶν μαθηματικῶν ἢ τοῦ φυσικοῦ καὶ τέλος ἄλλοι εἶνε ἀπόφοιτοι τῆς θεολογικῆς σχολῆς. Τὸ μόνον οὐδέτερον ἔδαφος, ἵνα οὕτως εἰπωμεν, ἐφ' οὗ θὰ συνηγνῶντο τὰ διάφορα ταῦτα στοιχεῖα κατὰ τὴν δρᾶσιν αὐτῶν ὡς διδασκάλων ἦτο τὸ τῆς παιδαγωγικῆς γνώσεως καὶ θεωρίας· διὰ ταύτης μορφωθέντων πάντων, ἢ ἔτινεν ἢ ἐνέργεια αὐτῶν ἀπὸ κοινοῦ εἰς πλήρωσιν τοῦ ἐν τοῖς σχολείοις ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ· ἀλλὰ νῦν τὰ ὑπὸ τοῦ ἐνὸς διδασκάλου λαμβανόμενα μέτρα παραλύονται συνήθως ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἄλλου. Πόσον ὁμως θὰ ἐξυπηρετεῖτο ἢ ἀγωγή ἐν τοῖς σχολείοις ἂν οἱ ὑπάρχοντες διδάσκαλοι ἦσαν πάντες παιδαγωγικῶς κατηχημένοι καὶ ὁ μαθηματικὸς καὶ ὁ φυσικὸς καὶ ὁ θεολόγος καὶ ὁ φιλόλογος; πόσον δὲ ἢ ἐνιαῖα καὶ κοινὴ ὑπὸ πάντων ἐνέργεια ἐπὶ τῶν τροφίμων ἄλλοιᾳ θὰ παρείχεν ἀποτελέσματα! Εἶνε ἀληθές, ἔπου ὁ διευθύνων τὸ σχολεῖον γυμνασιάρχης ἢ σχολάρχης εἶνε ἀνὴρ παιδαγωγικὸς δύναται ὡς πρὸς τὴν ἀγωγὴν τοῦλάχιστον καθοδηγῶν τοὺς διδασκάλους πολλὰ καλὰ νὰ ἐπιτελέσῃ οὐχὶ ὁμως καὶ τὸ πᾶν εἶνε ἀνάγκη ἕκαστος τῶν διδασκάλων ἰδίᾳ νὰ γνωρίξῃ τὸν σκοπὸν, τὰ μέσα, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἀγωγῆς.

Τρανὸν μαρτύριον ὅτι ἢ ἀγωγή πολὺ παρ' ἡμῖν ἀμελεῖται εἶνε ὅτι

τὰ σχολεῖά μας εἰς πολὺ μικρὰν σχέσιν καὶ ἐπικοινωνίαν εὐρίσκονται πρὸς τὴν οἰκογένειαν τοῦ μαθητοῦ οὐδεμίαν δὲ κοινὴν συνεννόησιν διὰ τὴν ἀγωγήν τῶν παιδευομένων γίνεται. Ὁμοίως μέριμνα ἐκ μέρους τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων δὲν καταβάλλεται διὰ τὴν ἐν τῇ ἀγωγῇ ἐπίδοσιν τῶν τέκνων αὐτῶν ἐν τῇ σχολείῳ, οὐδεὶς δὲ σχεδὸν τῶν γονέων προσερχόμενος πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ σχολείου φροντίζει νὰ μάθῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἐν τῇ ἀγωγῇ ἐπίδοσιν τοῦ υἱοῦ του. Παιδαγωγικοὶ ὁμοῦ διδάσκαλοι θὰ ἠδύναντο καὶ τὴν ἀγωγήν ὀρθῶς νὰ τελώσιν, καὶ τοὺς γονεῖς νὰ κατηχήσωσιν εἰς τὰ κατ' αὐτὴν καὶ καθοδηγήσωσιν εἰς τὰ ληπτέα μέτρα. Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ἐν στενοτέρῃ ἐννοίᾳ ἀγωγήν.

Ἐν δὲ τῇ κεφαλῇ τῆς διδασκαλίας πολλὰ θὰ εἶχεν τις νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἄτοπα, μαρτυροῦντα πάντα πόσον ἀπαραίτητος ἀποβαίνει ἡ παιδαγωγικὴ μὲριμνα τῶν διδασκάλων. Καθόλου εἰπεῖν ὑπὸ πάντων ἀνομολογεῖται ὅτι ἐν τοῖς ἡμετέροις σχολείοις δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ εἰδολογικὴ μὲριμνα τοῦ πνεύματος τῶν παιδευομένων, ἤτοι ἡ διδασκαλία ἀποβαίνει ἄγονος· τὸ ἐλαττωματικὸν τῶν σχολείων τῆς Μ. ἡμῶν Ἐκπαιδεύσεως, τὸ ἄκαρπον τῆς ἐν αὐτοῖς διδασκαλίας ἀποδίδεται εἰς τὴν ἑλλείψιν καλῆς μεθόδου διδακτικῆς, ἐπαναλαμβανόμενον δὲ πολλάκις ἀκούομεν ὅτι οἱ ἡμέτεροι μαθηταὶ φορτῶνται μὲν διὰ πληθὺς ξηρῶν κανόνων καὶ γνώσεων, τὰς ὁποίας ὁμοῦ δὲν θὰ εἶνε ποτὲ εἰς θέσιν νὰ χρησιμοποιήσωσιν ὡς δεῖ. Ἄλλ' ἡ κατάστασις αὕτη δὲν προέρχεται ἐξ ἑλλείψεως διδακτικῆς ἐπιστημοσύνης τῶν διδασκόντων; Πρὸ τοῦ ἀναφέρω τὰς ἐπὶ τούτου ἐμὰς παρατηρήσεις ὡς διδασκάλου, θέλω προτάξαι ἐξ ἀναμνήσεως τοῦ σχολικοῦ μου βίου τὰ κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν μέθωδον διδασκαλίας ἐν τοῖς γυμνασίοις· ὅσα ἐφεξῆς ἐκθέσω συνέβαινον οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀλλὰ μόλις πρὸ δωδεκαετίας περίπου, κατὰ πάσαν δὲ πιθανότητα ἡ κατάστασις ἐκεῖνη δὲν θὰ ἐβελτιώθῃ πολὺ ἀφοῦ δὲν ἤρθη ἐκ μέσου τὸ αἷτιον τὸ παράγον κατὰ τὸ πλεῖστον ταύτην, ἀφοῦ δὴλα δὴ δὲν ἐπετεύχθη ἡ παιδαγωγικὴ μὲριμνα πάντων τῶν ἐν τοῖς τοιοῦτοις σχολείοις διδασκόντων. Κατὰ τὰς ἐμὰς ταύτας ἀναμνήσεις ἐν τῇ Γ' γυμνασιακῇ τάξει ἐδιδασκόμεθα ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ καθηγητοῦ ἀρτίαν ἔχοντος τὴν ἄλλην ἐπιστημονικὴν μὲριμναν· ὁ καθηγητὴς οὗτος μὴ ἀκολουθῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς διδακτέας ὕλης τὸ ἐγκεκριμένον διδακτικὸν βιβλίον ἐξηκολούθει διδάσκων λ. χ. περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπὶ σειρὰν μαθημάτων τὴν ὕλην ἀρῶμενος ἐκ πλουσίας πηγῆς, ἀφροντιστῶν δὲ ὅλων ἂν οἱ μαθηταὶ ἠνύσαν τὰ ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενα ἢ παρηκολούθουν αὐτόν· εἶτα μετὰ παρέλευσιν τριῶν ἢ τεσσάρων μαθημάτων, ἃ κατηνάσκει συνεχῶς διδάσκων, ἀπῆται παρ' ἡμῶν κατὰ τὴν ἐξέτασιν νὰ γνωρίζωμεν πᾶν τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν προσώπων, τῶν τύπων, τῶν γεγονότων τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱστορικοῦ κεφαλαίου· ἀλλὰ τίς τῶν μαθητῶν τῆς τάξεως ἐκεῖνης κατῴρθου ποτὲ τοῦτο; μετὰ ἕνα δὲ μῆνα οὐδὲ ἴχνος εἶχεν ἀπομείνει εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν ἐκ τῆς ὕλης ἐκεῖνης, τὰ πάντα εἶχον λησμονηθῆ.

Ἐν τῇ Δ' γυμνασιακῇ τάξει ἐδιδασκόμεθα τὴν ἱστορίαν τῶν Νέων

καὶ Νεωπτάων χρόνων παρὰ καθηγητοῦ ἐπίσης ἐπιμελοῦς καὶ δοκίμου κατὰ τὰλλα, πλὴν ἀμεθόδου· ἐδίδασκεν ἡμᾶς οὗτος περὶ τῆς βασιλείας Φρειδερίκου Β' τοῦ Μεγάλου λ. χ., ἔκαμνε πολὺν ὡς ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη λόγον περὶ Σιλεσίας καὶ Σιλεσιακῶν πολέμων, περὶ τόπων δὴλα δὴ πρὸς τοὺς ὁποίους ἡμεῖς εἴμεθα ὅπως ἀνοίκεισι (οὐδεμίαν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου ἀπολυθέντες ἀπεκομίσασμεν γεωγραφικὴν ἐννοιαν) χωρὶς ποτε οὔτε νὰ ἐπιδείξῃ ἡμῖν γεωγραφικὸν τινα χάρτην τῶν τόπων ἐκεῖνων ἐν οἷς τόσα ἐτελοῦντο οὔτε κἂν νὰ βολιδοσκοπήσῃ—ἵνα οὕτως εἴπω, ἡμᾶς νὰ λάβῃ πείραν τοῦ ποῖαν ἐννοιαν οἱ μαθηταὶ εἶχονεν τῶν τόπων ἐκεῖνων. Ἀπομνημονεύοντες οὕτω τὸ μὲν ἐκ τῆς προφορικῆς τοῦ καθηγητοῦ διδασκαλίας ἐν τῇ σχολείῳ, τὸ δὲ ἐκ τοῦ διδακτικοῦ βιβλίου κατ' οἶκον γεγονότα τινα σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν βασιλείαν Φρειδερίκου τοῦ Β', προσηρχόμεθα εἰς ἐξέτασιν· τῆς αὐτῆς δὲ διδακτικῆς μεθόδου χρήσις ἐγένετο, ἐννοεῖται, καὶ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν λοιπῶν ἱστορικῶν κεφαλαίων. Ἀλλὰ ποῖον ἀποτέλεσμα εἶχε διδασκαλία οὕτω γινομένη; ἡ ποῖαν ἀνάγκην ἐπλήρου; φυσικὸν εἶνε ὅτι οὐδεμίαν! Αἰτία τούτου βεβαίως ἦτο ἡ ἑλλείψις ὀρθῆς διδακτικῆς μεθόδου παρὰ τῇ οἰκείῃ καθηγητῇ, καὶ ταῦτα διδάσκοντι ἐν τῇ Δ' τάξει τοῦ Γυμνασίου πρὸς μαθητὰς ἤδη προηγμένους τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ πνεῦμα. Λέγω δὲ τοῦτο πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς παιδαγωγικῆς μορφώσεως τῶν καθηγητῶν τῶν γυμνασίων καὶ φρονούντας ὅτι οἱ καθηγηταὶ εἶνε πάντη περιττὸν κατὰ μέθοδόν τινα νὰ διδάσκωσι, διότι κατὰ τούτους οἱ μαθηταὶ τῶν Γυμνασίων εἶνε ἀρκετὰ προηγμένοι ὥστε καὶ ὅπωςδὴποτε αἱ γνώσεις μεταδιδόμενα· εἰς αὐτοὺς νὰ γίνωσι κτῆμα αὐτῶν καὶ ν' ἀποφέρωσιν οὐς καρποὺς πρέπει πάντες νὰ προσδοκῶμεν. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐπίσης τῆς φυσιολογίας ἐν τῇ Β' γυμνασιακῇ τάξει ὑπὸ ἄλλου καθηγητοῦ, συνέβαινον τὰ αὐτὰ εἰ μὴ τι χειρόν· διότι ὁ καθηγητὴς οὗτος οὐδ' ἐδίδασκε κἂν ἀλλ' ἀνεγίνωσκεν ἐκ τοῦ διδακτικοῦ βιβλίου εἰς ἐπήκοον τῶν μαθητῶν ἐν κεφάλαιον λ. χ. τὸ περὶ ἀνθους, ὅπου ἐγένετο λόγος περὶ τῶν στημόνων, περὶ τοῦ νήματος, περὶ τῶν ἀνθήρων, τοῦ συνοχέως χωρὶς ποτε νὰ ἐπιδειχθῇ ἐκ τῶν προτέρων ἡμῖν οὔτε ἐξ εἰκόνης οὔτε ἐκ τοῦ πραγματικοῦ οὐδὲν τούτων· ἐνθυμοῦμαι καλῶς ὅτι οὐδὲ μίαν ἐννοιαν ἀπέκτησα οὐδενὸς οὔτε ὄργανου φυτοῦ οὔτε φυτοῦ ἐκ τῆς σχολικῆς ἐκεῖνης διδασκαλίας.

Τοιαύτη καθόλου ἡ μέθοδος τῶν Φυσικῶν καὶ τῆς Ἱστορίας ἵνα παραλίπω τὰ Ἑλληνικά, Λατινικά καὶ λοιπά.

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὰς ἐκ τῆς ἐμῆς πείρας ὡς διδασκάλου ἐν Ἑλληνικῇ σχολείῳ παρατηρήσεις. Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις τὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα διδάσκουσιν οἱ διδάσκαλοι ὡς πλεῖστον ἀφιστάμενοι τῆς ὀρθῆς διδακτικῆς μεθόδου εἶνε τὰ νέα ἑλληνικά, τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά, ἡ Ἱστορία καὶ ἡ Γεωγραφία. Ἄν οἱ διδάσκαλοι πάντες τὴν νεοελληνικὴν ἐδίδασκον κατὰ τοὺς διδακτικοὺς κανόνας δὲν θὰ παρατηρεῖτο ἡ ἀδυναμία ἐκεῖνη τῶν ἀπολυομένων τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου μαθητῶν νὰ ἐκφράσωσιν εἴτε προφορικῶς εἴτε γραπτῶς καὶ τὰς ἀπλουστάτας τῶν ἐννοιῶν, ἡ παρατηρουμένη σήμερον· ἂν δὲ τῆς καταστάσεως ταύτης

τῶν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου ἀπολυομένων μαθητῶν αἴτια εἶνε καὶ ἄλλα τινὰ (ὧν κυριώτερον—ἀς λεχθῆ ἔν παρόδῳ, τὸ ὅτι κακῶς κατηρητισμένοι περὶ τὴν μητρικὴν γλῶσσαν οἱ μαθηταὶ ἔρχονται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου) σπουδαιότατον ὅμως τὸ ὅτι λίαν ἀμεθόδως τὸ μάθημα τοῦτο διδάσκεται. Διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι τινὲς τῶν διδασκάλων θεωροῦσιν ὅλως περιττὸν νὰ διδάσκωσι τὸ μάθημα τοῦτο μὴ διακρίνοντας ἄλλον σκοπὸν ἐν αὐτῷ ἢ τὴν ψιλὴν ἀσκήσιν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ λογικῶς ἀναγινώσκειν νεοελληνικόν τι κείμενον, — ὅπερ ὅμως ἐπιτυγχάνεται καὶ κατ' ἄλλον τρόπον δι' ἀσκήσεως ἱκανῆς ἐπὶ κειμένου ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς εἰλημμένου, θεωροῦσι δὲ πολυτέλειαν τοῦ Ἐπισήμου Προγράμματος σπαταλῶντος 2 καὶ 3 ὥρας καθ' ἑβδομάδα μάτην διὰ τὸ μάθημα τοῦτο· ἄλλοι ἀρκοῦνται εἰς μίαν ἀπλὴν ἀνάγνωσιν ἐνώπιον τῆς τάξεως νεοελληνικοῦ τινος τεμαχίου καὶ ταύτην ὑπὸ τινος τῶν μαθητῶν γινομένην, τοῦ διδασκάλου μόνον διορθοῦντος τὰ περὶ τὴν μηχανικὴν ἀνάγνωσιν τυχόν ἀκουόμενα σφάλματα· δὲν ἀρνοῦμαι δὲ ὅτι ὑπὸ τινων ἢ διδασκαλίᾳ καὶ τοῦ μαθήματος τούτου γίνεται κατὰ τοὺς διδακτικὸς κανόνες. Ἀλλὰ κυρίως κατεδείχθη τοῖς διδασκάλοις ὁ ἀληθὴς σκοπὸς αὐτοῦ καὶ ἡ μέθοδος δι' ἧς πρέπει νὰ διδάσκηται ἀπὸ τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων τῶν διδασκέντων αὐτοῖς τῆ 1900 καὶ 1901· τοῦτο ἀνομολογεῖται ἀπεριφράστως ὑπὸ πάντων τῶν συναδέλφων. Ἐκ τῆς κακῆς μεθόδου, ἧς γίνεται χρῆσις πολλαχοῦ παρ' ἡμῖν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἢ μᾶλλον ἐκ τῆς ἐλλείψεως πάσης ἐν ταύτῃ μεθόδου ἐγεννήθη καὶ εἰς πολλοὺς τῶν μαθητῶν ἀποστροφή πρὸς τὸ μάθημα τοῦτο, καὶ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην ἢ ἰδέαν μὴ τυχόν ἢ διδασκαλίᾳ τούτου εἶνε μία ἀπλὴ ματαιοσχολία ἐξ ἧς οὐδεμίαν μὲν ὠφέλεια μέλλει νὰ προκύψῃ, κατατρίβεται δὲ τόσος χρόνος καὶ τόση ζωὴ ἀσκόπως. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε σπουδαιότατον ἕνεκα τῆς ὑψίστης σημασίας ἣν ἔχει τὸ μάθημα τοῦτο δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας, εἶνε δὲ λίαν ἐπιτεγον τὸ ν' ἀποδοθῆ μία δικαία ἐκτίμησις εἰς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, τὸ νὰ ἀρθῆ ἡ διδασκαλία τούτων εἰς τὴν περιωπὴν ἣν πρέπει νὰ φθάσῃ ἵνα φανῶσι τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα οἷα ἀληθῶς θὰ φανῶσι διὰ διδασκαλίας μεθοδικῆς τοῦ μαθήματος τούτου. Ἀληθὲς εἶνε ὅτι ἢ ἐπὶ τῆς Παιδείας ἡμῶν ἀρχὴ οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν συνειδυία τὴν σπουδαιότητα τοῦ πράγματος ἐξετύπωσε καὶ ἀπέστειλεν ὁδηγίαν πρὸς τοὺς διδασκάλους ὅπως κατὰ ταύτας διδάσκωσι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά. Καὶ δὲν ὑπάρχει μὲν ἀμφιβολία ὅτι πολλοί, ὅσοι ἀνέγνωσαν αὐτάς, τὰς ἠκολούθησαν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἀλλὰ πόσον αὐτὴ θὰ ἦτο τελειότερα ἢ ὁ διδάσκαλος ἐξ ἐσωτερικῆς πεποιθήσεως τοῦ πόσῃν ἀξίαν ἔχει ἐκάστη ὁδηγία ἐπεχειρεῖ τὸ ἔργον του! Καὶ περὶ τὰ ἄλλα δὲ δύο μαθήματα τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν ὡς πρὸς τὴν μέθοδον δηλ. δι' ἧς διδάσκονται ταῦτα συμβαίνουν· τόσα ἄτοπα ὥστε νὰ δικαιῶνται οἱ λέγοντες καθ' ἑκάστην ὅτι ἐκ τῶν ἡμετέρων σχολείων ἐξέρχονται ἀνιστόρητοι καὶ ἀγεωγράφητοι οἱ μαθηταί. Ἀλλὰ μήπως καὶ ἡ ἀδιαφορία ἣν δεκνύουσι πολλοὶ τῶν διδασκάλων πρὸς τὰς μαθητικὰς ἐκδρομὰς, πρὸς τὴν γυμναστικὴν,

τὰς παιδιὰς δὲν εἶνε προὐδὸν ἐλλείψεως παιδαγωγικῆς καθόλου μορφώσεως; Παρὰ πόσον δὲ διδασκάλων δὲν θεωροῦνται αἱ σχολικαὶ ἐκδρομαὶ ὡς κατασπατάλησις τοῦ διὰ τὴν ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίαν προωρισμένου χρόνου ματαία;

Μετὰ τ' ἀνωτέρω εἰρημένα καταλήγομεν εἰς τὸ ἐξῆς συμπέρασμα· ὅτι διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς ἐν τοῖς ἡμετέροις σχολείοις ἀγωγῆς τῶν παιδευομένων, καὶ διὰ τὸ ἀκαρπὸν ὡς τὸ πολὺ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων, προσερχόμενον κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀγαθῆς μεθόδου ἐν αὐτῇ, εἶναι ἀνάγκη ὅπως μορφωθῶσιν οἱ διδάσκαλοι τῆς Μ. Ἐκπαίδευσως παιδαγωγικῶς.

Καὶ εἰς τὸ μέλλον μὲν, ἂν ἀπὸ τοῦδε ληφθῆ πρόνοια, ὅσοι θὰ ἐξέλθωσι τοῦ Πανεπιστημίου διδάσκαλοι εἶνε δυνατόν ἐν αὐτῷ παρ' εἰδικοῦ καθηγητοῦ νὰ διδαχθῶσι θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς ν' ἀσκηθῶσιν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν, ὥστε ἀποφοιτῶντες τοῦ ἀνωτάτου ἐκπαιδευτικοῦ καθιδρύματος νὰ εἶνε ἱκανῶς μεμυημένοι καὶ εἰς τὴν κυρίως παιδαγωγικὴν καὶ εἰς τὴν διδακτικὴν. Περὶ δὲ τῶν ἤδη διδασκόντων ἐν τοῖς Ἑλλησιν. Σχολείοις καὶ τοῖς Γυμνασίοις τίθεται τὸ ζήτημα πῶς ἦθελον πάντες οὗτοι καθοδηγηθῆ εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν. Διότι κατὰ τὰς γενομένας παιδαγωγικὰς ἀσκήσεις πρὸ διετίας δὲν ἔλαβον πάντες οἱ διδάσκαλοι μέρος εἰς αὐτάς, κληθέντων μόνον τῶν νεωτέρων, ὅσοι ὀλιγώτερα τῶν δέκα ἔτη ἐδίδαξαν ἐν τοῖς δημοσίοις σχολείοις· καὶ ἐνταῦθα ἤρτηον πρὸς τιμὴν τῶν διδασκάλων τούτων, ὅτι τὰς ἐκ τῶν μαθημάτων ἐκείνων κτηθείσας γνώσεις ἤρχισαν ἐφαρμόζοντες ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῶν· ὅχι διότι ἡ θεωρητικὴ ἐκείνη καὶ πρακτικὴ διδασκαλία ἀπετέλεσε τὸ πᾶν, ἀλλὰ διότι δοθείσης ἀπαξ ἀφορμῆς, ὡς ὁ ἴδιος ἀντελήφθη, καὶ κατανοηθείσης τῆς σπουδαιότητος τοῦ ζητήματος ἐμελέτησαν καὶ συνεζήτησαν τὰ κατὰ τὴν παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικὴν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, καὶ ὅσοι δὲν εἶχον παρακολουθήσῃ ἀπὸ τῶν πανεπιστημιακῶν βάθρων τὸ μάθημα τῆς παιδαγωγικῆς κατὰ τὸ διάστημα τῆς φοιτήσεώς των· διότι τὸ μάθημα τῆς γενικῆς παιδαγωγικῆς εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐδιδάσκετο ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀπὸ ἐτῶν ἑμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων φιλοσοφικῶν μαθημάτων καὶ φροντιστήριον παιδαγωγικὸν ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ὡς καὶ ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι καὶ πάντες οἱ συνάδελφοι ὁμολογοῦσι δὲν παραηκολοθεῖτο ὑπὸ τῶν φοιτητῶν μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας· δὲν λέγω τῶν φυσικῶν ἢ τῶν μαθηματικῶν ἀλλ' οὐδ' ὑπὸ τῶν φιλολόγων αὐτῶν, συντελεῖ δ' εἰς τοῦτο πολὺ ὅτι δὲν συμπεριελαμβάνετο τὸ μάθημα ἐν τοῖς κατὰ τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις ἐξεταστέοις. Ἀλλ' ἵνα ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος, μήπως οἱ παλαιότεροι διδάσκαλοι οἱ ἔχοντες ὑπηρεσίαν ἐν τοῖς δημοσίοις σχολείοις ἄνω τῶν δέκα ἐτῶν καὶ μὴ λαβόντες μέρος εἰς τὰ παιδαγωγικὰ μαθήματα τοῦ 1900 καὶ 1901 δὲν θὰ ἐξακολουθῶσι διδάσκοντες ἐπὶ ἔτη ἀκόμη; Ἐκτὸς τούτου νομίζομεν ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀσκηθέντες πρὸ τριετίας εἶνε ἀνάγκη νὰ ὁδηγηθῶσι καταλλήλως καὶ διορθωθῶσι κατὰ τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ τοῦ ἔργου των, καθ' ἣν ὥραν διδάσκουσιν ἐν τῷ σχολείῳ των ἢ καθόλου εἰπεῖν εὑρίσκονται ἐντὸς αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο

παιδαγωγικοὶ ἐπιθεωρηταὶ ἀποστελλόμενοι—καὶ τοιοῦτοι δὲν ἐλλείπουσαν εὐτυχῶς—εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα καὶ τὰ Γυμνάσια θὰ ἠδύναντο καὶ νὰ διδάξωσι, καὶ νὰ διορθώσωσι τὰ μὴ καλῶς ἔχοντα. Δι' ἑνὸς τοιοῦτου μέτρου ἐπανειλημμένων ἐπιθεωρήσεων εἶνε δυνατόν οἱ μὲν ὅπως δῆποτε παιδαγωγικοὶ διδάσκαλοι νὰ τελειωθῶσιν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῶν, οἱ δὲ μηδέποτε παιδαγωγικῆς ἀψάμενοι νὰ βελτιωθῶσι κατὰ τὴν μέθοδον τῆς παιδαγωγικῆς καὶ διδακτικῆς καὶ καταστῶσιν οὕτω ὠφέλιμοι τοῖς παιδευομένοις.

Ἐν Καλαμπάκῃ τῇ 20 Δεκεμβρίου 1903.

I. K. ΒΟΓΙΑΤΣΙΑΝῆ

Διδάκτωρ τῆς Φιλολογίας καὶ Σχολάρχης τοῦ ἐν Καλαμπάκῃ
Ἑλληνικοῦ Σχολείου

Ἡ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ

ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ¹

Ἄφου σχεδὸν πάντες οἱ φοιτηταὶ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς οἰονδήποτε τμήμα καὶ ἂν ἀνήκωσιν, ἔχουσι σκοπὸν νάσκῃσιν ὕστερον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου, εἶνε λογικὸν ὄχι μόνον τῶν ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ διδασκομένων γνώσεων κάτοχοι νὰ γείνωσι κατὰ τὴν εἰς ταύτην φοίτησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ προσηκόντως ἐκ τούτων μεταδιδόναι τοῖς μαθηταῖς νάσκωνται ὑποχρεωτικῶς πάντες οἱ φοιτηταὶ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς πλὴν τῶν μελλόντων νάσκοληθῶσιν εἰς μελέτην καὶ ἔκδοσιν ἀρχαίων συγγραφέων, εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, εἰς τὴν ἀστρονομίαν, εἰς πρακτικὴν ἐφαρμογὴν χημικῶν γνώσεων ἐν ἐργαστηρίοις κ.τ.λ.

Ἄν ὁμολογήσωμεν τὴν ἀνάγκην τῶν ἀσκήσεων τούτων· ἂν ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς ὅσον δῆποτε μέγαν βαθμὸν καὶ ἂν ἔχη τις φύσει τὸ πλεονέκτημα τοῦ καλῶς διδάσκειν, (διότι καὶ τοῦτο δέχομαι ἐγὼ) ἔχει τι πάντως νὰ ὠφελῆθῃ ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων πείρας· ἂν μετὰ προσοχῆς παρατηρήσαντες πεισθῶμεν, ὅτι τὴν διδακτικὴν ἐμπειρίαν ἀποκτῶσιν, ὅσοι τῶν διδασκόντων ἀποκτῶσιν αὐτήν, μετὰ ζημίας πολλῆς τῶν ἐφ' ὧν πειραματίζονται, γεννῶνται τὰ ζητήματα πότε, πῶς, ποῦ καὶ ὑπὸ τίνων ἀσκηθῆσονται εἰς τὸ καλῶς διδάσκειν οἱ φοιτηταὶ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς.

Νομίζω ὅτι, καθ' ὃν χρόνον οἱ φοιτηταὶ καταγίνονται εἰς κτῆσιν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μανθάνωσι καὶ πῶς πρέπει νὰ μεταδίδωσιν ἄλλοις ἐκ τούτων. Γίνεται τι τοιοῦτον ἀληθῶς ἐν τοῖς Διδασκαλείοις, ἐνθα παρασκευάζονται οἱ μέλλοντες δημοδιδάσκαλοι, ἀλλὰ γίνεται κατ' ἀνάγκην. Τὸ Διδασκαλεῖον εἶνε ἐπαγγελματικὴ σχολὴ καὶ ἔπρεπε νὰ κατατάσσωνται οἱ ἐν Γυμνασίοις συμπληρώσαντες τὴν ἐγκύκλιον ἐξανθρωπιστικὴν παιδείαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀπόφοιτος Γυμνασίου οὐδεὶς θὰ ἐνεγράφετο ἐν Διδασκαλείῳ, λειτουργοῦσιν ὡς λειτουργοῦσι τὰ Διδασκαλεῖα, παρέχοντα τοῖς μαθηταῖς ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅταν μὲν μορφῶσιν παρέχουσι καὶ τὰ Γυμνάσια, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐπαγγελματικὴν μὲν μορφῶσιν. Ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ Διδασκαλείου μαθητῶν ἡ κυρίως ἐπαγγελματικὴ μὲν μορφῶσις συντελεῖται ἐν τῇ ἀνωτάτῃ τάξει, ἐν ἣ σχεδὸν οὐδὲν ἄλλο μάθημα διδάσκειται πλὴν τῶν ἄμεσον σχέσιν ἔχόντων πρὸς τὸ μέλλον ἐπάγγελμα. Οὕτω τοῦλάχιστον λειτουργεῖ τὸ Κρητικὸν Διδασκαλεῖον κατὰ πρόγραμμα

1. Ὑπεβλήθη ὡς ὑπόμνημα εἰς τὸ 1ον Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον.

συνταχθέν ὑπ' ἐμοῦ καὶ κυρωθὲν ὑπὸ τῆς Ἀνωτέρας Διευθύνσεως τῆς Παιδείας. Ἄν λοιπὸν φροντίζωμεν ἐν τοῖς Διδασκαλείοις νάρχίζῃ ἢ εἰς τὸ διδάσκειν ἀσκήσεις μετὰ τὴν κτήσιν τῶν ἀναγκαίων τῷ δημοδιδασκάλῳ γνώσεων, λογικὸν εἶνε καὶ οἱ μέλλοντες ἑλληνοδιδασκαλοὶ καὶ καθηγηταὶ νάνακηρυχθῶσι πρῶτον διδάκτορες τὰ φιλοσοφικὰ καὶ ὕστερον νάρχίσωσι νὰ παρασκευάζωνται εἰς τὴν τέχνην τοῦ διδάσκειν. Ἔσται δ' ἀρίστη παρασκευὴ ἢ πρὸς αὐτοὺς ἀκριδῆς καὶ λεπτομερῆς ἀνάπτυξις ἐκείνων τῶν κεφαλαίων τῆς ψυχολογίας, ὅσα σχέσις ἔχουσι πρὸς τὴν Παιδαγωγικὴν καθ' ὅλου καὶ τὴν Διδακτικὴν ἰδίᾳ. Τὰ κεφάλαια ταῦτα καίτοι ἐδιδάχθησαν οἱ ἀσκηθησόμενοι διδάκτορες πρὶν ἢ ὑποστῶσι διδακτορικὰς ἐξετάσεις, πρέπει νὰ ἐπαναλάβωσι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν ἀσκήσεων καί, μετὰ ἀπηκριβωμένην αὐτῶν ἀνάπτυξιν, νὰ διδαχθῶσι γυμνασιακὴν Παιδαγωγικὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, καὶ νὰ διδάσκωσιν ἐν ὀρισμένῳ Γυμνασίῳ τῆς Πρωτευούσης ὁδηγοῦμενοι καὶ ἐταν σφάλλωνται διορθοῦμενοι ὑπὸ ἱκανοῦ πρὸς τοῦτο γυμνασιάρχου ἢ καθηγητοῦ.

Τὸ δυσκολώτατον ζήτημα εἶνε τίς θάσκησις εἰς τὴν διδασκαλίαν πρακτικῶς τοὺς νέους διδάκτορας, διδάσκων μὲν αὐτοὺς ὑποδειγματικῶς, συμβουλευτῶν δὲ καὶ διορθῶν τούτους σφαλλομένους.

Ἄφου τὴν ἔδραν τῆς γυμνασιακῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ οὐδεὶς σήμερον κατέχει, δὲν θὰ πιστευθῇ, ὅτι, ἔχων ὀρισμένον πρόσωπον ὑπ' ὄψει, ἰσχυρίζομαι, ὅτι δυσκόλως εὐρίσκειται ἄνθρωπος κάτοχος τῶν θεωρητικῶν γνώσεων, ἃς ὀφείλει νὰ κατέχῃ ὁ διδάσκων γυμνασιακὴν Παιδαγωγικὴν, καὶ τῆς ἐμπειρίας τοῦ διδάσκειν ἐν γυμνασίῳ ποικίλα μάλιστα μαθήματα. Δυστυχῶς καὶ Διδασκαλείων διευθύνται διδάσκουσι μὲν θεωρητικῶς Φιλοσοφικὰ καὶ Παιδαγωγικὰ, ἀλλὰ δὲν ἀσκοῦσιν οἱ αὐτοὶ καὶ πρακτικῶς τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ διδάσκειν. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ἀναλαμβάνουσι τὴν πρακτικὴν τούτων ἀσκήσιν ἄλλοι παρὰ τοὺς διδάσκοντας θεωρητικῶς τὴν Διδακτικὴν. Ἀναγκαίως λοιπὸν τοῦτο θὰ γείνη καὶ ἐν τῇ τῶν διδακτόρων τῆς Φιλοσοφίας ἀσκήσει.

Ἐπάρχουσι γυμνασιάρχαι καὶ καθηγηταὶ Γυμνασίων, ὅτινες, χωρὶς νάσκηθῶσιν ὑπ' ἄλλων εἰς τὸ διδάσκειν, κατέχουσι καλῶς τὴν τέχνην τοῦ διδάσκειν. Φύσει νοήμονες οὗτοι καὶ βαθεῖς παρατηρηταί, μελετήσαντες κατ' ἰδίαν παιδαγωγικὰ συγγράμματα, ὠφελθῆντες οὕτως ἀπὸ τε τῆς ἰδίας καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλων πείρας, ἔχοντες δ' ἴσως καὶ ἰδιοφυῆν εἰς ζωηρὰν παράστασιν τῶν νοημάτων, ἃ πρόκειται νὰ μεταδώσωσιν ἄλλοις, κατέστησαν δεινοὶ περὶ τὴν διδακτικὴν τέχνην. Τοιοῦτοι ἄνδρες συνεννοούμενοι καὶ συνεργαζόμενοι μετὰ τοῦ διδάσκοντος τὰ θεωρητικὰ μαθήματα—Ψυχολογίαν καὶ γυμνασιακὴν Παιδαγωγικὴν—πρέπει νάσχωσι τοὺς μέλλοντας ἑλληνοδιδασκάλους καὶ καθηγητὰς γυμνασίων εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἄλλοι μὲν εἰς τὴν τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων, ἄλλοι δ' εἰς τὴν τῶν μαθηματικῶν καὶ ἄλλοι εἰς τὴν τῶν φυσιογνωστικῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ πρακτικῆς παρασκευῆς τῶν μελλόντων νὰ διδάξωσιν ἐν τοῖς Ἑλλ. Σχολείοις καὶ Γυμνασίοις διδασκόντων. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἔγραψα ἐν ἐκτάσει πῶς ἐν φυλλαδίῳ φέροντι τὸν τίτλον «Ἐκπαιδευτικά» (τούτου ἀντίτυπον λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ πέμψω

πρὸς τὴν Διευθύνουσαν τὰ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου Ἐπιτροπῆν), ἐπαναλαμβάνω δ' ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ συντόμως τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐκεῖ ἐκτεθειμένων.

Νομίζω λοιπὸν ὅτι πρέπει:

α') Ἄν ὑπάρχουσιν ἀκόμη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἑλληνοδιδασκαλοὶ φέροντες πτυχίον «Ἐπιτροπειῶν ἐξεταστικῶν» νάπολυθῶσιν ἀμέσως ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας, ἀλλὰ νὰ λαμβάνωσι σύνταξιν εἴτε συνεπλήρωσαν εἴτε μὴ εἴκοσιν ἐτη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ.

β') Ὅσοι τῶν διδακτόρων τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ τῶν προλυτῶν τῆς Θεολογικῆς ἢ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἢ τῶν φερόντων πτυχίον φροντιστηρίου διδάσκουσιν ἐν Ἑλληνικοῖς Σχολείοις, ἐὰν δὲν συνεπλήρωσαν ἔτι δωδεκαετίαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, πρέπει νὰ ὑποχρεωθῶσι νάσκηθῶσιν ἐπὶ ἐξάμηνον.

γ') Πρὸς ἀσκήσιν τούτων πρέπει νὰ ἰδρυθῇ Διδασκαλεῖον, ἐν ᾧ θὰ διδάσκωνται οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος λειτουργοὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐντὸς πλήρους ἐξαμήνου παιδαγωγικὰ καὶ φυσιογνωστικὰ μαθήματα καὶ θάσκωνται πρακτικῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν.

δ') Εἰς τὰς ἀσκήσεις ταύτας νὰ καλῶνται ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κατὰ τμήματα οἱ Σχολάρχαι καὶ οἱ Ἑλληνοδιδασκαλοὶ, γινομένης οὕτω τῆς ἐκλογῆς, ὥστε νὰ μὴ προσκόπη ἡ λειτουργία τῶν ἐκπαιδευτηρίων, ἐν οἷς εἶνε διωρισμένοι οἱ καλούμενοι.

ε') Νὰ ἐπιτραπῇ καὶ τοῖς ἐκτὸς ὑπηρεσίας εὐρισκομένοις νὰ μετασχωσι τῶν ἀσκήσεων.

ς') Οἱ ἀσκούμενοι ὑπάλληλοι, ἂν ἀκροῶνται ἀνελλιπῶς τῶν μαθημάτων καὶ ἀσκῶνται ἐπιμελῶς νὰ λαμβάνωσιν ἐν ἐλάμβανον μισθὸν καὶ τὸ ἐξάμηνον τῶν ἀσκήσεων νὰ προσμετρηῆται κατὰ τὸν πρὸς ἀπονομὴν συντάξεως ὑπολογισμὸν ὡς χρόνος ὑπηρεσίας.

ζ') Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐξαμήνου νὰ ἐξετάζωνται καὶ οἱ εὐδοκιμοῦντες νὰ λαμβάνωσι νέον δίπλωμα, οὗτοι δὲ μόνον νὰ ἀναδιорίζωνται καὶ μόνον ἐν ὀρισθησομέναις διὰ νόμου περιπτώσεσι νάπολύωνται.

Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 20 Δεκεμβρίου 1903.

Γ. ΠΑΠΑΘΕΩΤΗΡΙΟΥ
Διευθυντῆς τοῦ Κρητικοῦ Διδασκαλείου

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΠΙ ΤΟΥ Β' ΘΕΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

ΤΟΥ Α' ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πάντες οἱ ὅπως δὴποτε λαβόντες ἀφορμὴν νὰ γνωρίσωσιν τοῦδε συν-εγγυς τὰ κατὰ τὴν Μέσῃν ἡμῶν Ἐκπαιδεύσειν ὁμολογοῦσιν ὅτι αὕτη τὰ μάλιστα ἀστοχεῖ ἐν τῇ ἐπιτελέσει τοῦ ἔργου αὐτῆς. Ἡ ἡμιμάθεια καὶ ἡ διὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐνασχόλησιν ἀνεπάρκεια τοῦ μεγαλητέρου μέρους τῶν ἀποφοίτων τοῦ Ἑλλην. Σχολείου καὶ τοῦ Γυμνασίου, ἡ σπάνις ἠθικῶν χαρακτήρων καὶ χρηστῶν τῇ κοινῶν μελῶν, καθὼς καὶ ἡ ἔλ-λειψις ἀνδρῶν πεπρωτισμένων δι' ἀρτίως θεωρητικῆς καὶ πραγματικῆς μορφώσεως, ἀποδίδονται, καὶ πάνυ δικαίως, εἰς τὰς ἀτελείας τῆς Μέσης ἡμῶν Ἐκπαιδεύσεως. Τὴν θεραπείαν τούτου ἐπιζητοῦσα καὶ ἡ διευθύνουσα τὰ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου ἀξιότιμος Ἐπιτροπεία, ἔγνω νὰ τάξῃ μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ ἐν θέμα ἀναφερόμενον εἰς τὸν κλάδον τούτον τῆς καθ' ὄλου ἐκπαιδεύσεως. Τὸ θέμα τοῦτο ἐπι-γράφεται «παιδαγωγικὴ μορφώσις τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν Ἑλ-λην. Σχολείων καὶ τῶν Γυμνασίων».

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εἰπῶμεν ὅτι πρὸς ἀνόρθωσιν καὶ βελτίωσιν τῆς Μέσης ἡμῶν Ἐκπαιδεύσεως ἔδει νὰ μὴ περιορισθῇ τὸ ἔργον τῶν μελῶν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου εἰς μόνην τὴν μελέτην τοῦ προ-μνησθέντος θέματος. Ἐπιβάλλεται, ὅπως μετὰ πολλῆς ἐπιστάσεως μελε-τηθῶσι καὶ ὅσον ἐνεστὶν εὐρύτερον συζητηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐπαίοντων πάντα τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα συνδέονται εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως μὲ τὴν ἐπὶ ἀσφαλεστέρων βάσεων ἐδραίωσιν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ σκοπιμώτερον καὶ ἀρτιώτερον διαρρυθμισιν τῆς Μέσης ἡμῶν Ἐκπαιδεύσεως. Βεβαίως οὐ-δεὶς ν' ἀμφισβητήσῃ δύναται ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ μορφώσις τοῦ διδακτι-κοῦ προσωπικοῦ εἶνε εἰς τῶν πρωτίστων παραγόντων τῆς ἐπιτυχοῦς δρά-σεως παντὸς ἐκπαιδευτηρίου, ὅπως οὐδὲ ν' ἀρνηθῇ τις δύναται ὅτι οἱ περισσώτεροι τῶν παρ' ἡμῖν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν δὲν ἔχουσι τύ-χῃ τῆς προσηκούσης παιδαγωγικῆς μορφώσεως, καὶ ὅτι πολλοὶ τούτων οὐχὶ ὀλίγον ἀποτυγχάνουσιν ἐν τῇ ἐνασχόλησιν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν, δι' ἄγνοιαν καὶ τῶν στοιχειωδεστέρων τῆς διδακτικῆς κανόνων.

Πλὴν δυστυχῶς δὲν ὀφείλεται εἰς μόνην τὴν ἑλλείψιν παιδαγωγικῆς μορφώσεως τοῦ συνόλου τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων ἢ ἀνεπαρκῆς καὶ ὑπὸ ἠθικῆν καὶ πραγματικῆν ἐποψίν μορφώσεως τῶν τροφίμων τοῦ Ἑλλ. Σχολείου καὶ τοῦ Γυμνασίου. Ἐφ' ὅσον ὁ ὀργανισμὸς τῶν σχο-λείων τούτων, τὰ προγράμματα τῶν ἐν αὐτοῖς διδασκομένων μαθημάτων, τὰ διδακτήρια καὶ τὰ διδακτικὰ ὄργανα καὶ βιβλία, ἔχουσι τὰς εἰς πάν-τας γνωστὰς ἑλλείψεις καὶ ἀτελείας, ἐφ' ὅσον ἐκ τοῦ ὀνομαστικοῦ δε-

καμήνου σχολικοῦ ἔτους χρησιμοποιοῦται διὰ τὴν τῶν διαφόρων μαθημά-των διδασκαλίαν μόλις πεντάμηνον χρονικὸν διάστημα, τῶν 3/5 τοῦ ἐτέρου πενταμήνου δαπανωμένων εἰς τὴν ἐνέργειαν ποικιλωνύμων ἐξε-τάσεων, μόνον σκοπόν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἔχουσιν τὴν συγκαλύψιν τῆς ἀμαθείας καὶ τὴν ἀπονομῆν τίτλων παραγωγῆς καὶ ἀπολύσεως εἰς νέους ὅλως ἀνεματίστους καὶ ὑπὸ ἠθικῆν καὶ πραγματικῆν ἐποψίν, ἐφ' ὅσον αἱ διατάξεις τῶν περὶ ἐξετάσεων Νόμων καὶ Β. Διαταγμάτων ἔχουσι τοιαύτας ὁπὰς καὶ τοιαύτην ἐλαστικότητα, ὥστε καὶ οἱ πλέον παχύδερ-μοὶ βόες νὰ διέρχωνται δι' αὐτῶν, ἐφ' ὅσον δὲν τίθεται φραγμὸς εἰς τὴν κατὰ τῶν θέσεων τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν ἐπιδρομῆν, διὰ τοῦ καθορι-σμοῦ πραγματικῶν προσόντων ἱκανότητος καὶ δὲν λαμβάνεται πρόνοια διὰ τὴν μόρφωσιν εἰδικῶν δι' ἕκαστον κλάδον τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας λειτουργῶν, ἀλλ' ἀπαιτεῖται μόνον ἡ παρουσία ἐνὸς ἀπολυτηρίου καὶ ἐνὸς σημειώματος τοῦ ἐκάστοτε ἰσχύοντος βουλευτοῦ ἵνα χρισθῇ τις δη-μόσιος ὑπάλληλος, ἐφ' ὅσον τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῆς μέσης ἐκπαι-δεύσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν διαθέσεων τοῦ τελευταίου κομματάρχικου καὶ εἰς οὐδὲν λογιζονται ἡ ἱκανότης καὶ ἡ χρηστότης τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ καθηγητοῦ ὑπὸ τῶν ἰθυόντων τὰς τύχας αὐτῶν, οὐδὲ ἀσχεῖται ἐπ' αὐτῶν πραγματικὸς, ἀκριβοδίκαιος καὶ συνεχῆς ἔλεγχος πρὸς ἐνθάρ-ρυνσιν τῶν εὐσυνειδήτως τὸ ἑαυτῶν καθήκον ἐκπληροῦντων καὶ πρὸς ἀποκοπὴν ἐκ τῶν μελῶν τοῦ διδακτικοῦ σώματος καὶ ἀποβολὴν τῶν ἀ-χρήστων καὶ ἐπιβλαβῶν στοιχείων αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν λαμβάνεται πρό-νοια πρὸς θεραπείαν ὄλων τῶν ἀνωτέρω πληγῶν τῆς Μέσης ἡμῶν Ἐκ-παιδεύσεως, δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν σωστικὴν βελτίωσιν αὐτῆς διὰ τῆς μονομεροῦς θεραπείας ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἑλλείψεώς της.

Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος σχολεῖα μεθ' ὄλην τὴν ἐπιτευξομένην παιδα-γωγικὴν μόρφωσιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν, δὲν θὰ παύσωσι νὰ παρασκευάζωσιν ἡμιμαθεῖς, ἀέργους, θεσιθήρας, ἀτελέστατα με-μορφωμένους καὶ οὐδὲν ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν ἀπολαμβάνοντας ἱατροῦς καὶ δικηγόρους καὶ καθ' ἑκατοντάδας νὰ ἐξαπολύωσι τούτους κατὰ τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ δημοσίου ταμείου, οὐδὲ θὰ δυνηθῶσι νὰ συν-τελέσωσιν εἰς τὴν παρασκευὴν ἀξίων τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν θεραπόντων τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν καὶ ἀνδρῶν ἱκανῶν ν' ἀναπτύξωσι τοὺς διαφο-ρους κλάδους τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν φυσικῶν προϊόντων, ὧν εὐμοιρεῖ ἡ ὠραία ἡμῶν πατρίς. Συνελόντι εἰπεῖν, δὲν θὰ δυνηθῶσι καὶ πάλιν ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Πολι-τείας καὶ τοῦ ἔθνους, οὐδ' εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς νεωτέρας κοινωνίας καὶ τὰς προόδους τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν.

Ἐκ τῶν σκέψεων τούτων ὀρμώμενοι ἐγνωματεύσαμεν ἀνωτέρω ὅτι ἔδει νὰ ἐξετασθῶσιν ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου πᾶ-σαι αἱ ἑλλείψεις τῆς Μέσης ἡμῶν Ἐκπαιδεύσεως καὶ νὰ προταθῶσι τὰ πρὸς θεραπείαν αὐτῶν πρόσφορα μέτρα. Ἐπειδὴ δὲ μὴ τὰ ἀξιότιμα καὶ παντὸς ἐπαίνου ἄξια μέλη τῆς ἐπιτροπείας τῆς διευθυνούσης τὰς τοῦ συνεδρίου ἐργασίας, τὰ ὁποῖα ἔσχον καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συγλή-σεως αὐτοῦ, ἔγνωσαν νὰ περιορίσωσι πᾶσαν ἐπὶ τῆς ἐν λόγῳ βαθμίδος

τῆς ἐκπαιδεύσεως συζήτησιν ἐπὶ μόνου τοῦ προμνησθέντος θέματος, ἀναγκασόμεθα καὶ ἡμεῖς, ταῖς διατάξεσι τοῦ κανονισμοῦ ἐπόμενοι, νὰ μὴ ἐξέλθωμεν τῶν τεθέντων ὁρίων, πρὸς δὲ νὰ προσπαθῶμεν ὅπως τὴν γνώμην ἡμῶν, περὶ τῆς παιδαγωγικῆς μορφώσεως τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν Ἑλλ. Σχολείων καὶ τῶν Γυμνασίων, δι' ὀλίγων ἐκθέσωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς:

Πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν ἢ πλειονότης τῶν παρ' ἡμῖν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων ἐπρέσβευε, καὶ σήμερον ἔτι ἀπαντῶσι μεταξὺ αὐτῶν εὐάριθμοί τινες δοξάζοντες, ὅτι, διὰ τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῆς Μέσης ἡμῶν Ἐκπαιδεύσεως περιττόν ἐστι χρῆμα ἢ γνώσις τῶν θεωρημάτων τῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐρβάρτου γιγαντιαίοις βήμασιν ἐπὶ τὰ πρόσω χωρούσης παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης. Κατὰ τὴν σφαλερὰν γνώμην τούτων οἱ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν φιλολογίαν ἢ τὰ Μαθηματικά καὶ τὰ Φυσικὰ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ διδασκούντες, οὐδόλως ἔχουσιν ἀνάγκην τῶν κανόνων τῆς διδακτικῆς ὅπως εὐδοκίμως διδάξωσι τὰ ἐν τοῖς προγράμμασι τοῦ Ἑλλ. Σχολείου καὶ τοῦ Γυμνασίου ἀναγραφόμενα μαθήματα.

Οἱ ταῦτα ὑποστηρίζοντες συγχέουσι τὴν ἐπιστημονικὴν μὲ τὴν παιδαγωγικὴν μόρφωσιν καὶ τὸν καλὸν ἐπιστήμονα μὲ τὸν δόκιμον διδάσκαλον. Ὑποπίπτουσι δὲ εἰς τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, εἰς τὸ ὅποιον θὰ ὑπέπιπτον καὶ ἐὰν ἔλεγον ὅτι ὁ δεινὸς ἀρχαιοδίφης, ὁ εὐχερέστατα διακρίνων ἀπ' ἀλλήλων τοὺς διαφόρους ρυθμοὺς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, εἶνε καὶ ἄριστος ἀρχιτέκτων ἢ ὅτι ὁ βυρσοδέψης ὁ κατεργαζόμενος στερεὰ δέρματα καὶ ὁ τὴν ποιότητα τούτων εὐχερῶς διακρίνων δερματέμπορος, οἱ οὐδέποτε λαβόντες ἀνά χειρὸς τὰ τοῦ σκυτοτόμου ἐργαλεῖα, εἶνε καὶ ἐπιδέξιοι σανδαλοποιοί.

Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ὁ τυχὼν ἀρτίας ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, ὁ μὴ στερούμενος εὐφυΐας τινὸς καὶ ὁ μετὰ ζήλου ἐπιιδόμενος εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ διδάσκαλος δύναται σὺν τῷ χρόνῳ ἐὰν δὲν εἶνε ἐντελῶς ἄπειρος τῶν ψυχολογικῶν ἀρχῶν, νὰ καταστήσῃ καρποφόρον πῶς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Πλὴν ἐπὶ πόσα ἔτη δὲν θὰ κυμαίνεται οὗτος, ἐν ἀβεβαιότητι εὐρισκόμενος, μεταξὺ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς διδακτικῆς μεθόδου; καὶ πόσα ἄστοχα πειράματα δὲν θὰ κάμῃ εἰς βάρος τῶν δυστυχῶν μαθητῶν του, μέχρις ὅτου διανοῆξῃ σχολιὰν τινα ἀτραπὸν μετὰ δυσκολίας φέρουσιν εἰς τὸν ἐπιδικώμενον σκοπὸν; Καὶ ταῦτα ἐν ᾧ ὑπάρχουσιν εὐρεῖται λεωφόροι, ἀσφαλέστατα καὶ συντομώτατα εἰς τὸ σκοπούμενον τέρμα κατευθυνόμενοι, τὰς ὁποίας διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἐχάραξε καὶ εὐδάτους κατέστησεν ἢ ἀδιάλειπτος καὶ ἐπισταμένη συνεργασία τῶν διασπῆμων παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν.

Ὁ διδάσκαλος, ὁ ὅποιος ἐπιλαμβάνεται τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἔχων ὡς μόνον ἐφόδια εἰδικῆς τινῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως καὶ ἀμυδρᾶς τινῆς ἀναμνήσεως τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας τῶν παρ' οἷς ἐμαθήτευσε ποτε διδασκάλων, δύναται μὲν νὰ ἐρμηνεύσῃ καλῶς τὰ χωρία τῶν διαφόρων συγγραφέων, νὰ λύῃ τὰς ἐν αὐτοῖς ἀπαντῶσας γραμματικὰς ἀνωμαλίας ἢ τὰ διάφορα προβλήματα τῆς μαθηματικῆς καὶ τῆς φυσικῆς, ν' ἀνα-

πτύσῃ ἐπὶ ὁλοκλήρους ὥρας ἱστορικὰ καὶ ἄλλα τινὰ τοῦ κύκλου τοῦ θέματος καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πολυμάθειαν, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτοῦ εἶνε παιδαγωγοῦσα καὶ καρποφόρα. Διότι ὁ τοιοῦτος διδάσκαλος, ἐὰν κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν θεμάτων τινος δὲν ἀπερροφήθῃ ὅλως ὑπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ μέρους αὐτοῦ, ἐὰν ἔχῃ μικρὰν τινα παρατηρητικότητα καὶ κόκκον εὐσυνειδησίας, κατερχόμενος τῆς ἔδρας του θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αὐτὸς μὲν πλείω τοῦ δέοντος, καὶ οὐχὶ ἴσως ἄνευ στενοχωρίας τινός, ἐλάλησεν, οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἂν οὐχὶ οὐδέν, πάντως ἕμως μὴδαμινὰ ἐκαρπώθησαν. Καὶ τοῦτο διότι θὰ διέκρινεν, ὅτι, καθ' ἕνα χρόνον αὐτὸς ἐλάλει, οὐδὲν διαφέρον παρὰ τοῖς ἀκροαταῖς αὐτοῦ ἐγενῆτο διὰ τὸ ἀναπτυσσόμενον θέμα, οὐδὲ προσεῖχον οὗτοι τὸν νοῦν εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, ἐκτὸς ἐλαχίστων τινῶν, καὶ δὴ τῶν ἐπιμελεστέρων τῆς τάξεως, οἱ ὅποιοι μετὰ πολλοῦ κόπου κατῴρθον νὰ ἔχωσι πρὸς αὐτὸν ἐστραμμένα τὰ βλέμματα, καίτοι κατὰ διαλείμματα κατελαμβάνοντο ὑπὸ νάρκης· πάντες δὲ οἱ λοιποὶ παντοιοτρόπως ἐξεδήλουν τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς ἀθημονίαν, μεταπίπτοντες ἀπὸ ἀταξίας εἰς ἀταξίαν καὶ ζητοῦντες νὰ βραχύνωσιν ὅσον ἔνεστι περισσώτερον τὴν ἀνιαρὰν δι' αὐτοὺς ἐπὶ τῶν σχολικῶν ἐδράνων προσήλωσιν.

Εὐτυχῶς ἀπὸ τινος χρόνου καὶ δὴ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἡμῶν Πανεπιστημίῳ ἔδρας τῆς τε καθ' ὅλου καὶ τῆς γυμνασιακῆς Παιδαγωγικῆς—ἧτις ἐπὶ βραχυτάτον χρόνον λειτουργήσασα καὶ εὐχόμενος ἀποδώσασα καρπούς, παραμένει, ὡς μὴ ὠφελειν, ἀπὸ πολλοῦ κενὴ ἐπὶ μεγίστη ζημίᾳ τῆς ἐκπαιδεύσεως—καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ἐκδόσεως ὁδηγίων τινῶν πρὸς διδασκαλίαν τῶν Θρησκευτικῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, παρατηρεῖται μεταξὺ τοῦ μεγαλητέρου μέρους τῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης ἡμῶν Ἐκπαιδεύσεως ῥοπή τις πρὸς ἀπόκτησιν παιδαγωγικῶν γνώσεων καὶ πρὸς βελτίωσιν τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας αὐτῶν.

Πλὴν δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μόνον, πρέπει ὑπὸ τῆς πολιτείας ἄφθονα νὰ παρασχεθῶσι τὰ μέσα, ὅπως καὶ οἱ ἐν ὑπηρεσίᾳ διατελοῦντες καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι καὶ οἱ μέλλοντες τοιοῦτοι, καὶ τῶν θεωρημάτων τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης νὰ μυηθῶσι καὶ τῶν κανόνων τῆς διδακτικῆς τέχνης κάτοχοι νὰ γείνωσι καὶ εἰς τὸ τοῦ διδασκάλου ὑψηλὸν ἔργον νὰ χειραγωγηθῶσι.

Ταῦτα δὲ πάντα φρονούμεν ὅτι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῶσι διὰ τῆς λήψεως τῶν ἐξῆς μέτρων.

1) Νὰ πληρωθῇ ὅσον ἔνεστι ταχύτερον ἢ ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἡμῶν Πανεπιστημίῳ ἔδρα τῆς τε καθ' ὅλου καὶ τῆς γυμνασιακῆς Παιδαγωγικῆς, καλούμενου εἰς ταύτην ἐκείνου, ὅστις κέκτηται μεμαρτυρημένην ἱκανότητα ὅπως τὰ μαθήματα ταῦτα καὶ τὰ πρὸς ταῦτα ἀμέσως συνδεόμενα εὐδοκίμως διδάξῃ.

2) Νὰ ἰδρυθῇ παρὰ τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ ὡς παράρτημα αὐτοῦ νὰ θεωρηθῇ, ἐν πλήρει πρότυπον Γυμνάσιον, τὸ ὅποιον νὰ ὀργανωθῇ ἐπὶ τοιοῦτων περιπέου βάσεων: α') Διευθυντῆς αὐτοῦ καὶ ἀνώτερος ἐπόπτης

νὰ εἶνε ὁ τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητής. β') Ὑποδιευθυντῆς ὑπὸ τὰς ἀμέσους τοῦ διευθυντοῦ διαταγὰς διατελών, χρέη δὲ ἐπιμελητοῦ τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων ἐκπληρῶν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ σχολείου διεύθυνσιν ἔχων, νὰ διορίζηται διδάκτωρ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, κεκτημένος ἀρκοῦσαν παιδαγωγικὴν μόρφωσιν καὶ διδακτικὴν ἐμπειρίαν, καὶ οὐχὶ ἄμιρος τῶν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ σχολείου ἀναγομένων. γ') Τὸ λοιπὸν διδακτικὸν προσωπικὸν νὰ ἐκλέγηται ἐκ τῶν δοκιμωτέρων διδασκάλων καὶ καθηγητῶν καὶ νὰ διορίζηται καὶ ἀπολύηται τῇ προτάσει τοῦ διευθυντοῦ. δ') Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἐκάστη τάξει ἐγγραφομένων μαθητῶν νὰ μὴ ὑπερβαίη τοὺς 20 ἢ τὸ πολὺ τοὺς 25. ε') Ἡ διδασκαλία τῶν διαφόρων μαθημάτων νὰ ἀνατίθεται οὐ μόνον εἰς τοὺς τακτικοὺς τοῦ προτύπου Γυμνασίου καθηγητὰς καὶ διδασκάλους ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀσκουμένους εἰς τὸ τοῦ διδασκάλου ἔργον· καὶ ζ') Νὰ μὴ στερῆται τῶν ἀναγκαίων ἐργαστηρίων καὶ διδακτικῶν ὀργάνων.

3) Οἱ τὸ 4ον ἔτος τῶν σπουδῶν των διανύοντες φοιτηταὶ ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων τῆς Φιλοσοφικῆς καὶ οἱ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς νὰ ὑποχρεωθῶσιν, ὅπως καθ' ὠρισμένας ὥρας παρακολουθῶσι τὴν ἐν τῷ προτύπῳ Γυμνασίῳ διδασκαλίαν τῶν τοῦ κλάδου των μαθημάτων. Δι' ὅλους δὲ τοὺς τῶν προμνησθεισῶν σχολῶν φοιτητὰς νὰ καταστῇ ὑποχρεωτικὸν τὸ μάθημα τῆς Παιδαγωγικῆς ὡς καὶ τὰ συναφῆ εἰς τοῦτο μαθήματα, εἰς τὰ ὅποια νὰ συνεξετάζωνται μετὰ τῶν εἰδικῶν εἰς τὸν κλάδον αὐτῶν μαθημάτων.

4) Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν προειρημένων σχολῶν, οἱ ἐπιμέμνητοι ν' ἀσκήσωσι τὸ τοῦ διδασκάλου ἔργον νὰ ὑποχρεωθῶσι μετὰ τὴν λήψιν τοῦ πτυχίου των: α') Νὰ παρακολουθῶσιν ἀνελλιπῶς ἐπὶ ἐν σχολικὸν ἔτος τὰ μαθήματα τοῦ προτύπου Γυμνασίου. β') Νὰ διδάσκωσιν ἐν αὐτῷ καθ' ἡμέρας καὶ ὥρας ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ ὀριζομένης, πάντα τὰ εἰς τὸν κλάδον αὐτῶν ἀναγόμενα μαθήματα, παρισταμένου καὶ τοῦ Διευθυντοῦ, ἢ τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ ἢ τοῦ ἀρμοδίου τῆς τάξεως καθηγητοῦ. γ') Νὰ παρίστανται εἰς τὰς παιδαγωγικὰς τοῦ συλλόγου τῶν ἐν τῷ προτύπῳ Γυμνασίῳ διδασκόντων συνεδρίας, αἱ ὅποια δέον νὰ συγκροτῶνται ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ ἅπαξ τοῦλάχιστον τῆς ἐβδομάδος καὶ δ') Νὰ ὑφίστανται μετὰ ἐνιαυσίαν πρακτικὴν ἀσκήσιν, πρακτικὴν δοκιμασίαν, μεθ' ἣν δόκιμοι κρινόμενοι νὰ λαμβάνωσι τὴν ἀδειαν τοῦ νὰ μετέρχωνται τὸν διδασκαλόν.

5) Οἱ ἐν ἐνεργείᾳ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, οἱ ἔχοντες ὑπηρεσίαν βραχυτέραν τῶν 15 ἐτῶν, καὶ οἱ βουλόμενοι ἐκ τῶν λοιπῶν νὰ τοποθετῶνται ἐκ περιτροπῆς εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις σχολεῖα νὰ ρυθμίζωνται δὲ τὰ ὁρολόγια τῶν προγραμμάτων, οὕτως, ὥστε νὰ δύνανται καὶ τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίαν τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων ἀνελλιπῶς νὰ παρακολουθῶσιν ἐπὶ ἔτος τοῦλάχιστον καὶ εἰς τὰ μαθήματα τοῦ προτύπου Γυμνασίου ἡμέραν παρ' ἡμέραν, νὰ παρίστανται, εἰς τὰς διαφόρους τάξεις αὐτοῦ διανεμόμενοι, καὶ νὰ διδάσκωσιν ἐν αὐτῷ ἅπαντα τὸν κύκλον τῶν μαθημάτων τοῦ κλάδου των, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ

διευθυντοῦ ἢ τοῦ ὑποδιευθυντοῦ καὶ τοῦ ἀρμοδίου τῆς τάξεως καθηγητοῦ.

6) Νὰ ἀνατεθῇ εἰς εἰδικούς ἀνδρας ἢ εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν μετάφρασις καὶ συγγραφή συγγραμμάτων Παιδαγωγικῆς καὶ Διδακτικῆς καθὼς καὶ ὁδηγῶν διδασκαλίας ἕλων τῶν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως διδασκομένων μαθημάτων. Τὴν ἐκδοσιν τούτων ν' ἀναλάβῃ τὸ Κράτος, τὸ ὅποιον νὰ ὑποχρεώσῃ ἅπαντας τοὺς λειτουργοὺς τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως νὰ ἀγοράζωσιν ἐλάκλειρον τὴν σειρὰν αὐτῶν ἐπὶ μετρίῳ τιμῆματι· καὶ

7) Νὰ διορισθῶσι μόνιμοι, εἰδικοί, πεπειραμένοι καὶ ἠθικοὺ καὶ σταθεροῦ χαρακτήρος ἐπιθεωρηταί, οἱ ὅποιοι οὐ μόνον νὰ ἐποπτεύωσι τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν ἐν λόγῳ σχολείων, ἀλλὰ καὶ νὰ καθοδηγῶσιν αὐτὸ εἰς τὸ ἔργον του, νὰ διδάσκωσιν ἔστιν ὅτε ἐν ἐκάστῳ τῆς δικαιοδοσίας των σχολείῳ ὑποδειγματικῶς καὶ νὰ συγκαλῶσι κατὰ τὰς διακοπὰς ἐν τῇ ἔδρᾳ αὐτῶν τοπικὰ παιδαγωγικὰ συνέδρια πρὸς συζητήσιν ἐπὶ διαφόρων παιδαγωγικῶν καὶ σχολικῶν ζητημάτων.

Ἐν Τρικάλαις τῇ 10 Δεκεμβρίου 1903.

I. N. ΒΑΪΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

[*Ἀνακοινωθὲν εἰς τὸ Ἰόν Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον*]

Κύριε Πρόεδρε,

«Πλοῖον ἀνερμάτιστον οὐκ εὐπλοεῖ» καὶ κοινωνία ἀνευ ἔρματος ἠθικοῦ οὐ δύναται ἀφικέσθαι αἰσίως καὶ εὐσταλῶς εἰς τὸν ὄρμον τῆς παραγωγῆς, προόδου, εὐημερίας καὶ εὐκλείας. Ἔρμα ἄρα καὶ θέμεθλον τῆς κοινωνίας ἡ ἠθικὴ ἀγωγή καὶ μόρφωσις. Κιθωτὸς αὐτῆς καὶ θεματοφύλαξ ἡ Ἐκκλησία. Κέρβερος ἀγρυπνος καὶ πανόπτης Ἄργος ἡ πολιτεία. Οὖριος δὲ καὶ ἐπικουρικὸς ἄνεμος πρὸς εὐπλοῖαν καὶ εὐδῶσιν τὸ σχολεῖον, περὶ οὗ νῦν ἡ φροντίς καὶ ἡ σκέψις πάντων.

Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Αἰόλου, ὃν ἐκπροσωπεῖ τό γε νῦν τὸ ὑπὸ τὴν προεδρείαν Ὑμῶν Συνέδριον, ἐνασμενίζονται βεβαίως πάντες νὰ συνεισφέρωσι τι πνεῦμα καὶ πέμψωσιν ἀπανταχόθεν πνευματεμφόρους οὐρίας ιδέας περὶ βελτιώσεως τῶν οὐ καλῶς ἐχόντων ἐν τῷ ἐν γένει ἐκπαιδευτικῷ κλάδῳ, δι' ὧν τὸ Συνέδριον Ὑμῶν ἐκλέγον τοὺς καθαρῶς καὶ γνησίως ιδεώδεις οὐρίους ἀνέμους καὶ δι' αὐτῶν πληρῶν τοὺς ἀσχοῦς αὐτοῦ ἀπολύσει εἴτα αὐτοὺς κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν καὶ οὕτω πάντες πανταχοῦ εὐπλοήσουσιν, ὅπου γῆς ἑλληνικῆς ἐλευθέρως καὶ μὴ, ἀποβλέποντες ὡς εἰς πολικὸν ἀστέρα καὶ ὀδηγούμενοι οἴονεϊ ὑπὸ φωτοσόλου σωστικοῦ φάρου.

Εἰς τὴν πλουσίαν τράπεζαν τοῦ Συνεδρίου ὑμῶν, κύριε Πρόεδρε, σπαύδομεν καὶ ἡμεῖς, ὅσον μικροὶ καὶ ἀσήμαντοι, νὰ προσενέγκωμεν τὸ ψυχίον ἡμῶν, ἐν καὶ μόνον ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἀποτόλμῃ ἡμῶν ταύτῃ τὸ γραφικόν, ὅτι ἔστιν ὅτε ἡ δύναμις καὶ ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.

Ὅ τι δὲ ἐπὶ ἱκανᾷ ἔτη, καὶ μαθητευόμενοι ἐν ἐδωλοῖς γυμνασιακοῖς καὶ Πανεπιστημιακοῖς καὶ διδασκαλεύοντες ἐν ἔδραις σχολικαῖς ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἐκομισάμεθα ἐν πῆρᾳ ἐκ πείρας, τοῦτο καὶ μόνον, εἴτε ὀρθὸν εἴτε μὴ δόξει ἄλλοις, ἐρχόμεθα διὰ τῆς παρουσίας γνωρίσαι ὑμῖν.

Ὅμολογουμένως τὸ σέβας καὶ ἡ τορὸς προσοχῆ τῶν προγεγενημένων εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν καὶ τὴν μετὰ ζέσεως καὶ θερμῆς διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν αὐτῆς γραμμάτων ὥρισαν αὐτοῖς θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐπίζηλον καὶ ὑπὸ ἄλλην μὲν, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν, ὥστε νῦν ἡμεῖς, ὑπὸ ταύτην τοῦλάχιστον τὴν ἠθικὴν ἔποψιν κατὰ πολὺ αὐτῶν νὰ ὑπολειπώμεθα ἢ ὥστε στεφάνου ἄξιοι νὰ ὤμεν «οἱ γὰρ ὑπολειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται».

Οἱ ἀρχαιότεροι ἡμῶν ἐν τοῖς προγράμμασι τῶν σχολείων ἔπραττον, ἔτι σήμερον οἱ πρακτικοὶ Ἄγγλοι πράττουσι, παρέχοντες τὴν πρώτην

πάντοτε θέσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Θρησκευτικῶν. Ἡμῖν δὲ τοῖς νεωτέροις σχεδὸν τι γελοῖον καὶ μονοῦ μωρὸν τὸ τοιοῦτον δοκεῖ.

Ἔνεκα δὲ τῶν ἐπιπολαζουσῶν ταυῶν ὀρθολογιστικῶν καὶ ὑλιστικῶν λεγομένων ιδεῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, αἵτινες ἄλλως αὐτόχρημα ἀσέβεια, καὶ ἀθεῖσμος καὶ ἐμπαιγμὸς πρὸς πᾶν ἱερὸν καὶ ὅσιον ἀκούουσι, καταθνήσκομεν γέλῳτι καὶ ἐὰν ἀπλοῦς μόνον λόγος γένηται ἐν οἰοισθήποτε ὁμίλοις καὶ συναναστροφαῖς ἔτι οἰκογενειακαῖς περὶ τῶν τῆς θρησκείας, ἀνεχόμενοι τὸ πολὺ τοιαῦτα χαριεντισμοῦ καὶ διαχύσεως χάριν. Δὲν διαφέρει δὲ τούτου πολὺ καὶ ἡ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς διδασκάλους τῶν ἱερῶν. Ἡ δὲ ἐν τοῖς σχολικοῖς προγράμμασι κατὰταξις αὐτῶν σχεδὸν ποικιλίας ἔνεκεν καὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι εἶνε ἀνεκτὴ καὶ κατὰ σειρὰν μὲν πάντοτε ἐν τοῖς προγράμμασι δίδεται ἡ πρώτη θέσις εἰς αὐτά, πράγματι δὲ ὀρίζεται αὕτη κατ' ἀξίαν ὡς ἡ ἐσχάτη. Δικαίως δὲ ἴσως καὶ οἱ γονεῖς λέγουσιν εἰς τὰ τέκνα των τοὺς μαθητὰς «κύτταξε, παιδί μου, νὰ ἔχῃς καλὸν βαθμὸν εἰς τὰ Ἑλληνικά, Λατινικά καὶ Μαθηματικά καὶ δὲν πειράζει, ἂν ἔχῃς κακὸν βαθμὸν εἰς τὰ Ἱερά!» Οἱ δὲ πρακτικοὶ Ἄγγλοι οὐδένα κρίνουσιν ἄξιον πτυχίου, ἂν, καὶ μετὰ τὴν ἀρίστευσιν αὐτοῦ εἰς ἅλα τὰ μαθήματα μὴ ἀριστεύσῃ ἐπίσης καὶ μὴ ὑποστῇ ἐπιτυχῇ ἐξέτασιν εἰς τὰ Ἱερά. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἀκαρπὸν παρ' ἡμῖν καὶ ἄγονον τῆς διδασκαλίας τῶν ἱερῶν μαθημάτων, ὡς καὶ τῶν ἀναλόγων βοηθητικῶν διδακτικῶν θρησκευτικῶν βιβλίων.

Αἴτια δὲ τούτων: α') ὅτι οἱ διδάσκοντες αὐτοὶ ἢ ἀπογοητευόμενοι ἀπόλλουσι τὸ σθένος ἢ διότι δὲν θερμαίνει αὐτοὺς ὁ ἱερὸς ζήλος πρὸς τὰ θεῖα καὶ τὴν πάτριον ἡμῶν θρησκείαν· β') ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ διδάσκοντες δὲν τυγχάνουσιν εὐμοιροῦντες εἰδικότητος εἰς τὸ διδασκόμενον ἱερὸν μάθημα. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἕλως τυπικὴ καὶ ξηρὰ μόνον διδασκαλία αὐτῶν, περιοριζομένη ἐντὸς τῶν ὀρίων τοῦ κειμένου τῶν διδακτικῶν ἱερῶν βιβλίων· γ') ὅτι τὸ διδακτέον ὑλικὸν συνήθως οὕτω ξηρῶς καὶ ἀνοσίως ἐκτεθειμένον ἔστιν ἐν τοῖς κειμένοις τῶν διδακτικῶν ἱερῶν βιβλίων, ὥστε νὰ μὴ κινή τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ καὶ παντὸς ἀναγνώστου· δ') ὅτι οἱ διδάσκοντες δὲν ἐνθαρρύνονται καὶ δὲν ἀνταμείβονται ὡς δεῖ· ἐπιβαρύνονται δὲ μὲ ὑποχρεώσεις πολλάκις πλέον ἢ κατ' ἀνθρώπον, τῶν δικαίων αὐτῶν ἀξιώσεων ἕλως παραβλεπομένων. ε') ὅτι δὲν ὑπάρχει νόμος ἐξασφαλίζων αὐτοὺς ἀπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἰδιτροπιῶν τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ, οὐδὲ νόμος τοῦλάχιστον προβλέπων διὰ τοὺς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἑλλ. Κράτους διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ μέλλοντος αὐτῶν ἐν πονηραῖς καὶ χαλεπαῖς ἡμέραις διὰ τινος συντάξεως· ς') ὅτι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν τὰ σχολικὰ προγράμματα λίαν γλίσχρα, φειδωλὰ καὶ πενιχρὰ εἰσι καθρητισμένα, ὥσει νὰ ἐφοδούμεθα μὴ τὰ τέκνα ἡμῶν γίνωσι τέλειοι θεολόγοι χριστιανοί· διὰ τοῦτο ἴσως καὶ δικαιολογούμενοί τινες προσεπιλέγουσι «δὲν θὰ γίνωσιν οἱ μαθηταὶ παπάδες».

Ταῦτα δὲ λέγοντες ἐννοοῦμεν:

Α'. Τὴν ἐν τοῖς προγράμμασι τινῶν σχολῶν διαλάμπουσαν 1) παντελῆ ἀπουσίαν τοῦ ἐν τοῖς νῦν μάλιστα καιροῖς ἀναγκαιστατοῦ μαθήματος τῆς «Ἀπολογίας τοῦ Χριστιανισμοῦ» μαθήματος οὕτινος ἢ διδασκα-

λία πρὸ πολλοῦ εἰσῆκται εἰς ἄλλα ἄλλων κρατῶν ἐκπαιδευτήρια, οὐ μόνον ἱεροσπουδαστήρια, ἐκκλ. σχολάς, Θεολ. ἀκαδημίας καὶ Πανεπιστημίων Θεολογικὰς σχολάς, ἀλλὰ καὶ εἰς σχολεῖα τῆς Μέσης ἐκπαιδύσεως, οἷα τὰ παιδαγωγικὰ ἀμφοτέρων τῶν φύλων σχολεῖα. Ἡ ἔλλειψις τοῦ μαθήματος τούτου παρ' ἡμῖν ὅπου ἀνάγκη εἶνε γενική, μὴ ἐξαιρουμένων μάλιστα μηδ' αὐτῶν τῶν εἰδικῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ παντελῆς ὑπάρχει ἔλλειψις παρ' ἡμῖν καταλλήλων διὰ σχολεῖα διδασκτικῶν τοῦ μαθήματος τούτου βιβλίων. Καὶ ἐάν ποτε ἐνεκρίνετο ἡ εἰσαγωγή τῆς διδασκαλίας ταύτης ἐν τοῖς ἱεροσπουδαστηρίοις, ὡς καὶ ἐν τοῖς Γυμνασίοις καὶ παιδαγωγικοῖς σχολείοις, διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ἀνωτέρας τάξεως, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐτοιμῶς ἀν' ὑποβάλοιμεν, ὅπου δεῖ, χειρόγραφον ἐγχειρίδιον πρὸς ἔγκρισιν.

2) Τὴν ἔλλειψιν ἢ πλημμελῆ διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησιολογικῆς, μαθήματος ὅσον εὐκολωτάτου, τόσον καὶ τερπνοτάτου, ἅμα δὲ καὶ ἀναγκαιστάτου διὰ πάντα ἀνεξαιρέτως χριστιανόν, τῶν ὑπαρχουσῶν ἐκδόσεων ὀλίγων ἀνταποκρινομένων πρὸς τὸν σκοπόν, ὡς μὴ παιδαγωγικῶς (διδασκτικῶς τε καὶ μεθοδικῶς) συντεταγμένων μηδὲ τὸ παράπαν ἐφωδιασμένων διὰ τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαιῶν εἰκόνων κτλ.

3) Τὴν διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς, μὴ γινομένην ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς τοιαύτης Φιλοσοφικῆς, συνωδᾶ τοῖς ὑπαγορευμασι τοῦ ἐν ᾧ ζῶμεν αἰῶνος· τοῦθ' ὅπερ τὰ μάλιστα ἀν' συνετέλει εἰς ἐδραῖωσιν μὲν καὶ κραταῖωσιν τῆς προϋπαρχούσης ὀλίγης πίστεως, ἀπεμπολὴν δὲ καὶ φυγᾶδευσιν καὶ διασκέδασιν πάσης ἀγλῦος ἀμφιβολίας καὶ ἀπιστίας.

4) Τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλ. Ἱστορίας, ἐξ ἧς κεφάλαιά τινα ἢ ἐλλείπουσιν ὅλως ἢ ἀτελῶς λίαν ἐκτίθενται. Πάντως φέρ' εἰπεῖν, ὠφελιμωτάτη καὶ ἀναγκαιστάτη ἐστὶν ἢ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ γνῶσις τῆς Ἱστορίας τοῦ σχίσματος τῆς Δυτικῆς ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐνθα παύουσιν αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι· καὶ τοῦτο, ὅχι μόνον ἐξ ὑποκειμενικῆς, τῆς ὑπερασπίσεως ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀντικειμενικῆς, τῆς καθ' ἡμῶν κατηγορίας, ἀπόψεως. Τὸ αὐτὸ ρητέον καὶ περὶ ἄλλων τινῶν Ἐκκλησιῶν· Προτεσταντικῆς, Ἀρμενικῆς καὶ αὐτῶν ἐτι τῶν Ὀρθόδοξων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν (Ρωσικῆς, Ἑλληνικῆς, Ρουμανικῆς, Σερβικῆς, Μαυροβουνιωτικῆς, Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης καὶ τῆς Βουλγαρικῆς).

Ἐπίσης ἐν τέλει τῆς Ἱστορίας ἐκάστης τῶν Συνόδων (Οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν) ἔπρεπε νὰ ὦσιν ἐκτεθειμένα τὰ διάφορα διδασκτικὰ πρακτικὰ καὶ κοινωφελῆ πορίσματα.

5) Τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας II. καὶ K. Διαθήκης, γινομένην συνήθως ἐπὶ τῇ βᾶσει ἐγχειριδίων, ἐν οἷς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, πᾶν σχεδὸν κατὰ κεφάλαιον διδασκτικὸν πρακτικὸν πόρισμα ἐκ τοῦ διδασκομένου μέρους λείπει. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην οἱ προγενέστεροι ἡμῶν, ὡς ὁ ἀείμνηστος Γρ. Καλαγάνης καὶ εἴ τις ἄλλος ἦσαν πρακτικώτεροι, ἀλλὰ τὰ πρακτικὰ ἔργα αὐτῶν ἐτέθησαν εἰς τὸν κάλαθον τῆς ἀχρηστίας διὰ τὴν ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ ἄλλων θεωρητικωτέρων! Τοῦτο αὐτὸ ρητέον καὶ δι' ἄλλα διδασκτικὰ δοκίμια τῆς πολιτικῆς Ἱστορίας· διότι ὁ μα-

θητῆς πολλὰ ἱστορήματα διδάσκειται καὶ μανθάνει, χωρὶς νὰ γινώσκῃ τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ὠφέλειαν τούτων. Ἄλλ' οὐδὲ δίκαιον ἀν' εἶχεν, εἴ τις ἀντέλεγεν, ὅτι τοῦτο ἔργον τοῦ διδασκάλου ἐστὶ καὶ οὐχὶ τῶν βιβλίων· διότι οὔτε πάντες οἱ διδάσκαλοι εἰσιν ἔμπειροι καὶ ἐφωδιασμένοι πρὸς τοῦτο, ὡς ἐφθήμεν εἰπόντες, οὔτε δὲ τὰ κατάλληλα βιβλία πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς προωρισμένα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῶν Σχολείων. Τοῦτ' αὐτὸ ρητέον ἐπίσης καὶ περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς πολιτικῆς γεωγραφίας καὶ τῶν πρὸς τοῦτο διδασκτικῶν βιβλίων, ἐστερημένων πάσης ἀλληλουχίας πρὸς τὴν ἱστορικὴν, πλουτοπαραγωγικὴν, ἐθνολογικὴν, ἐθιμολογικὴν κ.τ.λ. τάξιν καὶ θέσιν τῶν πλείστων χωρῶν, πόλεων κ.τ.λ. Ἐντεῦθεν δὲ καταφανῆς καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς διδασκαλίας τῆς Πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου· διότι ταῦτα παρ' ἡμῖν ἀφωρισμένα εἰσὶ τὸ πολὺ διὰ τὰς ἐμπορικὰς σχολάς, ἐν ᾗ ἐν ἄλλαις κράτεσι θεωρεῖται ἡ διδασκαλία αὐτῶν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, διὰ παιδαγωγικὰς καὶ ἄλλας σχολὰς καὶ διότι τὰ σχολεῖα εἶνε διὰ τὸν λαόν· ὁ δὲ λαὸς δὲν δύναται νὰ πέμπῃ τὰ τέκνα αὐτοῦ εἰς τὰς εἰδικὰς ἐμπορικὰς σχολὰς.

6) Τὴν ἀτελῆ διδασκαλίαν τῆς Ἱερᾶς Κατηχήσεως, μαθήματος, ὅπερ ἄλλως τε ἐν τοῖς ἀναγκαιστάτον τε καὶ παντὶ χριστιανῷ πολίτῃ ὑποχρεωτικώτατον ἐστίν.

Ὡς δὲ καὶ τὰ παρ' ἡμῖν τό γε νῦν ἔχουσιν, αἱ ἐν χρήσει τοῦλάχιστον ὑπάρχουσαι ἐκδόσεις διδασκτικῶν τοῦ μαθήματος τούτου βιβλίων, οὕτως ἀχαρτίως εἰσὶ συντεταγμένοι, ὥστε νὰ διασαλευθῶσι καὶ τὴν φύσει τε καὶ ἐκ παιδιᾶθεν ἀνατροφῆς ὑπάρχουσαν ἐν τῇ τοῦ παιδὸς μαθητοῦ ψυχῇ πίστιν, ἐμπνέουσαι ἐν αὐτῷ μᾶλλον τὴν ἀμφιβολίαν τὸ κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ περιφρόνησιν πρὸς τὰ πάτρια θεῖα καὶ θέσμια. Τίς π. χ. ἐξ ὑμῶν, κύριε Πρόεδρε, δὲν ὑπῆρξε μαθητῆς; καὶ τίς πάλιν ἐξ ὑμῶν, τῶν πλείστων, δύναται μετὰ βεβαιότητός πως καὶ πεποιθήσεως νὰ εἴπῃ καὶ νῦν ἐτι, ὅτι ἀπηλλαγμένος τυγχάνει ἀμφιβολίας περὶ τοῦ ζητήματος τῆς Ἀγ. Τριάδος καὶ ἄλλων τοιούτων; Ἄλλοτε τὰ χριστιανὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας πρὸ τοῦ γενέσθαι πιστοί, ἦσαν τοῦλάχιστον κατηχούμενοι, νῦν δὲ οὐδὲ τοῦτο παρ' ἡμῖν ἀκριβῶς εἰπεῖν, ὑπάρχει.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐξοικονομοῦσα τὰ τῶν καιρικῶν περιστάσεων, ὤρισε καὶ θεσπίσατο, ὅπως ἡ κατήχησις γίνεται καὶ μετέπειτα, λαβοῦσα πρὸς τοῦτο τὴν ἐγγύησιν τῶν τε γονέων καὶ τῶν ἀναδόχων. Ἄλλ' ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς γενικὸς ἐγγυητῆς αὐτῶν τούτων πάλιν τῶν ἐγγυητῶν (γονέων τε καὶ ἀναδόχων) ἐστὶν αὐτῇ αὐτῇ ἡ πολιτεία καὶ τὸ κράτος· αὐτῇ, λέγομεν, ἢ πολιτεία, ἣτις ὑπέχει πᾶσαν τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ἀνοχὴν ἐν τοῖς κόλποις καὶ ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς μελῶν ἀκατηχῆτων ἀντὶ κατηχομένων, ἀπίστων ἀντὶ πιστῶν, ἀσεβῶν ἀντὶ εὐσεβῶν ἢ τὸ πολὺ ὑποκριτῶν, πεφουσιωμένων καὶ περπερευομένων ἀντὶ γνησίων χριστιανῶν. Τὸ αὐτὸ περίπου ρητέον καὶ περὶ τῶν διαφόρων ἐκδόσεων Ἑρμηνείας Ἐυαγγελίου.

Β'. Ἐχομεν προσέτι, κύριε Πρόεδρε, ὅτι ὅψιν τὴν ἔλλειψιν φειδοῦς.

χρόνου ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τινῶν μαθημάτων. Λέγομεν δὲ τοῦτο, διότι πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν προεκτεθέντων χρήζομεν ἀπαιτουμένου ὕλικου χρόνου διὰ τὴν διδασκαλίαν. Ἄλλ' οὐδεὶς λόγος π. χ. ὑπάρχει δικαιολογῶν τὴν ἐπὶ 10—12 ὥρων διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνικῶν, ἐν ᾗ αὕτη οὐδέποτε δεόν νὰ γίνηται πλέον τῆς μιᾶς ὥρας καθ' ἑκάστην. Μόνον δὲ σχολαστικοὶ λόγοι καὶ ἀξιώσεις δύνανται νὰ δικαιολογήσωσι τὸ πολὺ ὕπερικανάλει εἶσι διὰ τὸ Ἑλληνικὸν μάθημα, ἐξ ὧν αἱ τρεῖς διὰ τὴν βάρη δὴν διδασκαλίαν πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ τυπικοῦ καὶ συντακτικοῦ μέρους τῆς γραμματικῆς, αἱ δὲ ἄλλαι τρεῖς διὰ τὴν τροχάδην διδασκαλίαν φροντιστηριακῆς τῆς τρόπῃ πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ κατανόησιν ὀλοκλήρων ἀρχαίων συγγραμμάτων. Τοιοῦτοτρόπως ἐξοικονομοῦνται 5—6 ὥραι καθ' ἑβδομάδα.

Ἄλλ' ἐξοικονομήσεις ὥρων δύναται, νομίζομεν, νὰ γίνῃ καὶ ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν Λατινικῶν, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἀκαδημαϊκῆς διδασκαλίας τῶν Μαθηματικῶν ἢ εἴ τινας ἄλλου μαθήματος.

Ἐκ τῶν ὥρων δέ, αἵτινες πολλαχόθεν δύνανται νὰ ἐξοικονομηθῶσι, δύνανται τινὲς μὲν νὰ προσρισθῶσι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἱερῶν, τινὲς δὲ διὰ τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν καὶ τὸ Ἐμπορικὸν Δίκαιον, τινὲς δὲ πάλιν διὰ πρακτικὰς φροντιστηριακὰς ἀσκήσεις ἐπὶ τῶν πλείστων μαθημάτων καὶ τινες προσέτι διὰ τὰς παιδαγωγικὰς ἀσκήσεις καὶ οὕτω καθέτης.

Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις, κύριε Πρόεδρε, ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ δεόν νὰ θεωρηθῆ ἢ σύστασις βιβλιοθηκῶν ἐν ἑκάστῃ σχολείῳ διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ διδασκάλους καὶ πρὸ πάντων διὰ τοὺς μαθητὰς. Ὅλως δὲ περιττὸν ἡγούμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τοὺς περὶ τούτου λόγους, ὡς τοῖς πᾶσι γνωστοῦς.

Ταῦτα, κύριε Πρόεδρε, τολμῶμεν νὰ υποβάλωμεν εἰς τὴν μελέτην, κρίσιν καὶ ἐκτίμησιν τοῦ ὑπὸ τὴν προεδρείαν ὑμῶν Συνεδρίου εὐχόμενοι, ἵνα ἄλλαι ἄλλων σοφαὶ γνώμαι ἀποδειχθῶσι πρακτικώτεραι καὶ κοινωφελέστεραι διὰ τὴν πρόοδον μὲν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον προκοπὴν τῆς παρούσης γενεᾶς, πρὸς ἐξασφάλισιν δὲ κρείττονος μέλλοντος τῆς ἐπιγιγνομένης καὶ πρὸς γενικὴν εὐημερίαν καὶ χαρὰν πάντων.

Ἐπὶ τούτοις δέ, κύριε Πρόεδρε, ἀπευχόμεθα μὲν τὴν ἐπαλήθευσιν (ὡς καὶ ἄλλοτε ἐν παρομοίαις, ἔστω καὶ μερικωτέραις, περιπτώσεσι) τοῦ «καὶ πάλιν πλοῖα καὶ δίκτυα καὶ ἄγρα οὐδαμοῦ», εὐχόμεθα δὲ ἀπὸ μέσης καρδίας. Ἔπως ὑμεῖς μὲν μετὰ τῶν περὶ ὑμᾶς διευθυνόντων τὰ τοῦ Συνεδρίου δυνηθῆτε νὰ εἴπητε «εὐρηκα, εὐρηκα», ἡμεῖς δὲ ἀξιωθῶμεν ἰδεῖν τε καὶ ἀναδοῆσαι τὸ τῶν Μυρίων «θάλαττα, θάλαττα»!

Ἐν Φιλίππουπόλει, 25 Δεκεμβρίου 1903.

Μετὰ τοῦ προσήκουτος σεβασμοῦ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

πρόην καθηγητὴς τῶν Ζαριφ, διδασκαλείων

Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ ἐστὶ συνέχεια τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τῶν ἀρχαιότερων χρόνων, ἀνασυσταθεῖσα ὑπὸ τοῦ πρώτου μετὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτικοῦ καθεστώτος (1453) Πατριάρχου Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν καὶ ἐπίβλεψιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἀδιαλείπτως τελοῦσα. Ἀπὸ μικρῶν τὸ πρῶτον ἕνεκα τῶν περιστάσεων, ὡς εἰκόσ, ἀρξάμενη, διαφόρους ὑπέστη κατὰ καιροὺς τύχας, ὅτε μὲν αὐξανόμενη καὶ πρὸς τὰ πρόσω χωροῦσα, ὅτε δὲ σμικρυνομένη καὶ φθίνουσα, οὐδέποτε ὁμῶς τέλεον ἐκλιποῦσα.

Ἀρχομένης τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος ἐπαισθητὴν ἀνακτάται ζωὴν καὶ εἰς ἀξιόλογον ἀνυψοῦται ἀκμὴν διὰ τῶν ἐν αὐτῇ σχολαρχησάντων καὶ διδασκάντων ἐξόχων ἐπὶ παντοδαπῇ σοφίᾳ ἀνδρῶν· οἱοὶ ὑπῆρξαν Θεόφιλος ὁ Κορυδαλεὺς (1625), ἐπὶ ὅτακαῖδεκα ὄλα ἔτη προστάς τῆς Σχολῆς καὶ τὴν φιλοσοφικὴν παιδείαν μεγάλως ἐν αὐτῇ προαγαγών, Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος ὁ ἐξ Ἀπορρήτων, ὁ οὐ μόνον περιφανεῖα γένους ἀλλὰ καὶ παντοδαπῇ μαθήσει διαλάμπων (1665), Ἰάκωβος ὁ Ἀργεῖος, ὁ βαθυνούστατος τῶν Ἀριστοτελείων δογμάτων ἐρμηνευτὴς καὶ ἐν τῇ Θεολογικῇ μαθήσει ὑπέροχος, καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι, οἱ μὲν ἐφάμιλλοι τούτοις, οἱ δὲ οὐ πολλῶ ἀπολειπόμενοι (1707—1721). Τὰ ἐν τῇ Σχολῇ διδασκόμενα μαθήματα εἰς τρεῖς διηροῦντο τάξεις: τὰ Γραμματικά, τὰ Ἑγκύκλια καὶ τὰ Ἐπιστημονικά, ὅτε μὲν δυσὶν ὅτε δὲ τρισὶ διδασκάλοις διανεμόμενα, καθὰ ἢ κατὰ καιροὺς οἰκονομικῇ κατάστασις ἐπέτρεπεν.

Τὴν αὐτὴν ἀκμὴν διατηρεῖ ἡ Σχολὴ καὶ ἐν ὀλη τῇ 17' ἑκατονταετηρίδι, πολλῶν ἐκ τῶν σχολαρχησάντων αὐτῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ διδασκάντων ἔκτακτον ἑλληνομάθειαν καὶ ποικίλην σοφίαν κεντημένων. Καὶ ἐκ μὲν τῶν σχολαρχησάντων ἐξέχουσιν Ἀνανίας ὁ Ἀντιπάρσιος (1752—1762), ὁ τοῦ «Σπλάγγνου τῆς Γραμματικῆς» συγγραφεύς, ὁ κλεινὸς Εὐγένιος Βούλγαρις (1761—1763) καὶ Σέργιος ὁ Μακραῖος (1777—1801). Ἐκ δὲ τῶν διδασκάντων σὺν πολλοῖς ἄλλοις καὶ ὁ περικλητὸς Ἥλιος ὁ Μηνιάτης (1704). Τὴν ἀκμὴν τῆς Σχολῆς ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ μαρτυρεῖ καὶ ἡ αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτῇ διδασκόντων εἰς 22, διακρινόμενων εἰς δύο πρώτους, δύο δευτέρους καὶ δύο τρίτους διδασκάλους.

δ') Κατάργησις τοῦ συστήματος τοῦ διδάσκεισθαι μαθήματα τινα ὑπὸ ὑφηγητῶν, λαμβανομένων ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Σχολῆς μαθητῶν.

ε') Καθιέρωσις ἐπατείου ἑορτῆς τῆς Σχολῆς τῇ 30 Ἰανουαρίου ἐν Πατριαρχικῇ καὶ Συνοδικῇ ἱερουργίᾳ μετὰ μνημοσύνου ἐν τῇ ἱερῇ ναφῇ καὶ ἐν τῇ Σχολῇ ὑπὲρ τῶν ἀοιδίμων ἰδρυτῶν, εὐεργετῶν, ἐφόρων, διδασκάλων καὶ μαθητῶν αὐτῆς.

Τὰ ἐν τῇ τρίτῃ καὶ τελευταίῃ τῆς σχολαρχίας αὐτοῦ ἔτει (1866—1867) διδασκθέντα ἐν τῇ Σχολῇ μαθήματα εἰσι τὰ ἑξῆς:

Τάξις Α'. (ἀνωτάτη).

Θρησκευτικὰ (Δογματικὴ Θεολογία).
Ἑλληνικὰ (Εὐριπίδης, Αἰσχύλος, Πίνδαρος).
Λατινικὰ (Βιργίλιος καὶ Ὀράτιος).
Φιλοσοφικὰ (Καλλιλογία, Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας).
Μαθηματικὰ (Φυσικὴ Πειραματικὴ).
Ἱστορία συγκριτικὴ Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Φιλολογίας.
Θεωρία τῆς ποιήσεως.
Ἑλληνικὴ Ἐπιγραμματοποιΐα.
Ρητορικὴ μετὰ γυμνασμάτων.
Ἄθωμανικὰ (Στοιχειώδεις γνώσεις τῆς Φιλολογίας καὶ τοῦ Δικαίου τῶν Ἄθωμανῶν).
Γαλλικὰ (Συνθέσεις).

Τάξις Β'.

Θρησκευτικὰ (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία).
Ἑλληνικὰ (Ὅμηρος, Θεόκριτος, Ἡσίοδος).
Μετρικὴ καὶ Ἐπιγραμματοποιΐα.
Λατινικὰ (Κικέρων καὶ Σαλλούστιος).
Μαθηματικὰ (Τριγωνομετρία καὶ Κοσμογραφία).
Γενικὴ Ἱστορία (ἢ Μεσαιωνικὴ).
Ἄθωμανικὰ καὶ Γαλλικὰ.

Τάξις Γ'.

Ἑλληνικὰ (Θουκυδίδης καὶ Ἡρόδοτος).
Λατινικὰ (Καίσαρ καὶ Κικέρων).
Φιλοσοφικὰ (Ψυχολογία).
Μαθηματικὰ (Γεωμετρία).
Γενικὴ Ἱστορία (ἢ Ρωμαϊκὴ).
Ἐπιστολογραφία Ἑλληνικὴ.
Θεματογραφία Λατινικὴ.
Ἄθωμανικὰ.
Γαλλικὰ.

Τάξις Δ'.

Ἑλληνικὰ (Πλάτων, Δημοσθένης καὶ Αἰσχύνης).
Λατινικὰ (Στοιχειώδη μαθήματα καὶ Κορνήλιος Νέπωσ).

Φιλοσοφία (Σωματολογία καὶ Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φιλοσοφίαν).

Μαθηματικὰ (Γεωμετρία).

Γενικὴ Ἱστορία (ἢ τῶν ἀρχαίων Ἀνατολικῶν ἐθνῶν καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος).

Ἀρχαιολογία Ἑλληνικὴ.

Θεματογραφία Ἑλληνικὴ.

Ἄθωμανικὰ.

Γαλλικὰ.

Τάξις Ε'. (ἢ κατωτάτη).

Θρησκευτικὰ (Ἐρὰ Κατήχησις μετὰ συντόμου ἐρμηνείας ἐκ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου).

Ἑλληνικὰ (Λυκοῦργος καὶ Δημοσθένης).

Λατινικὰ (Στοιχειώδη μαθήματα καὶ Κορνήλιος Νέπωσ).

Μαθηματικὰ (Θεωρητικὴ Ἀριθμητικὴ).

Μυθολογία Ἑλληνικὴ.

Ἑλληνικὴ Σύνταξις καὶ Θεματογραφία.

Ἄθωμανικὰ.

Γαλλικὰ.

Πρὸς τοῖς ἀναγραφείοις ἐδιδάχθησαν 1) ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ καὶ 2) ἡ Διπλογραφία, ἀμφότερα ὡς προαιρετικὰ μαθήματα.

Ἡ ἑναρξίς τῶν μαθημάτων ἐγένετο τῇ 8 1/2 π.μ., τὸ μεσημβρινὸν διάλειμμα διήρκει 1/2 ὥραν (11 1/2—12). Ἡ διδασκαλία τῶν πρὸ μεσημβρίας μαθημάτων διήρκει 1 1/2 ὥραν, ἡ δὲ τῶν μετὰ μεσημβρίαν 1.

Τὰ δὲ ἐν τῇ Προκαταρκτικῇ τριταξίῃ Σχολῇ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διδασκθέντα μαθήματά εἰσι τὰ ἐπόμενα:

Τάξις Α'. (ἀνωτάτη).

Ἐρὰ Κατήχησις.

Ἑλληνικὰ (ὁ Ἄρεσπαγ. τοῦ Ἰσοκράτους, ὁ «περὶ τοῦ πῶς ἂν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο» τοῦ Πλουτάρχου καὶ ὁ Κίμων τοῦ αὐτοῦ· ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Λυσίου καὶ ὁ Παραίνετικός τοῦ Μ. Βασιλείου. Σύντακτικὸν μετὰ συντάξεως καὶ τεχνολογίας). Συνθέσεις.

Ἑλληνικὴ Ἱστορία.

Γεωμετρία στοιχειώδης.

Ἄθωμανικὰ (Στοιχειώδη μαθήματα).

Τάξις Β'.

Ἑλληνικὰ (Γίμων ὁ Μισάνθρωπος τοῦ Λουκιανοῦ· κεφάλαιά τινα τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ὁ Οἰκονομικός τοῦ αὐτοῦ, τεχνολογία—ἐκμάθησις τῶν ἀνωμάτων ξημάτων· τὸ κανονικὸν μέρος τῆς Γραμματικῆς καὶ τὸ Ὄρθογραφικόν).

Ὄρθογραφικαὶ ἀσκήσεις.

πρακτικὴ ἀριθμητικὴ (ἀπὸ τῶν κλασμάτων μέχρι τέλους).

Πολιτικὴ Γεωγραφία.

Γαλλικὰ (στοιχειώδη μαθήματα).

Τάξεις Γ'.

Ἱστορία Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Ἑλληνικὰ (Γνωμικὰ καὶ σύντομοι φράσεις, τὰ Ἀστεῖα τοῦ Ἱεροκλέους, Αἰσώπειοι μῦθοι, ἐκ τῶν τοῦ Λουκιανοῦ Νεκρ. Διαλόγων τινές, τὸ Ἐνύπνιον τοῦ αὐτοῦ, ὁ Περὶ προσευχῆς λόγος τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ ὁ περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεῦσθαι τοῦ αὐτοῦ, τῆς Γραμματικῆς τὸ Τυπικὸν μετὰ τινῶν γενικωτέρων κανόνων τῆς Τεχνολογίας).

Ἀριθμητικὴ Πρακτικὴ (ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῶν κλασμάτων).

Πολιτικὴ Γεωγραφία καὶ Ὄρθογρ. Ἀσκήσεις.

Καὶ ἐν τούτῳ τῇ τμήματι ἐδιδάχθη ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ ὡς προαιρετικὸν μάθημα.—Ἡ ἐναρξὶς τῶν μαθημάτων ἐγένετο τῇ 8ῃ μὲν κατὰ τὸν πλείστον χρόνον τοῦ σχολικοῦ ἔτους, τῇ 8½ δὲ κατὰ τοὺς μῆνας Νοέμβριον, Δεκέμβριον καὶ Ἰανουάριον.

Διδασκάλους δὲ ἤριθμει κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ μὲν ἀνώτερον τμήμα δώδεκα σὺν τῇ Σχολάρχῃ, τὸ δὲ κατώτερον τέσσαρας.

Τὸν Κλεόβουλον, προελόμενον τοῦ διδασκαλικοῦ τὸ τῆς Μ. Πρωτοσυγκελίας ἀξίωμα, ἀδικήσαντα δ' οὕτω τὰ τε γράμματα καὶ ἑαυτὸν, διεδέξατο ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Φιλόθεος Βρυέννιος (1867), Καθηγητῆς τῆς Θεολογίας ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ Θεολογικῇ Σχολῇ, ἐκ τῶν ἀρίστων μὲν τοῦ Θεολογικοῦ τούτου παιδευτηρίου τροφίμων, ἀρίστα δὲ καὶ ἐν ἐσπερίᾳ περὶ τε τὴν Θεολογίαν καὶ Φιλοσοφίαν καταρτισθεὶς, ὁ νῦν τὸν Μητροπολιτικὸν τῆς Νικομηδείας θρόνον κοσμῶν ἐπιφανῆς ἐκδότης τῆς «Διδαχῆς τῶν Ἀποστόλων» καὶ τῶν «Ἐπιστολῶν τοῦ Κλήμεντος». Τὸ δὲ ξυδερκὲς καὶ πρακτικὸν τοῦ Βρυεννίου πνεῦμα διέγνω ἀμέσως τὰς ἐν τῇ προγράμματι τῶν μαθημάτων, καθ' ὃ εὔρε τὴν Σχολὴν λειτουργοῦσαν, σπουδαίας ἐλλείψεις καὶ ἐπελάβετο τῆς διορθώσεως τούτων ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ. Οὕτω ἐν τῇ δευτέρῳ ἔτει τῆς Σχολαρχίας αὐτοῦ (1868) καταργεῖ μὲν τινὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Κλεοβούλου εἰσαχθέντων μαθημάτων, ὑπερκειμένων τῶν ὀρίων τῆς Μέσης Παιδείσεως καὶ Πανεπιστημιαίας ἰδιαζόντων, ἀντικαθίστησι δὲ ταῦτα δι' ἄλλων, ἀπαραιτήτων παντὶ τῆς Μέσης Παιδείσεως φυτωρίῳ, καὶ ἐπαυξάνει τὰς ὥρας τῆς τῶν Ὀρθοσκευτικῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν διδασκαλίας. Οὕτως ἀπαλείφονται ἀπὸ τοῦ Προγράμματος τῶν διδασκτέων μαθημάτων ἡ Καλλιλογία, ἡ Συγκριτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Φιλολογίας, ἡ ἐπιστολογραφία ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἡ Λατινικὴ Θεματογραφία,

αἱ Στοιχειώδεις γνώσεις τῆς Φιλολογίας καὶ τοῦ Δικαίου τῶν Ὄθωμανῶν. Ἐγγράφονται δὲ ἡ Χημεία ὡς μάθημα ἴδιον, ἀτελῶς μετὰ τῆς Φυσικῆς τέως διδασκόμενον, ἡ Φυσικὴ Ἱστορία, οὐδέποτε διδασκείσα, Ὀρθοσκευτικὰ μαθήματα ἐν τῇ Γ' καὶ Β' τάξει, ἐλλείποντα ὅλως ἀπὸ τῶν τάξεων τούτων, καὶ τὸ μάθημα τῶν Συνθετικῶν ἀσκήσεων ἐν τῇ καθαρειούσῃ ἐμιλουμένη γλώσσῃ. 551

Τὸ μεταρρυθμιστικὸν αὐτοῦ πνεῦμα ἐπεκτείνει λίαν ὀρθῶς ὁ Βρυέννιος καὶ ἐπὶ τὴν Προκαταρκτικὴν Σχολήν, ἣν, τρεῖς τάξεις τέως ἀριθμοῦσαν, ἀυξάνει εἰς τετρατάξιον, ἐλαττώσας τὰς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς τάξεις ἀπὸ πέντε εἰς τέσσαρας, καὶ καταλλήλως διανείμας τοῖς δυσὶν, αὐτοτελῶς αὐθις λειτουργοῦσι, τμήμασι τὰ ἐν ἑκατέρῳ διδασκτέα μαθήματα, οὕτω δὲ στενότερον τὰ δύο τῆς Σχολῆς τμήματα συνδέσας. Διὰ τῶν οὐσιωδῶν τούτων καὶ ἀμφοτέροις τοῖς τμήμασι λυσιτελῶν μεταρρυθμίσεων ἐτροποποιήθη τὸ ἐπὶ Κλεοβούλου τῶν μαθημάτων τῆς Σχολῆς Πρόγραμμα ὡς ἔπεται :

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Τάξεις Α' (ἡ ἀνωτάτη).

Ὀρθοσκευτικὰ (Ἱερὰ Κατήχησις κατ' ἕκτασιν).

Ἑλληνικὰ (Τραγικὸι καὶ Λυρικοὶ ποιηταὶ μετὰ συντόμου θεωρίας περὶ ποιήσεως καθόλου).

Λατινικὰ Τάκτιος, Βιργίλιος καὶ Ὀράτιος).

Ἱστορία (ἡ νεωτέρα).

Φιλοσοφία (ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας).

Φυσικὴ πειραματικὴ.

Χημεία.

Ρητορικὴ μετὰ ρητορ. γυμνασμάτων.

Φυσικὴ Ἱστορία.

Ἐπιγράμματα.

Ὄθωμανικά.

Τάξεις Β'.

Ὀρθοσκευτικὰ (Ἑκκλ. Ἱστορία).

Ἑλληνικὰ (Ὀμήρου Ἰλιάς καὶ Ὀδύσεια, Θεόκριτος καὶ Μετρικὴ).

Φιλοσοφία (Λογικὴ καὶ Ἠθικὴ).

Ἱστορία (ἡ νεωτέρα).

Ρητορικὴ μετὰ ρητορ. γυμνασμάτων.

Μαθηματικὰ (Τριγωνομετρία καὶ Κοσμογραφία).

Λατινικὰ (Σαλλούστιος καὶ Ὀβίδιος).

Ὄθωμανικά.

Γαλλικά.

Τάξεις Γ'.

Θρησκευτικά (Ἐκκλησι. Ἱστορία).
Ἑλληνικά (Θουκυδίδης καὶ Ἡρόδοτος).
Ἐπιστολογραφία ἐν τῇ καθαρουσίᾳ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ.
Φιλοσοφία (Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, Ἀνθρωπολογία, Ψυχολογία).
Λατινικά (Κικέρων καὶ Συνακτικόν).
Ἱστορία (ἡ μέση).
Μαθηματικά (Ἄλγεβρα).
Ὀθωμανικά.
Γαλλικά.

Τάξεις Δ' (ἡ κατωτάτη)

Θρησκευτικά (Ἐξήγησις τῶν καθ' ἑκάστην Κυριακὴν ἀναγινωσκομένων περικοπῶν τοῦ Ἀποστόλου).
Ἑλληνικά (Πλάτωνος Ἀπολογία Σωκράτους, Δημοσθένους περὶ Στεφάνου καὶ Αἰσχίνου κατὰ Κτησιφώντος).
Θεματογραφία καὶ Συνθέσις (ἐν τῇ καθαρουσίᾳ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ).
Λατινικά (Κορν. Νέπω, Κοϊντίος Κούρτιος μετὰ γραμματ. καὶ τεχνολογίας).
Μαθηματικά (Γεωμετρία).
Ἱστορία (ἡ ἀρχαία).
Ὀθωμανικά.
Γαλλικά.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Τάξεις Α' (ἡ ἀνωτέρα)

Θρησκευτικά (Ἐξήγησις τῶν καθ' ἑκάστην Κυριακὴν ἀναγινωσκομένων περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου).
Ἑλληνικά (Δημοσθένους Ὀλυμπιακοὶ καὶ Φιλιππικοὶ καὶ Ξενοφώντος Ἀπομνημονευμάτων ἀνάγνωσις).
Συνακτικόν, Θεματογραφία καὶ Συνθέσις ἐν τῇ λαλουμένῃ γλώσσῃ.
Μαθηματικά (Θεωρητ. Ἀριθμητικῇ).
Ἱστορία (ἡ νεωτέρα).
Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογία.
Γεωγραφία (Φυσικὴ καὶ Μαθηματικά).
Γαλλικά.

Τάξεις Β'.

Θρησκευτικά (Ἐπίτομος Ἱερὰ Κατήχησις).
Ἑλληνικά (Ἰσοκράτ. Πανηγυρικός, Πλουτάρχου Θεμιστοκλέους

καὶ Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους μετὰ στοιχειώδους Συνακτικοῦ).
Γραφικαὶ ἀσκήσεις ἐν τῇ ἐμιλουμένῃ γλώσσῃ.
Ἱστορία ἡ Ρωμαϊκὴ καὶ ἡ τοῦ Μεσαιῶνος ἰδίᾳ ἡ Βυζαντινῇ).
Γεωγραφία Πολιτικῇ.
Μυθολογία Ἑλληνικῇ.
Στοιχειώδης Γεωμετρία.

Τάξεις Γ'.

Ἱερὰ Ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης.
Ἑλληνικά (ἀπλῶν κειμένων ἐρμηνεῖα μετὰ τεχνολογίας).
Ὄρθογραφικαὶ ἀσκήσεις.
Πρακτικὴ Ἀριθμητικῇ.
Ἱστορία (ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν).
Γεωγραφία πολιτικῇ.

Τάξεις Δ' (ἡ κατωτάτη)

Ἱερὰ Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.
Ἑλληνικά (προτάσεων ἀπλῶν ἐρμηνεῖα μετὰ τεχνολογίας).
Ὄρθογραφικαὶ ἀσκήσεις.
Πρακτικὴ Ἀριθμητικῇ.
Πολιτικὴ Γεωγραφία.
Πρὸς τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἐδιδάχθη καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ ὡς μάθημα προαιρετικόν.
Οἱ δὲ ἐν ἑκατέροις τοῖς τμήμασι διδάξαντες ἦσαν δέκα σὺν τῷ Σχολάρχῳ.

Τῷ ἀνωτέρῳ προγράμματι ἐπηνέχθησαν ὑπὸ τοῦ Βρυεννίου μετὰ δύο ἔτη ἐπουσιώδεις τινὲς τροποποιήσεις διὰ μεταθέσεως μαθημάτων ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην τάξιν καὶ διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ μαθήματος τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου.

Ἡ ἐναρξὶς τῶν μαθημάτων ἐγένετο καθ' ἑκάστην ἀπὸ τῆς 8 /₂₁, ἡ δὲ διδασκαλία ἐκάστου μαθήματος ὡριαία, ἐκτὸς τῆς τῶν Ἑλληνικῶν, διαρκούσης δύο κατὰ συνέχειαν ὥρας.

Τὴν ὑπὸ τοῦ Βρυεννίου τμηθεῖσαν ἐδὼν ἐβάδισε καὶ ὁ τῷ 1835 διαδεξάμενος αὐτὸν Ἀρχιμανδρίτης Ἰωάννης Ἀναστασιάδης, καθηγητῆς καὶ αὐτὸς τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ ἀρχαῖος αὐτῆς τρόφιμος. Αὐστηρὸς οὗτος τυγχάνων τῷ ἦθος, πολὺν ἐπεδείξατο ζῆλον πρὸς ἀκριβῆ τῶν καθηκόντων τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ νέας διακονίας ἐκπλήρωσιν. Νομίσας ὀλίγας τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας τῶν ἐν τῇ Σχολῇ

Ἀριθμητικὴ (Συνέχεια μέχρι τέλους).
 Γεωγραφία (ἔλων τῶν λοιπῶν Κρατῶν τῆς Εὐρώπης).
 Ἱστορία πολιτικὴ (Ἑλληνικὴ Ἱστορία βιογραφικῶς).
 Ἰχνογραφία (Σκηνογραφία θεωρητικὴ καὶ ἐφηρμοσμένη καὶ Προσωπογραφία).

Τάξις Γ'.

Θρησκευτικὰ (Ἱερὰ Ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης).
 Ἑλληνικὰ (Ξενοφῶντος Ἑλληνικὰ καὶ Ἀπομνημονεύματα, Ἰσοκράτους Ἀρεοπαγιτικὸς ἢ Πανηγυρικὸς, Λυσίου Ἐπιτάφιος καὶ Λυκούργου ὁ κατὰ Λεωκράτους).

Γραμματικὴ (τὰ ὑπολειπόμενα ἐκ τοῦ Κανονικοῦ καὶ Ἀνώμαλα ῥήματα, Ἑτυμολογικοῦ τὰ οὐσιωδέστερα, Συντακτικοῦ στοιχειώδους τὰ περὶ συνδέσεως λόγων μετ' ἐφαρμογῆς).

Ἀριθμητικὴ (ἐπανάληψις καὶ ἀσκήσεις εἰς προβλήματα).

Γεωμετρία (Ἐπιπεδομετρία).

Μυθολογία Ἑλληνικὴ.

Ἱστορία πολιτικὴ (συνέχεια τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς).

Γεωγραφία (Γεωγραφία τῶν λοιπῶν ἡπείρων).

Ἄθωμανικὰ (σουλτανοὶ, ἀνάγνωσις, γραφὴ ἐπὶ χάρτου καὶ τοῦ πίνακος, ἐξήγησις καὶ ἀποστήθισις κειμένου ἀπλοῦ).

Γαλλικὰ (ἀσκήσεις περὶ τὴν ἀνάγνωσιν, ἐρμηνείαν καὶ ἀποστήθισιν λέξεων καὶ ἀπλῶν προτάσεων, κλίσις ὀνομάτων, ἑμαλά ῥήματα).

Τάξις Δ'.

Θρησκευτικὰ (Ἱερὰ Κατήχησις κατ' ἑκτασιν).

Ἑλληνικὰ (Δημοσθένους οἱ 3 Ὀλυμπιακοί, οἱ 3 Φιλιππικοί, ὁ περὶ Εἰρήνης, ὁ ὑπὲρ τῆς Ροδίων ἐλευθερίας καὶ ὁ ὑπὲρ τῶν Μεγαλοπολιτῶν κατ' ἐκλογὴν, Πλάτωνος Κρίτων, Ἀπολογία Σωκράτους, Μενέξενος καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῶν Παράλληλων βίων τοῦ Πλουτάρχου, ἐκ τοῦ Ἀριανοῦ καὶ Πολυβίου).

Γραμματικὴ (Συντακτικοῦ συμπλήρωμα μετὰ θεμάτων καὶ ἀκριβεστέρα καὶ πληρεστέρα ἐφαρμογὴ τοῦ τεχνολογικοῦ καὶ τῶν ἀνωμάτων ῥημάτων ἐκμάθησις).

Λατινικὰ (ἀπλάι προτάσεις, Γραμματικῆς τὸ Ὑπικὸν καὶ ῥήματα).

Μαθηματικὰ (Θεωρητικὴ ἀριθμητικὴ).

Ἱστορία (Βυζαντινὴ καὶ Νεωτέρα Ἑλληνικὴ).

Γεωγραφία (Φυσικομαθηματικὴ).

Ἄθωμανικὰ (ἀνάγνωσις καὶ ἐρμηνεία διαφόρων εὐλήπτων τεμαχίων, προφορικαὶ ἀσκήσεις ἐπὶ τῶν τοῦ κειμένου λέξεων καὶ φράσεων καὶ ἀποστήθισις αὐτοῦ, Γραμματικὴ στοιχειώδης καὶ γραφὴ ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ ἐπὶ χάρτου).

Γαλλικὰ (ἐρμηνεία διαφόρων τεμαχίων, Αἰσώπειοι μῦθοι, Γραμματικῆς τὸ περὶ ἀνωμάτων ῥημάτων, Θέματα καὶ ἐπιστολογραφία ἀπλή).

Ε' Τάξις

Θρησκευτικὰ (εἰσαγωγή εἰς τὰς Γραφὰς καὶ ἐρμηνεία ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης).

Ἑλληνικὰ (Πλάτωνος ἐλάσσονες διάλογοι, Δημοσθένης, Ὀμήρου Ὀδύσσεια καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἡροδότου καὶ Αἰσχύνης).

Γραμματικὴ (συνέχεια συμπληρώματος τοῦ Συντακτικοῦ μετὰ θεμάτων καὶ συνθέσεις).

Λατινικὰ (Νέπως, Ἰουστίνος, Κούρτιος Ροῦφος καὶ Καῖσαρ, Γραμματικῆς συνέχεια καὶ τέλος καὶ Θεματογραφία).

Μαθηματικὰ (Γεωμετρία).

Χημεία.

Γενικὴ Ἱστορία (Ἀρχαία Ἱστορία τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν).

Ἀρχαιολογία Ἑλληνικὴ.

Ἄθωμανικὰ (ἐρμηνεία ἐκλεκτῶν τεμαχίων διαφόρων συγγραφέων, ἀπαγγελία ἀπὸ στήθους λέξεων καὶ φράσεων τοῦ κειμένου καὶ ἀσκήσεις περὶ τὸ διαλέγεσθαι, Γραμματικὴ καὶ Θεματογραφία καὶ γραφὴ ἐπὶ πίνακος καὶ ἐπὶ χάρτου).

Γαλλικὰ (ἐρμηνεία ἐκ τοῦ Τηλεμάχου καὶ Γραμματικὴ μετὰ Θεματογραφίας).

Τάξις ΣΤ'.

Θρησκευτικὰ (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία μέχρι τοῦ σχίσματος τῶν Ἐκκλησιῶν).

Ἑλληνικὰ (Ὀμήρου Ἰλιάς καὶ Θουκυδίδου ἱστορικὸν καὶ Δημηγορίαι, Ἑλεγειοὶ ποιηταί, ἀνάγνωσις Ὀμήρου Ὀδυσσεύς καὶ τῶν μειζόνων διαλόγων τοῦ Πλάτωνος).

Γραμματικὴ (ἐκτενεστέρα ἀνάπτυξις καὶ συμπλήρωσις τοῦ συνθέτου λόγου καὶ σχημάτων τῆς Ἑλληνικῆς συντάξεως μετὰ θεματογραφίας).

Λατινικὰ (Κικέρων καὶ Ὀβίδιος, Τεχνολογικοῦ ἐπανάληψις καὶ Συντακτικὸν μετὰ θεματογραφίας).

Μαθηματικὰ (Ἀλγεβρα καὶ Τριγωνομετρία).

Φιλοσοφικὰ (εἰσαγωγή εἰς τὴν Φιλοσοφίαν καὶ Ψυχολογία).

Φυσικὴ Ἱστορία (Ζωολογία).

Γενικὴ Ἱστορία (Ἱστορία ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ Ῥωμαϊκὴ).

Ὅθωμανικὰ (ἐρμηνεῖα καὶ ἀποστήθις διαφόρων κειμένων, προφορικὰ ἀσκήσεις ἐπ' αὐτῶν, ἐκ τῆς Γραμματικῆς οἱ ἐν χρήσει ἐν τῇ Τουρκικῇ καὶ ἀραβικοὶ κανόνες, Θεματογραφία, ἀνάγνωσις χειρογράφων λιθογραφημένων καὶ ἀπλαῖ συνθέσεις).

Γαλλικὰ (ἐρμηνεῖα Βολταίρου καὶ Ρακίνα μετὰ γραμματικῶν παρατηρήσεων, ὀρθογραφικὰ ἀσκήσεις καὶ μετάφρασις ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ γαλλικόν).

Τάξις Ζ'.

Θρησκευτικὰ (Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας συνέχεια καὶ τέλος).

Ἑλληνικὰ (Θουκυδίδου προσίμιον καὶ Δημηγορίαι, Θεόκριτος καὶ Εὐριπίδης καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς Ὀμήρου Ἰλιάδος καὶ Μελικῶν ποιητῶν, Ἑλλην. Γραμματολογία).

Γραμματικὴ (τῆς Δωρικῆς Διαλέκτου καὶ συνθέσεις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ).

Ῥητορικὴ μετὰ γυμνασμάτων ἐν τῇ καθαρουσίᾳ.

Λατινικὰ (Σαλλούστιος, Λίβιος, Τάκιτος καὶ Βιργίλιος καὶ Θεματογραφία, Γραμματολογία Λατινικὴ).

Φυσικὴ Πειραματικὴ.

Φυσικὴ Ἱστορία (Βοτανικὴ).

Φιλοσοφικὰ (Λογικὴ καὶ Ἠθικὴ Φιλοσοφία).

Γενικὴ Ἱστορία (ἢ Μεσαιωνικὴ).

Ὅθωμανικὰ (ἐρμηνεῖα τεμαχίων τῶν δοκιμωτέρων συγγραφέων, ἀνάγνωσις ἐφημερίδων, ἐκ τῆς Γραμματικῆς οἱ ἐν χρήσει ἐν τῇ τουρκικῇ καὶ ἀραβικοὶ κανόνες, Ἐκθέσεις προφορικαί, Συνθέσεις, ἀντιγραφή τοῦ ἐρμηνευομένου κειμένου καὶ ἀνάγνωσις χειρογράφων λιθογραφημένων).

Γαλλικὰ (ἐρμηνεῖα Σατωδριάνδου καὶ Ρουσσώ, Συντακτικόν, Γενικὸ ὀρθογραφικὸν κανόνες καὶ Συνθέσεις).

Τάξις Η' (ἢ ἀνωτάτη)

Θρησκευτικὰ (Χριστιανικὴ Ἠθικὴ).

Ἑλληνικὰ (Σοφοκλέους, Αἰσχύλου καὶ Ἀριστοφάνους δράματα καὶ Πινδάρου ὕμνοι καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἡσιόδου, Ἐπιγραμματοποιεῖα καὶ Ῥητορικὰ γυμνάσματα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ).

Γραμματολογία Ἑλληνικὴ (συνέχεια καὶ τέλος).

Λατινικὰ (Βιργίλιος καὶ Ὀράτιος, Γραμματολογία Λατινικὴ).

Φυσικὴ Πειραματικὴ.

Κοσμογραφία.

Φυσικὴ Ἱστορία (Ὄρυκτολογία καὶ Γεωλογία).

Φιλοσοφικὰ (Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας).

Γενικὴ Ἱστορία (Νεωτέρα Ἱστορία).

Ὅθωμανικὰ (ἐρμηνεῖα ἐν τῇ τουρκικῇ Τηλεμάχου ὑπὸ Κριαρῆλ πασσά, καὶ τεμαχίων Ὅθωμανῶν ποιητῶν κατ' ἐκλογὴν, Γραμματικῆς οἱ ἐν χρήσει ἐν τῇ Ὅθωμανικῇ, Ἀραβικοὶ καὶ Περσικοὶ κανόνες, διδασκαλία ἐπιστολογραφίας ὀθωμανικῆς, ἀνάγνωσις ἐφημερίδων ἢ λιθογραφημένων χειρογράφων).

Γαλλικὰ (Ἑρμηνεῖα Βολταίρου καὶ Βολταίρου. Διηγήματα, Συντακτικόν καὶ Συντακτικὰ ἀσκήσεις, ἀνάπτυξις τῶν περὶ συνθέσεως ἐν γένει κανόνων).

Κατὰ τὸ Πρόγραμμα τοῦτο, μικρὰς ὑποστάσεως μεταβολᾶς, τῇ 1882-1883, — οἷα ἢ μεταθέσεις τοῦ μὲν μαθήματος τῆς ἱερᾶς Λειτουργικῆς ἀπὸ τῆς Α' τάξεως εἰς τὴν Γ', τοῦ δὲ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ἀπὸ τῆς Γ' εἰς τὴν Α' καὶ ἄλλαι παρόμοιαι — ἐλειτούργησεν ἡ Σχολὴ μέχρι τοῦ 1888-1889, ὅτε παραιτησαμένου τοῦ Παλαμᾶ λόγῳ ὑγείας τὴν Σχολαρχίαν, ἀνετέθη αὕτη τῇ νῦν σχολαρχοῦντι, καὶ τούτῳ ἀπὸ καθηγεσίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ κληθέντι. Μεταβολὴ ἐν τῷ προγράμματι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς σχολαρχίας αὐτοῦ οὐδεμία ἐπηνέχθη τοῦ χρόνου ὅμως προϊόντος, ὀλίγων κριθεισῶν τῶν ὑπὸ τῆς Σχολῆς παρεχομένων τοῖς μαθηταῖς γνώσεων τῆς Τουρκικῆς καὶ Γαλλικῆς, ἐνισχύεται ἢ τῶν μαθημάτων τούτων διδασκαλίᾳ δι' αὐξήσεως τῶν ὀρισμένων αὐτοῖς ὥρων, ἐλαττωθεισῶν τῶν ὥρων ἄλλων μαθημάτων. Ἐπίσης ἐνισχύεται ἢ τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων διδασκαλίᾳ ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσιν. Ἀναγκαίως θεωρηθείσης τῆς διδασκαλίας τῆς Καλλιγραφίας, ἐλλειπούσης ἀπὸ τοῦ προγράμματος, προσλαμβάνεται καὶ τὸ μάθημα τοῦτο ἐν τῷ προγράμματι, ληφθεισῶν τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς διδασκαλίαν αὐτοῦ ὥρων ἀπὸ τοῦ τῆς Ἰχνογραφίας μαθήματος, ἐπιτρέποντος ὥρων ἐλάττωσιν. Ἀπὸ δὲ τοῦ παρελθόντος ἔτους προάγεται ἔτι μᾶλλον ἢ τῶν ξένων γλωσσῶν διδασκαλίᾳ, τῆς μὲν Γαλλικῆς ἐπεκταθείσης ἐφ' ἀπάσας τὰς τάξεις τῆς Σχολῆς, τῆς δὲ Τουρκικῆς ἐπὶ τὰς ἐπτὰ ἀνωτέρας· αὐξάνονται αἱ ὥραι τῆς Χημείας καὶ μετατίθενται αὐταὶ εἰς ἀνωτέρας τάξεις, εἰσάγεται τὸ τῆς Φυσιογνωσίας μάθημα εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις, ἐλλείπον ὅλως ἀπὸ τοῦ προγράμματος, ἐνισχύεται τὸ μάθημα τῶν γραφικῶν ἀσκήσεων ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσιν καὶ ἐπὶ τούτοις προστίθεται τῇ Σχολῇ ἐν παραρτήματος μοίρῃ διδασκαλειᾶν τμημα πρὸς τὴν δέουσαν παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικὴν μόρφωσιν τῶν ἐκ τῶν ἀποφοίτων αὐτῆς ἐπὶ τὸ τοῦ διδασκάλου τῆς δημοτικῆς παιδείας ἔργον τρεπομένων. Τὸ τμημα τοῦτο ἀτελῶς, ὡς εἶκός, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, πρῶτον τῆς συστάσεως αὐτοῦ λειτουργήσαν, προήχθη οὐσιωδῶς κατὰ τὸ διανυόμενον ἔτος, τετρατάξιον καθορισθὲν καὶ ἀποτελούμενον ἐκ μαθητῶν τῆς Σχολῆς τῶν τεσσάρων ἀνωτέρων τάξεων Ε', Σ', Ζ' καὶ Η' (τῆς τῶν τελειοφοίτων).

560

Ἐθνικὰ Ἀγγλικά

Κατὰ τὰς εἰρημένους τοῦ Προγράμματος τῆς Σχολῆς τροποποιήσεις διδάσκονται ἐν αὐτῇ τῷ ἔτει τούτῳ τὰ ἑξῆς μαθήματα :

Ἐν τῇ Α' τάξει.

Θρησκευτικά	2 ὥρ. καθ' ἑβδ.
Ἑλληνικά	11 » »
Ὄρθογρ. ἀσκήσεις	1 » »
Συνθέσεις	1 » »
Ἀριθμητικὴ	4 » »
Γεωγραφία	3 » »
Φυσιογνωσία	2 » »
Ἰχνογραφία	2 » »
Καλλιγραφία	2 » »
Γαλλικά	2 » »
30	

Ἐν τῇ Β' τάξει.

Θρησκευτικά	2 ὥρ. καθ' ἑβδ.
Ἑλληνικά	9 » »
Ὄρθογρ. ἀσκήσεις	1 » »
Συνθέσεις	1 » »
Ἀριθμητικὴ	1 » »
Ἱστορία	3 » »
Γεωγραφία	3 » »
Φυσιογνωσία	1 » »
Ἰχνογραφία	1 » »
Καλλιγραφία	1 » »
Γαλλικά	2 » »
Τουρκικά	2 » »
30	

Ἐν τῇ Γ' τάξει.

Θρησκευτικά	2 ὥρ. καθ' ἑβδ.
Ἑλληνικά	6 » »
Ὄρθογρ. ἀσκήσεις (ἐξ ἀρχ. καιμ.)	2 » »
Ἀριθμητικὴ	2 » »
Γεωμετρία	3 » »
Μυθολογία Ἑλλην.	1 » »
Ἱστορία	2 » »
Γεωγραφία	2 » »
Φυσιογνωσία	2 » »
Ἰχνογραφία	1 » »
Γαλλικά	3 » »
Τουρκικά	3 » »
30	

Ἐν τῇ Δ' τάξει.

Θρησκευτικά	2 ὥρ. καθ' ἑβδ.
Ἑλληνικά	9 » »
Συνθέσεις	1 » »
Λατινικά	2 » »
Θεωρ. Ἀριθμητικὴ	3 » »
Ἱστορία	3 » »
Πολιτ. Γεωγραφία	2 » »
Μαθ. Γεωγραφία	2 » »
Γαλλικά	1 » »
Τουρκικά	3 » »
30	

Ἐν τῇ Ε' τάξει.

Θρησκευτικά	2 ὥρ. καθ' ἑβδ.
Ἑλληνικά	9 » »
Συνθέσεις	1 » »
Λατινικά	2 » »
Γεωμετρία	2 » »
Ἀλγεβρα	2 » »
Ζωολογία	2 » »
Ἱστορία	3 » »
Ἑλλ. Ἀρχαιολ.	2 » »
Γαλλικά	3 » »
Τουρκικά	3 » »
30	

Ἐν τῇ ΣΤ' τάξει.

Θρησκευτικά	2 ὥρ. καθ' ἑβδ.
Ἑλληνικά	7 » »
Συνθέσεις	2 » »
Λατινικά	1 » »
Ψυχολογία	2 » »
Γεωμετρία	2 » »
Ἀλγεβρα	2 » »
Χημεία	2 » »
Ζωολογία	1 » »
Ἱστορία	3 » »
Γαλλικά	3 » »
Τουρκικά	3 » »
30	

Ἐν τῇ Ζ' τάξει.

Θρησκευτικά	2 ὥρ. καθ' ἑβδ.
Ἑλληνικά	6 » »
Συνθέσεις	1 » »
Ἑλλ. Γραμματολ.	1 » »
Λατινικά	3 » »
Τριγωνομετρία	2 » »
Φυσ. Πειραματικὴ	2 » »
Χημεία	1 » »
Βοτανικὴ	1 » »
Λογικὴ καὶ Ἠθικὴ	2 » »
Ἱστορία	3 » »
Γαλλικά	3 » »
Τουρκικά	3 » »
30	

Ἐν τῇ Η' τάξει.

Θρησκευτικά	2 ὥρ. καθ' ἑβδ.
Ἑλληνικά	6 » »
Συνθέσεις	1 » »
Ἑλλ. Γραμματολ.	1 » »
Λατινικά	3 » »
Ἱστορ. τῆς Φίλοσ.	2 » »
Φυσικ. Πειραματ.	3 » »
Κοσμογραφία	2 » »
Ὄρυκτολογία	1 » »
Ἱστορία	3 » »
Γαλλικά	3 » »
Τουρκικά	3 » »
30	

Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1904—1905, ὁρισθείσης ἤδη τῆς καθ' ἡμέραν ἐργασίας τῆς Σχολῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀπὸ πενταώρου εἰς ἑξάωρον, ἐνισχύεται ἐτιμᾶλλον ἢ διδασκαλία τῶν Ἑλληνικῶν, τῶν Φυσικῶν, τῶν Μαθηματικῶν, τῆς Χημείας καὶ τῶν Γαλλικῶν καὶ Τουρκικῶν.

Ἐν δὲ τῷ παρηρητημένῳ αὐτῇ Διδασκαλειᾷ τμήματι, πάντῃ αὐτοτελῶς κατὰ τε τὸ παρελθὸν καὶ κατὰ τὸν παρὸν ἔτος λειτουργοῦντι, διδάσκονται τὰ ἑξῆς μαθήματα :

- 1) Ἡ Εἰσαγωγή εἰς τὴν Συστηματικὴν Παιδαγωγικὴν.
- 2) Ἡ Γενικὴ Παιδαγωγικὴ.
- 3) Ἡ Γενικὴ καὶ Εἰδικὴ Διδακτικὴ μετὰ τῶν ὑποδειγματικῶν μαθημάτων καὶ Διδακτικῶν ἀσκήσεων.
- 4) Ἡ παιδαγωγικὴ Ψυχολογία.
- 5) Ἡ Ἰχνογραφία.
- 6) Ἡ Καλλιγραφία.
- 7) Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ.
- 8) Ἡ Γυμναστικὴ.

Ἰκανὰ νομίζων τὰ εἰρημένα πρὸς ἀποχρῶσαν τοῦ παιδευτικοῦ τῆς Σχολῆς ἔργου γνῶσιν προστίθημι νῦν καὶ βραχεῖάν τινα ἀναγραφὴν τῶν ἐξ αὐτῆς ἀποφοιτησάντων πτυχιούχων ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1862, περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων οὐδεμιᾶς εἰδήσεως ἐξακριβωθείσης.

Ἀπεφοίτησαν ἀξιοθέντες πτυχίου :

τῷ 1862	10	τῷ 1867	10	τῷ 1872	21
» 1863	5	» 1868	17	» 1873	21
» 1864	12	» 1869	18	» 1874	20
» 1865	15	» 1870	21	» 1875	22
» 1866	19	» 1871	27	» 1876	33

τῷ 1877	21	τῷ 1886	47	τῷ 1895	29
» 1878	36	» 1887	47	» 1896	31
» 1879	26	» 1888	55	» 1897	22
» 1880	50	» 1889	69	» 1898	36
» 1881	30	» 1890	45	» 1899	34
» 1882	37	» 1891	56	» 1900	36
» 1883	36	» 1892	63	» 1901	38
» 1884	39	» 1893	42	» 1902	30
» 1885	55	» 1894	43	» 1903	39

Ἀπέλυσε δηλονότι ἡ Σχολὴ ἐν χρονικῷ διαστήματι 42 ἐτῶν 1373 πτυχιούχους ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτῆς, ὧν οἱ πλείστοι, ἰδίᾳ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, τὴν σπουδὴν ἐπιστημῶν ἐξήλωσαν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς τὴν Σχολὴν φοιτῶντων μαθητῶν καθόλου βραχεῖα τις σημειώσις οὐδαμῶς ἀτοπος φαίνεται ἐνταῦθα, ἀναγράφονται νῦν καὶ οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἐν αὐτῇ μαθητευσάντων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1862, οὐδενὸς σημειώματος περὶ τῆς πληθῆος αὐτῶν ἐν χρόνοις ἀρχαιοτέροις εὑρεθέντος.

Ὁ ὅλικός ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς ἀνήλθε:

Τῷ 1862	εἰς 366	Τῷ 1876	εἰς 508	Τῷ 1890	εἰς 621
» 1863	» 360	» 1877	» 518	» 1791	» 539
» 1864	» 401	» 1878	» 540	» 1892	» 533
» 1865	» 480	» 1879	» 481	» 1893	» 456
» 1866	» 360	» 1880	» 377	» 1894	» 376
» 1867	» 370	» 1881	» 590	» 1895	» 332
» 1868	» 418	» 1882	» 673	» 1896	» 429
» 1869	» 485	» 1883	» 732	» 1897	» 358
» 1870	» 470	» 1884	» 775	» 1898	» 366
» 1871	» 473	» 1885	» 754	» 1899	» 331
» 1872	» 461	» 1886	» 702	» 1900	» 342
» 1873	» 468	» 1887	» 715	» 1901	» 361
» 1874	» 460	» 1888	» 673	» 1902	» 372
» 1875	» 531	» 1889	» 684	» 1903	» 402

Διήλθον δηλαδή ἐν διαστήματι 42 ἐτῶν διὰ τῆς Σχολῆς, οἱ μὲν ἐπὶ μακρότερον οἱ δὲ ἐπὶ βραχυτέρον χρόνον φοιτήσαντες, 20,834 μαθηταί.

Ἴνα δὲ καὶ περὶ τῶν διδασκάντων ἐν τῇ Σχολῇ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους βραχεῖα τινὰ ρηθῶσι, σημειοῦμεν ἐνταῦθα τοὺς ἀπὸ τῆς Σχολαρχίας Ἀλεξάνδρου Λασκάρους (1863) ἐν αὐτῇ διδάξαντας - ἀφ' οὗ μόνον χρόνου πλήρη καὶ ἀδιάκοπον τὴν σειρὰν αὐτῶν ἔχομεν - προστιθέντες τούτοις καὶ τοὺς νῦν διδάσκοντας.

1) Ὁ Λάσκαρος αὐτός, ὃς σχολαρχῶν ἐδίδαξε τὰ Θρησκευτικά.

- 2) Ὁ Ἰωάννης Φιλαλήθης διδάσκει Ἑλληνικά.
- 3) Ὁ Ἀντώνιος Χαρίλαος. » »
- 4) Ὁ Βασίλειος Καλλιφρων. » » 563
- 5) Ὁ Κωνσταντ. Εἰθυσοῦλης » Μαθηματικά-Φιλοσοφίαν
- 6) Ὁ Σκαρλ. Βίλιος (Γερμ. τὸ γένος) » Ἱστορίαν καὶ Λατινικά
- 7) Ὁ Δημήτριος Βαλασίδης. . . . » Μαθηματικά
- 8) Ὁ Κωνσταντῖνος Κρής. » Γαλλικά
- 9) Ὁ Κωνστ. Φωτιάδης βέης (ἡγεμ. Σάμου κλπ.) » Τουρκικά
- 10) Ὁ Κωνσταντῖνος Ζαχαριάδης διδάσκει Ἱστορίαν, Μυθολογίαν, Ἀρχαιολογίαν, Στοιχ. Γεωμετρίαν, Μαθηματικὴν καὶ Πολιτικὴν Γεωγραφίαν.
- 11) Ὁ Ἰωάννης Ἀριστοκλῆς. . . . ἐδίδαξε Ἱστορίαν καὶ Φιλοσοφίαν
- 12) Ὁ Σχολ. Ἀρχ. Εὐστ. Κλεόβουλος » Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας (ἐπὶ βραχῶν χρόνον) καὶ τὰ Θρησκευτικά τῶν ἀνωτ. τάξεων (1864)
- 13) Ὁ Ἀνδρέας Σπαθάρης (ἀντικαταστήσας τὸν Βαλασίδην) ἐδίδαξε Μαθηματικά.
- 14) Ὁ Αἰμίλιος Νοννότης ἐδίδαξε Λατινικά καὶ Φυσικὴν Ἱστορίαν (ἀντικαταστήσας τὸν Βίλιον).
- 15) Ὁ Νικόλαος Φ. Γεωργιάδης ἐδίδαξε Ἐμπορ. Δίκαιον
- 16) Ὁ Σχ. Ἀρχ. Φιλ. Βρυένιος (1867) » Θρησκευτικά
- 17) Ὁ Ἀναστάσιος Χουρμουζιάδης » Ἑλληνικά
- 18) Ὁ Ἀλέξανδρος Κωνσταντινίδης » Τουρκικά
- 19) Ὁ Ἀριστεμένης Λουκίσσης » » (ἀντικαταστήσας τὸν ἀποχωρήσαντα Ἀλ. Κωνσταντινίδην)
- 20) Ὁ Κωνσταντῖνος Ὀρφανουδάκης ἐδίδαξεν Ἱστογραφίαν
- 21) Ὁ Σχ. Ἀρχ. Γ. Αναστασιάδης (1876) » Θρησκευτικά
- 22) Ὁ Θεμιστοκλῆς Σαλτέλλης. . . . » Ἑλληνικά καὶ Λατινικά
- 23) Ὁ Σχολάρχ. Ἀρχ. Γρηγόριος Παλαμᾶς (1878) ἐδίδαξε Θρησκευτικά
- 24) Ὁ Εὐάγγελος Ἀμαξόπουλος ἐδίδαξεν Ἑλληνικά καὶ Λατινικά
- 25) Oswald Rou (Γάλλος τὸ γένος) » Γαλλικά
- 26) Ὁ Ἀβραάμ Μαλιάνης » Ἑλληνικά
- 27) Ὁ Νικόλαος Βούρος διδάσκει Φυσικὴν Ἱστορίαν, Φυσιογνωσίαν, Ἀριθμητικὴν καὶ Ἱστογραφίαν.
- 28) Ὁ Ἰωάννης Χλωρὸς διδάσκει Τουρκικά.
- 29) Ὁ Γεώργιος Μακρίδης ἐδίδαξε Γαλλικά.
- 30) Ὁ Σχ. Ἀρχ. Μ. Κλεόβουλος (1889) διδάσκει Θρησκευτικά
- 31) Ὁ Δημοσθένης Οἰκονομίδης » Ἑλληνικά καὶ Λατινικά
- 32) Ὁ Παναγ. Παπακωνσταντῖνου » Ἑλληνικά
- 33) Ὁ Ἀλέξανδρος Δελιστοβίτης » Γαλλικά
- 34) Ὁ Βασίλειος Μυστακίδης » Πολ. Ἱστορίαν

- 35) Ὁ Μηνᾶς Αἰθεντόπουλος . . . διδάσκει Φιλοσοφίαν καὶ Ἑλληνικὰ
 36) Ὁ Κορνήλιος Σπαθάρης . . . » Φυσικομαθηματικὰ
 (διαδεξάμενος τὸν ἀποβιώσαντα πατέρα αὐτοῦ Α. Σπαθάρην)
 37) Ὁ Πρόδρομος Αναστασιάδης διδάσκει Τουρκικὰ
 38) Ὁ Δημήτριος Μοστράτος . . . » Ἑλληνικὰ
 39) Ὁ Ἰωακείμ Βαλαβάνης . . . » Συνθέσεις (τῶν κατ. τάξ.).

Ἴκανοὶ ἐκ τοῦ Καταλόγου τούτου τῶν τῆς Σχολῆς διδασκάλων ἔγραψαν καὶ ἄξια λόγου συγγράμματα διδακτικὰ τε καὶ ἄλλα, οἱ μὲν σκόθεν, οἱ δὲ ἀποφάσει τῆς Σχολῆς ἐπόμενοι, ἀπαγορευσάσης τὴν καθ' ὑπαγόρευσιν διδασκαλίαν.

Καὶ πρῶτον ὁ Σχολάρχης Ἀλέξανδρος Λάσκαρης ἔγραψε μεταφράσας ἐκ τοῦ Ῥωσικοῦ Ἐπίτομον Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν.

Εἶτα ὁ Β. Καλλίφρων τὰ ἐξῆς :

- 1) Ἐγχειρίδιον Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς. — 2) Τὸ τυπικὸν τῆς Γραμματικῆς. — 3) Στοιχειῶδες Συντακτικόν. — 4) Σειρὰν Ἐγκυκλίων Ἑλληνικῶν μαθημάτων (εἰς πέντε τόμους). — 5) Σύνοψιν Κατηχήσεως. — 6) Ἱερὰν Κατήχησιν στοιχειώδη. — 7) Φιλολογικὸν δελτίον.

Ἐκκλησιαστικὴν Ἐπιθεώρησιν.

Ὁ διαπρέπων ἐπὶ τε πολυμαθείᾳ καὶ Ἑλληνομαθείᾳ Κ. Εὐθυβοῦλης τὸν ὀρμιστὴν Φαρμακίδην.

Μετὰφρασιν ἐκ τῆς χυδαίας ἐν ἀρχαῖζούσῃ Ἑλληνικῇ τοῦ α' τόμου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Μελετίου.

Ψυχολογίαν κατὰ Δαμηρῶνα, Ἐγχειρίδιον Φιλοσοφίας καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνέκδοτα ἕνεκα τοῦ προῦρου αὐτοῦ θανάτου μείναντα.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ζαχαριάδης.

Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν βιογραφικῶς (ἐν 3 τμήμασι).

Στοιχειώδη Γεωγραφίαν (μετὰ τοῦ Ἀνδρ. Σπαθάρη). — Γεωγραφικοὺς πίνακας τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Ἐπίτομον Κοσμογραφίαν.

Ἐγχειρίδιον Ἑλλήν. Ἀρχαιολογίας — Ἑλλήν. Μυθολογίαν.

Στοιχειώδη Ἱστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν Ἐθνῶν.

Ἐγχειρίδιον Ῥωμ. Ἱστορίας χάριν τῶν σχολείων. — Στοιχειώδη Ῥωμαϊκὴν Ἱστορίαν χάριν τῶν Γυμνασίων. — Στοιχειώδη Ἱστορίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, τῆς ἐπιλεγομένης Βυζαντινῆς.

Στοιχειώδη Ἱστορίαν Ῥωμαϊκὴν καὶ Βυζαντινὴν (ἐγκριθεῖσαν ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις διαγωνισμῷ τῶν διδακτικῶν βιβλίων).

Ὁ Ἰωάννης Ἀριστοκλῆς.

- 1) Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν. — 2) Ψυχολογίαν. — 3) Λογικὴν καὶ 4) Ἠθικὴν Φιλοσοφίαν.

Ὁ Σχολάρχης Ἀρχ.μ. Εὐστάθιος Κλεόβουλος :

«Τὰ ἐν Τραπεζοῦντι Σχολείᾳ». — Τὸν «Βουλγαρισμόν». — Πίνακας

στατιστικοὺς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατὰ τὰ προάστεια σχολείων τῶν ὀρθοδόξων καὶ ἄλλα τινὰ ἀνέκδοτα.

Ὁ Ἀνδρέας Σπαθάρης :

Γεωμετρίαν, Ἄλγεβραν, Στοιχεῖα Εὐθυγράμμου Τριγωνομετρίας. — Πρῶτα στοιχεῖα Χημείας. — Πειραματικὴν Φυσικὴν (μετὰφρασιν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ). — Περὶ Πασχαλίου.

Ὁ Αἰμίλιος Νονότης :

Φυσικὴν Ἱστορίαν (Ζωολογίαν, Βοτανικὴν, Γεωλογίαν καὶ Ὀρυκτολογίαν) μετὰφρ. ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

Ὁ Σχολάρχης Ἀρχ. Φιλ. Βρυέννιος ἐξέδωκε μετὰ προλεγομένων καὶ κριτικῶν διορθώσεων τὰς «Δύο πρὸς Κορινθίους ἐπιστολάς Κλήμεντος Ἐπισκόπου Ῥώμης». Τὴν «Διδαχὴν τῶν Ἀποστόλων». Ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Πάπα γράψας καὶ πολλοῦ λόγου ἄξιαν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, δυστυχῶς ἀτελῆ μείνανσαν καὶ ἀνέκδοτον.

Ὁ Ἀναστάσιος Χουρμουζιάδης : Πρακτικὴν Ἀριθμητικὴν.

Ὁ Ἀλέξανδρος Κωνσταντινίδης (πασσᾶς) : Τουρκικὴν Γραμματικὴν. — Χρηστομάθειαν. — Μέθοδον Μεγάλην διὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς εἰσηγμένην εἰς ἅλα τὰ τουρκικὰ Γυμνάσια.

Ὁ Θεμιστοκλῆς Σαλτέλης : Μετρικὴν, Συντακτικὸν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου καὶ Γραμματικὴν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς.

Ὁ Σχολάρχης Ἀρχιμανδρίτης Γρ. Παλαμᾶς :

Ἱερὰν Ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, Χριστιανικὴν Ἠθικὴν, Εἰσαγωγὴν εἰς τὰς Ἀγ. Γραφὰς καὶ Ἱεροσολυμιάδα.

Ὁ Ἀβραὰμ Μαλιάνας : Λεξικὸν Τουρκοελληνικόν

Ὁ Νικόλαος Βούρος : Ἰχνογραφίαν, Ἑλληνικὴν Στενογραφίαν

Ὁ Ἰωάννης Χλωρός : Λεξικὸν Τουρκοελληνικόν (ἐν 2 τόμ.), Μέθοδον πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Τουρκικῆς γλώσσης (ἐν 2 βιβλ.) Γραμματικὴν τῆς Τουρκικῆς γλώσσης.

Ὁ Γεώργιος Μακρίδης : Γαλλικὴν Γραμματικὴν καὶ Γαλλικὴν Χρηστομάθειαν.

Ὁ Δημοσθένης Οἰκονομίδης : Μέθοδον πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης, Συντακτικὸν τῆς Γερμανικῆς γλώσσης, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος παρ' ἡμῖν.

Ὁ Π. Παπακωνσταντῖνου : Πραγματεῖαν περὶ Πινδάρου.

Ὁ Βασίλειος Μυστακίδης : Πολιτικὴν Γεωγραφίαν μεγάλην, καὶ Ῥωμαϊκὴν Ἱστορίαν, γαλλιστὶ δὲ καὶ γερμανιστὶ διατριβὰς ἱστορικῆς, καὶ ἑλληνιστὶ «Ἀρχαιολογίαν τῶν Ἀνατολικῶν Ἐθνῶν κατὰ τὸν 18' αἰῶνα», «Ὁ ἱερός κληρός κατὰ τὸν 15' αἰῶνα» καὶ ἄλλα.

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟ 1^{ον} ΕΛΛ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚ. ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Πρὸ οὐκ ὀλίγου χρόνου, ὅτε ἀκόμη ἤμην σχολάρχης ἐν Κιάτῳ, ὑπέβαλον πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τὰς κατωτέρω σκέψεις μου «περὶ βελτιώσεως τοῦ διδασκτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως». Ἐπειδὴ δὲ δυστυχῶς αἱ τε διδασκτικαὶ μέθοδοι καὶ ἡ διδασκτικὴ ἱκανότης τῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ἐλάχιστα ἔκτοτε μετεβλήθησαν μ' ὅλην τὴν ἐπιστημονικωτέραν πῶς κατάρτισιν καὶ λεπτομερεστέραν εἰς τὸ ἔργον ἐπίδοσιν τῶν νέων διδασκάλων, τολμῶ νὰ ὑποβάλλω καὶ ὑπ' ὄψιν Ὑμῶν τὰς αὐτὰς σκέψεις μου νομίζων ὅτι καὶ ἐὰν δὲν φέρω εἰς γνῶσιν Ὑμῶν, νέον τι, πάντως ἐνισχύω γνωστὰς γνώμας καὶ παρ' ἄλλων ἐν τῇ συνδρίῳ πιθανῶς ὑποβλήθησασμένας.

566

Πάντες ἀνομολογοῦσιν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις, κλάδος τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν δένδρου, νοσεῖ. Ἡ δὲ νόσος αὐτοῦ εἶνε μὲν συνέπεια καὶ τῆς νοσηρᾶς τοῦ ἔθνους καταστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἴδια αἷτια συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιδεινώσιν τῆς ἀσθενείας μάλιστα τοῦ κλάδου τούτου. Ἡ κακὴ κατάστασις τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως οφείλεται καὶ εἰς πολλὰ μὲν ἄλλα αἷτια καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἔλλειψιν παιδαγωγικῆς μορφώσεως τῶν λειτουργῶν αὐτῆς. Ἐπιστήμονας ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδεύσει ἔχομεν πολλοὺς, διδασκάλους ὅμως μὴ τὴν ἀλήθειαν ἀγνωσθ' ὁπόσους ὀλίγους δύναται τις νὰ καταλέξη. Δὲν ἔχομεν δὲ διότι ἡ τε πολιτεία ἠδιαφόρησε περὶ τῆς παιδαγωγικῆς αὐτῶν μορφώσεως καὶ αὐτοὶ «οἱ μορφωταὶ τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς» ἀπέδησαν ψυχροὶ μισοφόροι ἄνευ οὐδενὸς σχεδὸν ἰδεώδους τοῦ επαγγέλματος αὐτῶν. Καὶ ὅμως εἶναι βέβαιον ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν μορφώσωμεν διδασκάλους ἀξιῶν τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῶν προορισμοῦ ἀδύνατον νὰ ἐξυγιάνωμεν τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ νὰ μορφώσωμεν ἐπαρκῶς τοὺς νέους. Ἀλλὰ πῶς νὰ μορφώσωμεν διδασκάλους ἀφ' οὗ ἡ παιδαγωγικὴ ἐν τῇ Πατριστημίῳ δὲν διδάσκειται, ἐνῶ ἔχομεν τοσαύτας ἄλλας ἑδρας; Πῶς δὲ νὰ μορφώσωμεν τοὺς νέους ἀφ' οὗ ἡ παιδαγωγικὴ τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων, ὡς εἶναι που γεγραμμένον, εἶναι σήμερον μίᾳ παλαιᾷ τάφρῳ πλήρησ νοσογόνων ἀκαθάρτων ὑδάτων, εἰς τὴν ὁποίαν πάντες μὲ δεμένα τὰ μάτια ἀκολουθοῦντες τοὺς προγενεστέρους πίπτομεν μέσα; Οἱ ἐξερχόμενοι τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου σήμερον γινώσκουσι μόνον γράμματα, ὀλίγα ἢ πολλὰ ἀδιάφορον, καὶ οὔτε μέθοδον διδασκαλίας, οὔτε μέθοδον ἀγωγῆς καὶ τρόπον διοικήσεως σχολείου. Καὶ ὅμως εἶναι ἐν γένει βέβαιον ὅτι οἱ ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ σχο-

λῇ φοιτῶντες διδάσκονται ἵνα διδάξωσιν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ σχεδὸν μόνον πρὸς τοῦτο προορίζονται.

Καὶ περὶ μὲν τῶν μελλόντων διδασκάλων ἀνάγκη ἢ πολιτεία νὰ μεριμνήσῃ σπουδαίως, νὰ λάβῃ μέτρα τείνοντα εἰς τὴν παρασκευὴν ἀληθινῶν διδασκάλων. Ἡ διδασκαλία τῆς Παιδαγωγικῆς, καὶ λέγοντες παιδαγωγικὴν ἐννοοῦμεν τὴν λέξιν ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτῆς σημασίᾳ, πρέπει νὰ ὀρισθῇ τετραετής ἐν προτύπῳ Γυμνασίῳ ν' ἀσκῶνται πρακτικῶς μετ' ἐπιμελείας καὶ ἐπὶ μακρὸν οἱ μέλλοντες διδασκαλοὶ, καὶ οὐδεὶς νὰ διορίζηται διδασκαλὸς ἂν μὴ ἠῤῥοκίμησε κατ' ἐξοχὴν ἐν τοῖς μαθήμασι τούτοις. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν μελλόντων διδασκάλων.

Ἀλλὰ πρὸς βελτίωσιν τῶν παρόντων διδασκάλων, ὧν πολλοὶ μετὰ εἰκαστείαν ὄλην θὰ καταλείπωσι τὰς διδασκαλικὰς καθέδρας τί πρέπει νὰ πράξωμεν; Πολλὰ ἀναμφιβόλως αἱ ἑλλείψεις αὐτῶν, πολλὰ αἱ ἀνάγκαι τοῦ κλάδου τῶν. Ἐν τούτοις πολλὰ τῶν ἑλλείψεων τούτων πληροῦνται, πολλὰ τῶν ἀναγκῶν θεραπεύονται, νομίζομεν, διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν δύο κατωτέρω σκέψεών μας.

Ἀνάγκην ἀπόλυτον ἔχομεν ἐνὸς ἀναλυτικωτάτου προγράμματος, ἕσον τὴ δυνατόν ἀναλυτικωτάτου, ἐν ᾧ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ν' ἀναγράφηται ἡ διδασκομένη ὕλη, καὶ ἐνὸς ὁδηγοῦ παιδαγωγικοῦ, συμπληρωτικοῦ, διασφαθητικοῦ τοῦ προγράμματος, ἐν ᾧ οὐ μόνον ὁδηγίαι παιδαγωγικαὶ ν' ἀναγράφωνται, ἀλλὰ καὶ λεπτομερῆς ὑπόδειξις περὶ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς διδασκαλίας τῆς ἐν τῷ προγράμματι ἀναγεγραμμένης ὕλης¹. Δὲν πταίουσιν οἱ διδασκαλοὶ μὴ γινώσκοντες πῶθεν νὰ ἀρχίσωσι καὶ ποῦ νὰ τελειώσωσι, τί νὰ διδάξωσι καὶ πῶς τοῦτο νὰ διδάξωσι καὶ νὰ παιδαγωγήσωσι διδάσκοντες διότι οὐδέποτε ἐδιδάχθησαν.

Ἡ ἑλλειψὶς τῶν βιβλίων τούτων οὐ μόνον τοὺς διδασκάλους στερεῖ τῶν μόνων βοηθητικῶν μέσων ἀλλὰ καὶ τοὺς συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι μεγάλως θὰ διηκολούοντο ἐκ τοῦ τοιοῦτου προγράμματος καὶ ὁδηγοῦ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν διδασκτικῶν αὐτῶν βιβλίων. Δὲν νομίζομεν τὴν σύνταξιν τούτων δύσκολον, οὐδὲ χρόνον ἀπαιτοῦσαν μακρὸν, ἐν ᾧ τὴν ἀνάγκην ἐπείγουν καὶ τὴν ὑπαρξίν σωτήριον. Ἐννοοῦμεν ἵνα τὰ βιβλία ταῦτα ἀποβῶσι τὸ ἐγκόλιον παντὸς διδασκάλου. Ἄς λείψῃ ἡ νῦν μέθοδος δι' ἧς παρὰ τοὺς φιλοτίμους κόπους διδασκάλων καὶ μαθητῶν ἐλάχιστα ἐπιτυγχάνονται.

Ἄλλο μέσον πρὸς βελτίωσιν τῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἡ ἐκδοσις περιοδικοῦ. Σκοπὸς τοῦ περιοδικοῦ ἔσται ἡ βελτίωσις τῆς διδασκτικῆς, ἐπιστημονικῆς καὶ ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως τῶν

1. ΣΗΜ. Λέγοντες ὁδηγίαι ἐννοοῦμεν ὁμοίαις ἀλλὰ πολὺ πληρεστεράς τῶν τῆ ἐνεργείᾳ τοῦ κ. Εὐταξίου ὑπὸ τοῦ κ. Ζαγγουγιάννη μετὰ τὸ ὑπόμνημα ἡμῶν γραφειῶν, αἱ, εἰρήσθω, πολὺ ὠφέλησαν καὶ ὠφελοῦσι τοὺς αὐτὰς ἀναγινώσκοντας. Ἄλλ' ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι αὐταὶ πρέπει νὰ εἶναι παιδαγωγικώτεραι καὶ πληρέστεραι διὰ πάντα τὰ μαθήματα καὶ δὴ τὰ καλούμενα δευτεροῦντα, ὧν μάλιστα ἡ διδασκαλία ἐν τοῖς σχολείοις γίνεται πλημμελεστάτη.

καθηγητῶν καὶ ἑλληνοδιδασκάλων. Πρὸς τοῦτο ἐν τῷ περιοδικῷ θὰ δημοσιεύηται πᾶσα ἐργασία πνευματικὴ, πλὴν τῶν καθαρῶς νομικῶν καὶ ἱατρικῶν, ἀλλὰ κατὰ προτίμησιν δέον νὰ δημοσιεύονται σχέδια διδασκαλίας, ποικίλαι ἄλλαι ἐργασίαι σχέσιν ἔχουσαι πρὸς τὴν διδασκαλίαν, μέθοδοι διδακτικαὶ καὶ ὁδηγίαι καὶ ζητήματα παιδαγωγικά. Τὸ περιοδικὸν θὰ ἐξετάζη πάντα τὰ διδασκαλικά ζητήματα καὶ θὰ λύη τὰς ὑπὸ τῶν διδασκάλων προτεινομένης ἀπορίας. Θὰ δημοσιεύη ἀνελλιπῶς βιβλιοκρισίας τῶν ἀπανταχοῦ ἐκδομένων βιβλίων τῶν ἔχοντων σχέσιν πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο οὐ μόνον θὰ γίνῃ καθ' ἡμᾶς ἀφετηρία πνευματικῆς τῶν διδασκάλων κινήσεως καὶ θὰ βελτιώσῃ αὐτοὺς ἐπαισθητῶς, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀνυψώσῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐπιβάλλῃ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἐν αὐτῷ τέλος ὡς ἐν κατόπρω ἢ κοινωνίᾳ καὶ ἡ πολιτεία θὰ δύναιται νὰ βλέπῃ τὴν φιλοπονίαν καὶ ἰκανότητά ἐκάστου διδασκάλου.

— Ἡ διεύθυνσις τοῦ περιοδικοῦ δέον νὰ ἀνατεθῇ εἰς ἕνα ἢ πλείονας ἐνθουσιώδεις φίλους τῆς ἐκπαιδεύσεως ὅτινες, μετὰ τοῦ λοιποῦ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ θὰ ἀμείβονται ἐπαρκῶς.

Συντάκται τοῦ περιοδικοῦ ἔσονται οἱ ἀναγκῶσταί τοῦ περιοδικοῦ πιθανοκαζόμενοι πρὸς τοῦτο καὶ εἰ τις ἄλλος.

Ἀναγκῶσταί ἔσονται καθ' ὑποχρέωσιν μὲν ἐπιβληθησομένην ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου οἱ ἐν ὑπηρεσίᾳ λειτουργοὶ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, κατὰ προαίρεσιν δὲ οἱ μὴ ἐν ἐνεργείᾳ διδάσκαλοι καὶ οἱ φοιτηταί τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς, καὶ εἰ τις ἄλλος.

Τὰ ἔσοδα τοῦ περιοδικοῦ νομίζομεν ὅτι θὰ ἀνέρχονται κατ' ἔτος εἰς ποσὸν πολὺ ἀνώτερον τῶν 20 χιλιάδων δραχμῶν. Προϋπολογίζομεν 1500 συνδρομητὰς μετ' ἐνιαυσίας συνδρομῆς 15 δραχμῶν ἕκαστον. Διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου καὶ οἱ δαπάναι τοῦ περιοδικοῦ θὰ καλύπτονται καὶ περισσεύμα ἀναμφιδόλως θὰ ἀπομένῃ πρὸς βράβειυσιν τῶν ἀξίων βραβεύσεως ἐργασιῶν τῶν ἐν τῷ περιοδικῷ κατ' ἔτος δημοσιευομένων.

— Τὸ περιοδικὸν θὰ ἐκδίδεται ἅπαξ ἢ δις τοῦ μηνός.

Τὸ τοιοῦτον περιοδικόν, κολακευόμεθα νὰ τὸ πιστεύωμεν, θὰ θέσῃ τὴν κρηπίδα τῆς διδασκαλικῆς ἀναγεννήσεως. Καὶ τί χρειάζεται διὰ νὰ ἰδρυθῇ καὶ πρακτοῦσῃ; Πρωτοβολίαν ἐνθουσιώδη, τὴν ἠθικὴν συνδρομὴν τοῦ κέντρου καὶ τὸν κατάλληλον διευθυντὴν. 568

Δὲν θὰ ἠδύνατο μία ἐπιτροπὴ σχηματιζομένη ἐν τῷ συνεδρίῳ καὶ κατὰ τὸ Συνέδριον νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο; Τὸ εὐχόμεθα δλοφύχως.

1. Περί τῆς ἀνάγκης τοιοῦτου περιοδικοῦ συνεζήτησε καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ἀπερνήθη ὁ φιλολογικὸς σύλλογος Κωσταντινουπόλεως κατὰ τὸ 1898 ἢ 1899, ἂν ἐνθυμώμαι καλῶς.

339 35-177

Ιακώβος Βακαβίολος